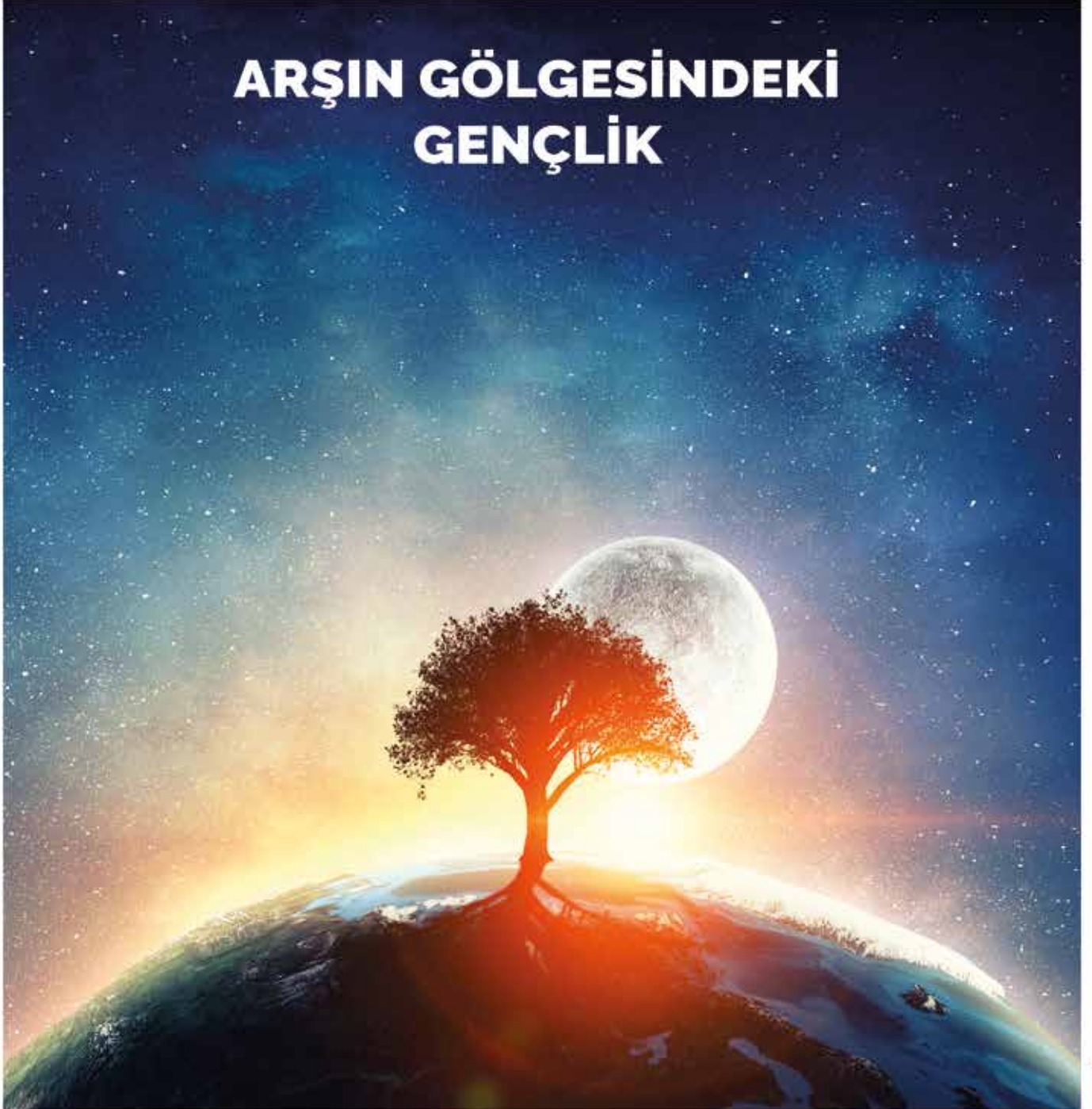

diyanet

Aylık Dergi | Mayıs 2025 | Sayı: 413

ARŞIN GÖLGESİNDEKİ GENÇLİK

■ Allah'ın Razı Olduğu
Gençlik

■ Asr-ı Saadet
Gençliği

■ Medeniyetin İmarı
Gençliğin İnşası

■ Prof. Dr. Soner Duman ile
Gençlik Üzerine Söyleşi

■ Endülüs'ün Yeniden
Yazılan Hikâyesi

“Gençlik... Yaşamın en güzel çağı... Çocukluktan çıkmanın verdiği heyecanla filizlenen umutların baharı... Gün gelip durulacak, olgunlaşacak ve yetişkin olarak insanlık ailesine katılacak bir kişiliğin inşa yılları... Gençlik... Bir ömrün koşar adım yaşanan ve kaybedilmek istenmeyen zamanı...”

www.yayinsatis.diyamet.gov.tr

Yurt içinde Diyanet Yayınları satış yerlerinden,
yurt dışında müşavirlik ve ataşeliklerimizden temin edebilirsiniz.

Gençlik, çocukluktan yetişkinliğe atılan adım, geçmiş ile gelecek arasındaki köprüdür. Bu köprünün taşları sağlam döşendiğinde toplumsal bellek gelecek kuşaklara aktarılır, millî ve manevî değerler muhafaza altına alınır. Çocukluk çağında bireysel kodlara işlenen kültürel birikimler gençlikte meyveye durur. Ancak gençlerin hayatın içinde var olma çabası, çocukluğun hoşgörü ile harmanlanmış saf dünyasından sıyrılarak toplumsal yaşama katılma gayretleri kimi zaman kimlik sorunlarını da beraberinde getirir. Hayat, insanın anlam arayışıdır ve bu arayışın ziyadeleştiği dönem ise gençlik dönemidir. Bu arayışta gençler, an gelir doğup büyüdüğü çevreye hatta ailesine yabancılaşır, an gelir dinî ve ahlaki değerleri yeniden yorumlar. Gençlerin, acemisi oldukları hayata karşı sergiledikleri bu tavır ve damarlarında geçen bir şeyleri değiştirmek arzusu doğru alanlara kanalize edildiğinde topluma can suyu olurken eğer dikkat edilmezse bir dizi tehlikeli süreci barındırır ve savrulmalara yol açabilir.

Hizmet Peygamber, heyecan ve cesaretin, bir şeyleri değiştirmek azminin zirvede yaşandığı gençlik döneminde çevresindeki gençlere zarafet ve letafetle yaklaşmış, mutedil ve sıcak bir üslupla onları bir halka etrafında toplamıştır. Bu sayede İslam davası da nice gencin omuzlarında yükselerek onun terbiyesi altında yetişen gençler, tevhid mücadelesinin neferlerine dönüşmüştür.

Diyanet Aylık Dergi olarak Mayıs dosyamızda, “Arşın Gölgesindeki Gençlik” konusuna yer verdik. Prof. Dr. Zülfikar Durmuş, “Allah’ın Rızası Olduğu Gençlik” yazısını kaleme aldı. Hizmet Peygamber’in, gençlerin ilim alanında yetişmesine büyük önem verdiğini vurgulayan Durmuş, Allah Resulü’nün hiçbir gölgenin fayda vermeyeceği kıyamet gününde, arşın gölgesinde gölgelenecekler ve mutlu olacaklar arasında, gönlü Allah’a bağlı, O’na ibadet eden gençlerin olacağı müjdesini sayfalarımıza taşıdı. Hizmet Peygamber (s.a.s.) başta olmak üzere Kur’an’da adı geçen pek çok peygamberin gençlik dönemlerinden örneklerle katkı sağladı. Prof. Dr. Ayşe Esra Şahyar, “Asr-ı Saadet Gençliği” yazısıyla Hizmet Peygamber’in gençlerle münasebetini anlattı. Hem bugünü hem de geleceği temsil eden gençlerin, yeryüzünü ıslah ve imar görevini yerine getirecek lokomotif güç olduğunu vurgulayan Şahyar, gençlerle sağlıklı iletişim için de Hizmet Peygamber’in hayatından ve ashab-ı kiramdan emsaller sundu. Doç. Dr. Ömer Faruk Söylev ise “Medeniyetin İmarı Gençliğin İnşası” ile dosyamıza katkıda bulundu: “Medeniyet, insanın inancı, ahlakı, bilgisi ve eserleriyle inşa ettiği bir ruhtur. Bu ruh en güçlü ve canlı şekilde gençlerle yeşerecek, yaşatılacak ve geleceğe taşınacaktır.”

Bu ayki söyleşimizi Prof. Dr. Soner Duman ile gerçekleştirdik. Duman, gençlerin potansiyeline vurgu yaparak dünya tarihinde hak ya da batıl, hangi davaya gençler sahip çıkmışsa o davanın toplumda mutlaka karşılık bulduğunun altını çizdi.

Sizleri birbirinden kıymetli yazılarla baş başa bırakırken yine genç bir komutanın azmi ve cesaretiyle İslam topraklarına katılan İstanbul’un fethinin 572. yıl dönümünü tebrik ediyor, bu vesileyle başta Fatih Sultan Mehmet Han olmak üzere o kutlu zaferin askerlerini rahmet ve minnetle anıyorum.

Cafer Tayyar DOYMAZ

10 GÜNDEM

ASR-I SAADET GENÇLİĞİ
Prof. Dr. Ayşe Esra ŞAHYAR

6 GÜNDEM

ALLAH'IN RAZI
OLDUĞU GENÇLİK
Prof. Dr. Zülfikar DURMUŞ

14 GÜNDEM

MEDENİYETİN İMARİ
GENÇLİĞİN İNŞASI
Doç. Dr. Ömer Faruk SÖYLEV

18 SÖYLEŞİ

PROF. DR. SONER DUMAN:
"ALLAH'A İBADETLE BÜYÜYEN
GENÇ, HAYATININ EN ZOR
DÖNEMİNDEKİ SINAVI BAŞARIYLA
ATLATMASI BAKIMINDAN TAKDİRE
ŞAYANDIR."
Mustafa Mirza DEMİR

23 DİN DÜŞÜNCE YORUM

GENÇLİĞİN SOSYAL MEDYA
İLE İMTİHANI
ÇEVİRİM İÇİ BAĞIMLILIKLAR
Doç. Dr. Ekmel GEÇER

28 DİN DÜŞÜNCE YORUM

ENDÜLÜS'ÜN YENİDEN YAZILAN HİKÂYESİ
Dr. Fatma Merve ÇINAR

32 VAHYİN AYDINLIĞINDA

İYİLİĞE ÖNCÜLÜK ETMEK
Dr. Mahmut KAYIŞ

34 HADİSLERİN İŞİĞİNDE

ŞÜKREDEN KUL OLMAYALIM MI?
Dr. Halil KILIÇ

36 RAHLE-İ TEDRİS

DİN HİZMETLERİ VE ADANMIŞLIK AHLAKI
Prof. Dr. İbrahim Hilmi KARSLI

KUDÜS'ÜN
MİMARİ
MİRASI

40

MERVAN MESCİDİ
Betül ALTUN ERİNCİK

Diyanet İşleri Başkanlığı Adına
Sahibi ve Genel Yayın Yönetmeni
Cafer Tayyar DOYMAZ

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü
Dr. Lamia LEVENT ABUL

Mali İşler ve Dağıtım Sorumlusu
Zeynel Abidin AKDUMAN

Yayın Kurulu
Cafer Tayyar DOYMAZ
Dr. Lamia LEVENT ABUL
Dr. Hüseyin ARI
Dr. Mahmut KAYIŞ
Mehmet YAZICI

Editör
Dr. Esma GÜNER

Yayın Koordinatörleri
Mustafa Mirza DEMİR
Sema DEMİR
Nisanur Mukaddes UYANIK
Rüya TÜRKBEY TEMEL

Sosyal Medya
Asuman BARAN

Dijital Medya
Şahin BODUR

Arşiv
Ali Duran DEMİRCİOĞLU

Grafik - Tasarım

Epa-Mat Basım Yayın Prom. San. Tic. Ltd. Şti
www.epamat.com.tr

İletişim

Dini Yayınlar Genel Müdürlüğü
Üniversiteler Mah. Dumlupınar Blv.
No: 147/A 06800 Çankaya/Ankara
Tel : 0312 295 86 61 - 62
Faks: 0312 295 61 92
dergi.diyanet.gov.tr
diyanetdergi@diyanet.gov.tr

Sosyal Medya Hesapları

Facebook: /diyanetdergisi
Twitter: /diyanetdergisi
Instagram: /diyanetdergisi

42 KISSADAN HİSSE

SABREDENLER VE ALLAH'IN
GÖRÜNMEZ ORDULARI
Prof. Dr. Güldane GÜNDÜZÖZ

45 BUNU KONUŞALIM

"HER GÜN KAPI KAPI AÇILAN BİR
YOLCULUĞUN İÇERİSİNDE BULDUK
KENDİMİZİ. KUR'AN'I VE ONA
DAİR İLİMLERİ ÖĞRENDİKÇE BU
YOLCULUKTAKİ GAYRETİMİZ ARTTI."
Mahir KILINÇ

48 DİN TARİH TOPLUM

MUHAFAZADAN ESTETİĞE
MUSHAF TEZYİNATI
Fatma GÜZEL

52 KUR'AN SURELERİ

ANKEBUT SURESİ
Doç. Dr. Faruk GÖRGÜLÜ

54 DİJİTAL DÜNYA GERÇEK HAYAT

POST-TRUTH ÇAĞINDA GERÇEKLİK ALGISI
M. Cüneyd ÇİĞDEMLİ

56 NEYE NASIL İNANIYORUM?

NEDEN BAŞKALARINA İYİLİK YAPAYIM?
Prof. Dr. Temel YEŞİLYURT

rengâhenk 60

62 KÜLTÜR SANAT EDEBİYAT

TÜRK İSLAM EDEBİYATINDA
KUR'AN ÇEVİRİLERİ
Ali AYGÜN

ASRIN İDRAKİ

66 ERDEMLİ HAYATIN SACAYAĞI
Abdurrahman AKBAŞ

68 KIRILMA NOKTASI

ÖNCESİ VE SONRASI 19 MAYIS
Alparслан AKÇA

70 SAHABENİN AYAK İZLERİ

UBADE B. SAMİT
KUDÜS'ÜN İLK KADISI
Enbiya YILDIRIM

74 İNSAN HÂLİ

YENİ DÜNYADA AİLE
KALABİLMEK
Dr. Esra CEYLAN

78 HATIRA DEFTERİ

BİR İHTİDA ÖYKÜSÜ
Ayşenur GÜNDÜZ

80 KİTAPLIK

BUHÂRÎ VE MÜSLİM'DEN
İNCİ MERCAN HADİSLER
Mustafa Mirza DEMİR

Abone İşlemleri

Tel: 0312 295 71 96 – 97
0312 295 72 05 – 06
Faks: 0312 285 18 54
e-mail: dosim@diyanet.gov.tr
dosabone@diyanet.gov.tr

Online Abonelik

dergiabone.diyanet.gov.tr
yayinsatis.diyanet.gov.tr

Hesap No

Döner Sermaye Daire Başkanlığı TC Ziraat Bankası,
Mustafa Kemal Mahallesi Şube IBAN:
TR61 0001 0024 8605 9943 0850 57

Temsilcilikler; Yurt İçi: İl Müftülükleri, İlçe Müftülükleri -

Yurt Dışı: Din Hizmetleri Müşavirlikleri, Din Hizmetleri Atâşelikleri.

Yayın Türü:

Aylık, Yaygın, Süreli Yayın, Diyanet Aylık Dergi (Türkçe)

Baskı

İhlas Gazetecilik A.Ş.
Merkez Mah. 29 Ekim Cad. İhlas Plaza No: 11 A/41
Yenibosna Bahçelievler, İstanbul
Tel: 0 212 454 30 00

Basım Tarihi: 25.04.2025

Yayımlanacak yazılarda düzeltme ve çıkartmalar yapılabilir. Yazıların bilimsel sorumluluğu yazarlarına aittir. Diyanet Aylık Dergi, Diyanet İşleri Başkanlığı yayın organıdır. Dergide yayımlanan yazı, konu, fotoğraf ve diğer görsellerin her hakkı saklıdır. İzinsiz, kaynak gösterilmeden her türlü ortamda alıntı yapılamaz.

Rahman ve Rahim olan Allah'ın Adıyla.

ARŞIN GÖLGESİNDE GÖLGELENEN GENÇLİK

Prof. Dr. Ali ERBAŞ

Diyaret İşleri Başkanı

İnsan, iyi ile kötü, doğru ile yanlış, güzel ile çirkin arasında tercih yapabilme kabiliyetiyle donatılmış müstesna bir varlıktır. Allah tarafından şan ve şeref verilen, çeşit çeşit nimetlerle, güzel rızıklarla donatılan ve yaratılanların çoğundan üstün kılınmış olan (İsra, 17/70.) insan, sahip olduğu tüm özellikleri ve kendisine bahşedilen bütün nimetleri özgür iradeyle dilediği şekilde kullanma ehliyetine sahiptir. Beşerî özellikleri ve ilahi nimetlere mazhariyeti, ona üstünlük sağlayan temel hususiyetlerdir. Allah'a, kendisine, çevresine ve eşyaya dair taşıdığı sorumluluk bilinci de insanı diğer canlılardan ayıran özelliklerdendir. İnsanlar için bir hakikat ve hidayet membarı, inananlar için bir rahmet ve rehber olarak indirilen Kur'an-ı Kerim'in (Yunus, 10/57.) bildirdiğine göre bunca kabiliyet ve nimetle donatılan insan başıboş bırakılmamış (Kıyamet, 75/36.), yüklendiği sorumluluğun mahiyeti ve çerçevesi, vahiy yoluyla kendisine bildirilmiştir. "Nihayet o gün nimetlerden elbette sorguya çekileceksiniz." (Tekasür, 102/8.) ayet-i

kerimesi, insanların dünya hayatında birtakım görevlerle yükümlü olduğunun açık bir ifadesidir.

Vahyin gayesi insanın dünya ve ahiret mutluluğudur. Bu yüzden insan, takatini aşan bir şeyle yükümlü kılınmamış, ancak gücü nispetinde sorumlulu tutulmuştur. İnsanın omuzlarına yüklenen bu sorumluluk aynı zamanda onun bir şeyi yapıp yapmama hususundaki özgür iradesini de ortaya koymaktadır. Bu sebeple kim doğru yolu seçerse kendi iyiliği için seçmiş, kim de saparsa kendi zararına sapmış olur. (İsra, 17/15.) Kişinin lehinde olan da aleyhinde olan da ancak kendi gücü, iradesi ve tercihiyle kazandığıdır. (Bakara, 2/286.) Bu da hayatta başarının ön şartı olan irade eğitimi ve insanı iyi olana yönelten değerlerin ikame edilmesini zorunlu kılmaktadır.

Ne var ki bugün insanın iradesini örseleyen, insanlığı maddi ve manevi savrulmalara maruz bırakan bir süreçten geçiyoruz. Bu süreçte belirlenleşen bir davranış olarak

maddi olanı ön plana çıkarma ve inancı, ahlaki ve değerleri hayatın dışında tutma eğilimi, sorumluluk bilincini önemsizleştirmekte, güç ve menfaat arzusunu körüklemekte, tüketim iştahını artırarak dünyevileşme tutkusuyla insanlığı çepçevre kuşatmaktadır. Bu kuşatmadan ve dünya genelinde yaşanan olumsuzluklardan en fazla geleceğimiz olan gençler etkilenmektedir. Bugün popüler kültürün gündeme taşıdığı aykırı yaklaşımlar, sapkın ideolojiler, marjinal gruplar, kendilerine gençleri hedef seçmekte; menfur emellerini onlar üzerinden kurgulamaktadır. Dünyanın pek çok yerinde derin hesapların ve çıkar tutkularının kurbanları daima gençler olmaktadır.

Bugün değerlerimizi ve gençlerin sağlıklı kimlik gelişimini aşındıran bazı akımlar, zihin ve gönül dünyalarını tahrip ederek içinden çıkamadıkları vahim travmalara sebep olmakta, böylece bireysel, toplumsal kırılmalara zemin teşkil etmektedir. Oysa insani değerler, neyin doğru, neyin yanlış, neyin önemli veya önemsiz olduğu hakkındaki davranış ve düşüncelere rehberlik eden standartlardır. Hâl ve hareketlere yön veren ilkeler ve kurallardır. Söz ve davranışların uyumunu, etkisini, ahlakiliğini belirlemeye kılavuzluk eden yöntem ve unsurlardır. Dolayısıyla dünya hayatını, değerlerden ayrı düşünmek

mümkün değildir. Bu sebeple hayat tasavvuru, gelecek ideali olan her toplum, gençlerini donanımlı hâle getirebilmek ve değerler ekseninde, “iyi bir insan, iyi bir vatandaş” olarak yetiştirebilmek için var gücüyle çalışmak zorundadır. Bugünün talipleri, yarının mimarları olan gençler, bir toplum için en büyük zenginlik, en değerli imkân ve geleceğe uzanan köprülerdir. Milletler, sahip oldukları değerleri bir sonraki nesle ancak gençleriyle taşıyabilir. Bu yüzden gençler, geleceğe yönelik planlamaların daima odağında yer almaktadır. Gelecek onlarla şekillenmekte, toplumsal gelişme ve yükselme, ancak onların hayalleri ve çabalarıyla mümkün olmaktadır.

Modern çağın olumsuz süreçlerinden hasarsız çıkabilmek, daha huzurlu ve güvenli bir gelecek inşa edebilmek için maddi ve manevi bakımdan donanımlı bir gençliğe sahip olmak büyük bir önem arz etmektedir. Nitekim Peygamber Efendimiz Mekke’de bir cahiliye toplumundan insanlık tarihinin en güzel dönemini inşa ederken bunu kendisine inanan bir avuç genç Müslüman ile birlikte yapmıştır. İslam davası, büyük çoğunluğu gençlerden oluşan sahabe-i kiramın omuzlarında yükselmiştir.

Yüce dinimiz İslam, gençlik dönemini insan hayatının en kritik dönemlerinden biri ola-

rak görmüş ve yaratılışın gayesini idrak eden, yaratıcısına, kendisine ve çevresine karşı sorumluluklarını bilen bir gençlik hedeflemiştir. Gençliğin en büyük örneği olan ve gençlerin eğitimi ile özel olarak ilgilenen Hz. Peygamber (s.a.s.), kırmadan, incitmeden, küçük düşürmeden onlara yardımcı olmuştur. Müslüman’ı, “Elinden ve dilinden diğer insanların emin olduğu kimse” (Müslim, İman, 65.) olarak tanımlamış; neşe ve huzuru Rabbine ibadette arayan, O’na ibadet ederek tertemiz bir hayat içinde büyüyen genci, Allah’ın kendi (arşının) gölgesinden başka hiçbir gölgenin (himayenin) bulunmadığı kıyamet gününde himaye edeceği yedi kişiden biri olarak saymıştır. (Buhari, Ezan, 36.) Onun bu yaklaşımı, bu nebevi metot, bizler için gençliğin ideal konumunu tahkim edecek zaruri bir yaklaşımdır. Zira dün olduğu gibi bugün de bunalımlara düşmüş insanlığın kurtuluşu, gücünü Allah’a imandan alan, Resul-i Ekrem’in örnek ahlakını kuşanan ve “İnsanların en hayırlısı insanlara faydalı olandır.” (Kudâî, *Müsnedü’s-şihâb*, I, 365.) sözünü kendine düstur edinen gençlerin enerjisindedir.

Onun için Kur’an-ı Kerim’in yolunda ve Hz. Peygamber’in (s.a.s.) sünnet-i seniyyesinin izinde bir gençlik, en büyük umudumuz, idealimiz ve çabamızdır. ■

ALLAH'IN RAZI OLDUĞU GENÇLİK

Prof. Dr. Zülfikar DURMUŞ

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dekanı

Yüce Allah'ın akıl ve irade yetenekleriyle donattığı insanın en önemli dönemi gençlik dönemidir. Bu dönem, insanın en zinde, hareketli, cesaretli aynı zamanda en kaygan ve kırılgan olduğu dönemdir. Bu dönemde hem bedensel hem de ruhsal bakımdan olgunlaşmaya doğru bir yol alınabilir.

Hayat, insanın anlam arayışının toplamıdır. Bu, gençlik yıllarında daha da önem arz etmektedir. Hz. Peygamber'in (s.a.s.) çağrısına ilk olarak gençlerin olumlu cevap verışı, zihinleri berrak, akılları da işlevsel olduğu için hakikati daha çabuk anlayabilmelerindendir. İçinde bulundukları toplumda şirk ve ahlaksızlık neredeyse toplumun tamamını kuşatmıştı. Bu nedenle Allah Resulü'nün getirdiği hakikatin ve güzel ahlakın akli ve vicdani olduğunu kavrayabildiler.

Allah, aklını ve iradesini yerli yerinde kullan(a)mayan insanı kendi hâline bırakmamış, ona rehberlik etmek üzere peygamberler göndermeyi yöntem olarak belirlemiştir. Onların rehberliğinde ancak Allah'ın

razı olduğu/olacağı bir gençlik inşa edilebilir. Bu bağlamda ahlaki tutumları rol model olan başta Peygamberimiz olmak üzere Hz. İbrahim, Hz. İsmail, Hz. Yusuf, Hz. Yahya, Hz. İsa, Hz. Meryem ve Ashab-ı Kehf'in hayatlarından kesitler sunularak bu yazıya yol haritası belirlenmeye çalışılacaktır.

Hız. İbrahim: Tevhid davasının sembol peygamberi

Tevhid inancını benimsediği için "Allah'ın dost edindiği" genç İbrahim (Nisa, 4/125.), müminler için örnek, putperestlikle mücadelesinde âdeti tek başına bir ümmet, şirkten arınmış bir inanca sahip, Allah'ın nimetlerine hakkıyla şükreden bir peygamberdir. (İbrahim, 14/39; Nahl, 16/120-121.) İmtihanlardan yüzünün akıyla çıkan Hz. İbrahim, insanlara önder gösterilir. (Bakara, 2/124.)

Hız. İbrahim, oğlu İsmail ile birlikte Kâbe'yi inşa edince Rablerinden, soylarından ihlas ve samimiyetle Allah'a yürekten teslim olmuş (Müslüman) nesiller meydana getirmesini ve onlara şirkten ve günahlardan arınmalarına vesile olacak bir

peygamber göndermesini talep etmişlerdir. Hız. İbrahim, tevhid inancını evlatlarına da vasiyet etmiştir. (Bakara, 2/127-132.) Yüce Allah da Hız. Muhammed'i peygamber olarak göndererek onların bu samimi dualarına icabet etmiştir. (Âl-i İmran, 3/164; Cuma, 62/2.)

Putperest babasıyla yakından ilgilenip iman etmesi için gayret gösteren Hız. İbrahim, ince ruhlu ve yufka yürekli bir peygamberdir. Özü sözü dosdoğru olan Hız. İbrahim'in (a.s.) babasının gönlüne dokunabilmek için ona "babacığım" şeklinde hitap etmesi; babası için Allah'tan af dilemesi, onun ne kadar nahif bir rol model olduğunu gösterir. Hız. İbrahim, babasının Allah düşmanı olduğunu anlayınca ondan, putperest halkından ve tapındıkları putlardan uzaklaşmıştır. (Tevbe, 9/114; Meryem, 19/41-49.)

Kendini Allah'a adayan Hız. İbrahim, sadece kendisini değil neslini ve hatta tüm müminleri düşünen ufuk sahibi mümtaz bir şahsiyettir. Hız. İbrahim'in çocuklarının ve neslinin namazı hakkıyla kılmaları için

titiz davranan sorumlu bir baba olduğu şu dualardan anlaşılmaktadır: “Rabbimiz! Beni ve soyumu namaz kılanlardan eyle. Rabbimiz! Bu dualarımı, ibadetlerimi kabul eyle. Rabbimiz! Hesap gününde beni, anamı, babamı ve bütün müminleri affeyle.” (İbrahim, 14/40-41.) Hz. İbrahim’in namaz üzerinde bu kadar durmasının temel nedeni de namazın hakkıyla kılındığında insanı her türlü çirkin işlerden ve kötü-

lüklerden alıkoyma gibi bir işlevinin olmasıdır.

Hz. İsmail: Teslimiyetin öncüsü, salih ve sadık bir kul

Hz. İsmail, babasıyla birlikte Kâbe’yi inşa etme şerefine eren, peygamberlikle görevlendirilen bir genç; Kâbe’yi, tavaf edenler, orada ibadet edenler için her türlü şirkten arınmış hâlde tertemiz tutmaları emredilen rol model bir peygamberdir. (Bakara 2/125, 127.)

İsmail, babasının yaptığını anlayacak yaşa geldiğinde babası İbrahim (a.s.), rüyasında kendisini kurban ettiğini gördüğünü söyleyerek bu konuda onun ne düşündüğünü sorar. Teslimiyetin öncülerinden olan İsmail, hiç tereddüt etmeden babasının kendisine emredilen şeyin gereğini yapmasını ve bu konuda Allah’ın izniyle sabırlı biri olduğunu göreceğini bildirir. Nihayet ikisi

de Allah'ın emrine tam bir teslimiyet gösterir ve böylece Allah'ın rızasına nail olurlar. (Safat, 37/102-109.)

Hız. İsmail yumuşak huylu, sabırlı, ağır başlı bir evlat; Allah'ın emir ve yasaklarına uyma konusunda sabırlı bir genç; ah-dine sadık, ailesine ve halkına namazı ve zekâtı emreden, Rabbinin rızasını kazanmış bir kimsedir. (Meryem, 19/54-55.)

Hız. Yusuf: Hayatı ibretlerle dolu genç peygamber

Hız. Yusuf (a.s.), çocukluğundan beri hayatın birçok cenderesinden geçen, yaşamının her aşaması mesajlar içeren, özellikle gençler için rol model bir peygamberdir. Hayatının dönüm noktası, çocukken gördüğü bir rüyadır. Küçüklüğünden beri birçok meşakkate ve zulme maruz kalan Hız. Yusuf, iffet ve izzet abidesi bir genç olarak takdim edilir.

Yusuf, kıskanç kardeşleri tarafından kuyuya atılır, oradan Allah'ın izniyle çıkar ve Mısır'ın yöneticilerinden bir aileye köle olarak satılır. Barındığı evin hanımının kendisine yaklaşma isteğine karşın o, Allah'ın korumasına sığınarak kadını reddeder. Allah da onun bu talebini kabul ederek Hız. Yusuf'u ifletsizlikten korur. Çünkü Yusuf, Rabbinin delilini görmüş, ihlasa erdirilmiş ve hayırlı bir kuldur. (Yusuf, 12/23-24.) Yusuf (a.s.), masum olduğu hâlde zindana atılır. "Hiçbir gölgenin olmadığı kıyamet gününde Allah'ın kendi arşının gölgesine alacağı yedi sınıf insandan biri de mevkî sahibi güzel bir kadının be-

raberi olma isteğini, 'Ben, Allah'tan korkarım!' diyerek reddeden kişidir." (Buhari, Ezan, 36; Zekât, 16; Rikak, 24; Müslim, Zekât, 30.) şeklindeki hadis, Hız. Yusuf'un bu durumunu tefsir etmektedir.

Hız. Yusuf umutsuzluğa kapılmadan zindanı âdeta okula çevirir. Oradaki gençlere tevhi-di anlatarak gençlerin gönlüne ilahi esintilerin girmesine yardımcı olur. O, ayrıca insanların çoğunun bu büyük lütfun kıymetini bilip de Allah'a iman ve itaat üzere şükretmediklerinin de altını çizer.

Allah'ın kendisine öğrettiği rüya yorumu ile hükümdarın rüyasını yorumlayan Hız. Yusuf, ülkenin hazinesinden sorumlu olacağı bir makama getirilmesini talep eder; çünkü hazineyi iyi koruyacağını ve mali işlerden iyi anladığını bildirir. Böylece Allah ona iktidar gücü ve imkânı verir. (Yusuf, 12/54-55.)

Hız. Yusuf, yıllar sonra kıtlık sebebiyle Mısır'a erzak almak için gelen kardeşlerine yardım ederek onca eziyetlerine rağmen onları affetme erdemliliğini gösterir. Bu yüce ahlakın bir tezahürü de Sevgili Peygamberimiz tarafından ortaya konulur: Yıllarca İslam'a ve Müslümanlara her türlü eziyeti reva gören Mekke'li müşrikleri Mekke'nin fethinden sonra affettiğini beyan ederek asıl meselenin gönüllere girmek olduğu mesajını vermiş olur.

Hız. Yahya: Adını Allah'ın koyduğu iffetli genç peygamber

Hız. Yahya, Kur'an'da örnek ahlaki nitelikleri ile öne çıkan

genç bir peygamberdir. Yahya (a.s.), babası Hız. Zekeriya'nın Allah'tan temiz bir nesil/evlat istemesine yönelik duasının kabulü ve ismi bizzat Allah tarafından konulan, ağırbaşlı, nefesine hâkim ve faziletli bir şahsiyettir. (Âl-i İmran, 3/38-39; Meryem, 19/7; Enbiya, 21/90.)

Yahya (a.s.), sağlam bir akla ve idrake, şefkatli bir yüreğe ve tertemiz bir karaktere sahiptir. Allah'ın emir ve yasakları konusunda duyarlı bir kul, ana babasına saygıda kusur etmeyen hayırlı bir evlat olan Yahya Peygamber, başkaldırıp zorbalık eden bir kimse değildi. Her hâliyle gençlere örnek kişiliklerden olan Hız. Yahya (a.s.), doğduğu gün de öldüğü gün de ilahi inayet ve selamete mazhar olmuştur. Diriltileceği gün de aynı mazhariyete nail olacaktır. (Meryem, 19/13-15.)

Hız. İsa: Dünyaya babasız gelen mucize çocuk

Allah'ın razı olduğu ve çok özel yeteneklerle donattığı bir şahsiyet, son peygamber Hız. Peygamber'i müjdeleme şerefine nail olmuş kutlu bir elçidir Hız. İsa. (Saf, 61/6.)

Allah'ın kulu ve peygambere-ri olan Hız. İsa'nın, Allah'ın razı olduğu kimi ahlaki özellikleri şunlardır: Bulunduğu her yer ve konumda feyizli ve bereketli; namaz kılan, zekât veren faziletli bir kul; anasına saygıda kusur etmeyen hayırlı bir evlat ve merhametli bir peygamberdir. Bunun içindir ki doğduğu ve öldüğü gün ilahi inayet ve selamete mazhar olmuş,

diriltileceği gün de aynı mazhariyete nail olacaktır. (Meryem, 19/30-33.)

Hz. Meryem: Allah'a adanan iffetli genç kadın

Yüce Allah'ın, ismini ve ahlakî özelliklerini Kur'an'da ebedîleştirdiği mümtaz bir kişilik olan Hz. Meryem, Allah'ın dinine yardım için adananların sembol isimidir. Annesi onu ve soyunu, rahmetten kovulmuş şeytandan koruması için Allah'a emanet etmiştir.

Mabede hizmete adanan Meryem'e Yüce Allah hüsnü kabul gösterir, onu nadide bir çiçek gibi yetiştirir. Hz. Zekeriya'yı da ona bakmakla görevlendirir. Zekeriya (a.s.), mabede her uğradığında Meryem'in yanında yiyecek bulunduğuna tanık olur; Hz. Meryem de Allah'ın bunları bir şekilde lütfettiğini, O'nun dilediğine hesapsız rızık bahsettiğini söyler. (Âl-i İmran, 3/37.)

Allah'ın seçkin kıldığı, her türlü günahtan uzak tuttuğu, diğer kadınlardan üstün bir konuma yükselttiği Hz. Meryem, müminlere örnek olarak gösterilen, iffetini koruyan, Rabbinin vahiylerinin doğruluğunu şeksiz şüphesiz tasdik eden, dindar, itaatkâr ve ihlaslı bir şahsiyettir. (Âl-i İmran, 3/42; Tahrim, 66/12.)

Ashab-ı Kehf: İnançları uğruna fedakârlık yapan gençler

Ashab-ı Kehf, imanlarıyla ve ahlaklarıyla Allah'ın razı olduğu bir grup gençtir. Yaşadıkları yerin kralı, halkı putlara tapmaları için zorlar. Ancak Rab-

lerine gönülden bağlanmış bu gençler, imanlarını korumak için bir mağaraya sığınır. Mağarada Rablerinin rahmetini ve içinde bulundukları durumdan kendilerine bir çıkış yolu göstermesini talep ederler. Allah da bu yakarışlarına karşılık onları mağarada yıllarca uyutarak şirk ve zulüm bataklığından kurtarır. (Kehf, 18/10-11.)

Ashab-ı Kehf, Rablerine yürekten inanıp güvenen, inançları uğruna hicret eden, kalplerine sabır ve cesaret verilen, putperest ve zalim yöneticiye karşı kıyam eden, dua eden, Allah'ın rahmetine bel bağlayan, yiyecek ve içeceklerinin temiz/helal olmasına çok dikkat eden (Kehf, 18/13-16, 19.) örnek gençlerden oluşur.

Hz. Muhammed: Gençlerin mihmandarı son elçi

Hz. Peygamber'e (s.a.s.) ilk iman edenlerin çoğunun gençlerden oluşu dikkat çekicidir. Resul-i Ekrem, İslam'ı tebliğ ederken toplumun yeniliğe açık, idealist ve enerjik kesimini oluşturan gençlerden büyük ölçüde destek alır. Hz. Peygamber (s.a.s.), İslam toplumunun şekillenmesinde, gençlere büyük görevler vermiştir. Onların cesaret ve enerjilerinden yararlanmak için gençlerin kendine güvenen sağlam bir kişilik geliştirmelerine imkân sağlamıştır. Sevgili Peygamberimiz, sorumluluk gerektiren yüksek görevlere hazırlanmalarını gençliğin tabii hakkı ve toplum yararının bir gereği olarak görüyordu. Bundan dolayı gençlere özel

ilgi gösteriyor ve onları sürekli teşvik ediyordu. O dönemde görev ve sorumluluklarının bilincinde olan kumandanlar, âlimler ve hâkimler yetişmiş ise bu, Hz. Peygamber'in yardımı ve ilgisi sayesinde olmuştur. Bazı gençleri de Süryanice ve İbranice gibi o gün için ihtiyaç duyulan yabancı dilleri öğrenmeye teşvik etmiştir.

Hz. Peygamber, gençlerin ilim alanında yetişmesine büyük önem vermiş; gençleri hür düşünmeye, doğru bildiğini cesaretle ifade etmeye yönlendirmiştir. Dinin en iyi bir şekilde gençlikte yaşanacağını bilincinde olmalarını tavsiye ederek hiçbir gölgenin fayda vermeyeceği kıyamet gününde, arşın gölgesinde gölgelenecekler ve mutlu olacaklar arasında, gönlü Allah'a bağlı, O'na ibadet eden gençlerin olacağını bildirmiştir.

Gençler, bir milletin ümididir. Yarınları kendilerine emanet edeceğimiz bu zinde güç, ne kadar iyi yetiştirilir; dinine, milletine, vatanına, geleneklerine ne kadar bağlı kılınırsa istikbalde o derece emin olunabilir. Gençliğin hem beden hem de ruhen eğitilme ve her türlü zararlı alışkanlıklardan korunmaya ihtiyacı vardır. Gençliğin önemi kavranarak sahip oldukları enerji ve dinamizm, Hz. Peygamber'in, gençlere verdiği önemi ve yaklaşım metodunu da dikkate almak suretiyle iyi bir eğitim ve rehberlikle yönlendirilmeli ve onlara salih hedefler gösterilmelidir. ■

ASR-I SAADET GENÇLİĞİ

Prof. Dr. Ayşe Esra ŞAHYAR

Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Islam, kadın, erkek, genç, yaşlı her akil insana hitap eden ve öğretileri ile yeryüzünü imar ve ıslah etmeyi hedefleyen evrensel bir dindir. Bu dinin, insanı yeryüzünde bir “halife” olarak görmesi, dünyayı imar ve ıslah gayesi, muhatapları arasında özellikle gençlerin varlığını kıymetli ve anlamlı hâle getirir. Zira gençlik, hem bugünü hem de geleceği temsil etmektedir. Dolayısıyla yeryüzünü imar ve ıslah görevini yerine getirecek olanların başında yine gençler gelmektedir. Öte yandan enerjileri, öğrenmeye açık oluşları ve temiz fitratları nedeniyle gençler çoğu zaman yaşlı ve tecrübeli insanlardan daha başarılı olabilirler. Nitekim Peygamber Efendimizin siretinde de en dikkat çeken olgulardan biri kendisine iman edenlerin önemli bir kısmının gençlerden oluşmasıdır. Resul-i Ekrem (s.a.s.) Efendimiz, eğitim öğretimden askerî komutaya, tebliğ çalışmalarından diplomatik faaliyetlere kadar birçok stratejik alanda önemli görevleri gençlere emanet etmiştir.

Hız. Ali, Abdullah b. Ömer, Zeyd b. Harise, Abdullah b. Mesud, Zübeyr b. Avvam, Talha b. Ubeydullah, Abdurrahman b. Avf, Sad b. Ebu Vakkas, Erkam b. Ebi'l-Erkam ve Musab b. Umeyr... Peygamber Efendimizin kızları Zeyneb, Rukayye, Ümmü Gülsüm ve Fatıma, Hz. Ebu Bekir'in kızları Aişe ve Esma, Hz. Ömer'in kız kardeşi Fatıma ve daha birçok mümtaz genç... Hepsi ilk Müslümanlar arasında yer alarak tarihe geçmiştir. (İbn Hişam, *es-Sîretü'n-nebeviyye*, thk. Mustafa es-Sekka, I-II, Mısır:1375/1955, I, 245-262.)

Asr-ı saadetin Mekke günlerinde tebliğ faaliyetlerinin merkezi olan Daru'l-Erkam'da bir araya gelenlerin önemli bir kısmını da gençler oluştuyordu. Bu gençlerden Musab b. Umeyr, Mekke'nin önde gelen varlıklı ailelerinden birine mensuptu. Ailesi onun Müslüman olmasından büyük rahatsızlık duymuş ve kendisinden tüm desteğini çekmiş, onu hapsetmeye kalkışmış ama yine de Musab'ı yıldıraramamışlardı. (İbn Hacer, Ebu'l-Fazl Ahmed b. Ali el-Askalânî, *el-İsâbe fî temyîzi's-sahâbe*, thk. Âdil Ahmed Abdülmecîd, I-VIII, Beyrut: 1415, VI, 98.) Abdullah b. Mesud, gencecik yaşında, Mekkelilerden gelecek baskılara aldırış etmeden, Peygamber Efendimizden sonra Kâbe'de aşikâre Kur'an okuyan ilk sahâbi idi. (İbn Hişam, *es-Sîretü'n-nebeviyye*, I, 314; İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 198-201.) Erkam b. Ebu'l-Erkam, evini Müslümanların toplantıları ve tebliğ faaliyetleri için tahsis etmişti. (İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 196-197.) İslamiyet, bu gençler için herhangi bir zorlukla karşılaşınca hemen vazgeçilecek geçici bir hevesten ibaret değildi. Bilakis her birinin bilinçli ve kararlı bir tercihi idi.

Mekke'de Müslümanlara yönelik baskı ve işkenceler yoğunlaşıp da Resul-i Ekrem, Habeşistan'a hicret izni verdiğinde, aralarında Musab b. Umeyr ve Abdullah b. Mesud'un da bulunduğu muhacirlerin büyük bir kısmı yine gençlerden oluşuyordu. Hatta Kureyşlilerin, Müslümanların iadesi için heyet göndermesi üzerine Necaşi Ashame'nin karşısında muhacirleri savunan ve İslam'ın esaslarını oldukça belîğ bir dille anlatarak hem Müslümanları Mek-

ke'ye gönderilmekten kurtaran hem de Ashame'nin Müslüman olmasına vesile olan kişi henüz 25 yaşlarındaki Cafer b. Ebu Talip idi. (İbn Hişam, *es-Sîretü'n-nebeviyye*, I, 336; İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 592.)

Birinci Akabe Biatı'ndan sonra Medinelilere İslam'ı tebliğ edecek ve öğretecek bir kişinin görevlendirilmesi gerekiyordu. Peygamber Efendimiz, bu iş için Musab b. Umeyr'i tercih etti. Böylece Musab hem İslam tarihinde ilk öğretmen oldu hem de Mekke'den Medine'ye ilk hicret eden kişi olarak tarihe geçti. Peygamber Efendimizin bu oldukça önemli vazifeyi Musab'a tevdi etmesinde, onun o güne kadar inen tüm Kur'an ayetlerini ezbere bilmesi, Resulullah'ın tebliğ metotlarını çok iyi kavramış olması ve üstün hitabet yeteneği etkili olmuştu. Nitekim onun samimiyeti ve kabiliyetleri sayesinde Medine'de İslam büyük bir hızla yayılmıştı. (Hüseyin Algül, “Mus'ab b. Umeyr”, *DİA*, XXXI, 226-227.)

Medine'de İslam iyiden iyiye yaygınlaşıp Mekkelî Müslümanların önemli bir kısmı da Medine'ye hicret ettikten sonra Allah, peygamberine de hicret emri verdi. Ancak Peygamber Efendimiz (s.a.s.), müşriklerin buna izin vermeyeceklerini ve kendisini öldürmeye geleceklerini biliyordu. Bu nedenle müşrikleri oyalamak amacıyla Hz. Ali'yi görevlendirmiş, o da geceyi Hz. Peygamber'in yatağında geçirerek onun evde olduğu izlenimi oluşturmuştu. Hz. Ali, bu oldukça zor ve tehlikeli görevi üstlendiği zaman henüz yirmili yaşlarının başındaydı. Peygamberimizin güvenle hicret edebilmesi için ölümü dahi gö-

ze alabilmiş, akabinde Resulullah'ın bıraktığı emanetleri sahiplerine iade etme vazifesini yerine getirmişti. Hicretten sonra da Hz. Ali, hemen hemen bütün gazve ve seriyyelerde görev almış, Resulullah'ın sancaktarlığını yapmıştı. Resulullah, Mekke'nin fethinden sonra Kâbe'deki putları imha etme görevini Hz. Ali'ye vermişti. Tebük Gazvesi esnasında Medine'de vekil olarak da Hz. Ali'yi bırakmıştı. (Ahmet Ağırakça, *Hiz. Ali ve Hilafet Dönemi*, İstanbul: 2024, s. 29, 40-52, 54-56.) Tüm bu önemli görevleri ifa eden Hz. Ali (r.a.), Peygamber Efendimiz vefat ettiği zaman henüz otuzlu yaşlarının başında idi.

Peygamber Efendimizin vahiy kâtiplerinin başında, hicrette henüz on bir yaşında olan Zeyd b. Sabit geliyordu. Zeyd, ensari sahabilerdendi ve Peygamber Efendimiz henüz Medine'ye gelmeden on yedi sure ezberlemişti. Peygamberimiz hicret edince Zeyd ezberlediği sureleri okuyarak onun övgüsüne mazhar oldu. Resul-i Ekrem ona vahiy kâtipliği yaptırmanın yanı sıra, gayrimüslimlerle yazışmalarında yardımcı olması için Süryanice ve İbranice okuma yazma öğrenmesini söyledi. Zeyd de oldukça kısa bir sürede bu iki dilde okuma yazma öğrenerek Peygamberimizin diplomatik yazışmalarını güvenle emanet ettiği kişi hâline geldi. Resulullah'ın vefatından sonra Hz. Ebu Bekir, Mushaf'ı cem etmek için oluşturduğu heyetin başkanlığına Zeyd b. Sabit'i getirdi. Hz. Zeyd bu önemli vazifeyi üstlendiğinde de henüz yirmili yaşlarının başındaydı. Zeyd, Hz. Ömer'in danışmanlarından-

dı ve halife şehirden ayrıldığında ona vekâlet ederdi. (İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 490-492.) Hz. Ömer'in hilafet döneminde Zeyd'in yaşı ise 24-34 aralığındaydı.

Ensarın gençleri arasında en bilinen isimlerden biri de Muaz b. Cebel'dir. Muaz, on sekiz yaşında Müslüman olarak İkinci Akabe Biatı'na katılmıştı. İslamiyet'i kabul eden bazı arkadaşlarıyla birlikte Benî Seleme kabilesinin putlarını kırarak putperestlik karşıtı eylemler yaptı. Bedir başta olmak üzere pek çok gazveye katıldı. Mekke'nin fethi sonrası Peygamber Efendimiz onu Mekke'ye emir ve öğretmen olarak tayin etti. Hicretin dokuzuncu senesinde de Yemen'e elçi, kadı ve zekât memuru olarak görevlendirdi. Muaz'ın ilmî birikimi ve yeteneklerinin farkında olan Hz. Ömer, onu öğretmen olarak Suriye topraklarına göndermişti. Muaz (r.a.), asr-ı saadette Kur'an'ın tamamını ezbere bilen sahabilerden biriydi. Aynı zamanda haramı ve helali en iyi bilen ve fetva verebilen altı sahabe arasında yer almıştı. (İbn Hacer, *el-İsâbe*, VI, 107-109; Yaşar Kandemir, "Muaz b. Cebel", *DİA*, XXX, 336-338.) Bu nitelikleri ile övüldüğü zaman ise henüz otuz yaşına erişmemişti bile.

Küçük yaşta zekâsı ve yeteneği ile Peygamber Efendimizin dikkatini çeken ve dualarına mazhar olan Abdullah b. Abbas, kısa sürede fakih, müfessir sahabiler arasında anılmaya başlamıştı. Abdullah, Peygamber Efendimizin amcası Abbas'ın oğluydu. Hicretten üç yıl önce dünyaya gelmişti. Babası ile birlikte Mekke'nin fethedildiği sene Medine'ye hicret ettiğinde on bir yaşındaydı. (İbn Hacer, *el-İ-*

sabe, IV, 121-131.) Zaman zaman Peygamber Efendimizin evinde kalır, dinî hükümleri birebir kendisinden öğrenirdi. (Buhari, *Vudû*, 5; Müslim, *Salâtü'l-Müsâfirîn*, 185.) Peygamber Efendimiz onun için, "Allah'ım ona Kitab'ı öğret, onu dine fakih kıl." diye dua etmişti. (Buhari, *İlim*, 17, *Vudû*, 10; Müslim, *Fezâilü's-Sahâbe*, 138.)

Özellikle hadis ilmindeki seçkin konumu ile bilinen genç sahabilerden Abdullah b. Ömer, bisetin üçüncü senesinde dünyaya gelmişti. Babası Hz. Ömer ile Medine'ye hicret ettiklerinde on yaşlarındaydı. On üç yaşında Uhud Savaşı'na katılmak istemiş ancak Peygamber Efendimiz, yaşının küçüklüğü sebebiyle ona izin vermemişti. Ancak on beş yaşına geldiğinde Hendek Savaşı'na ve ardından pek çok gazveye katıldı. Abdullah'ın gördüğü bir rüya Hz. Peygamber'e iletiltiğinde, Resulullah, "Abdullah ne iyi insan, bir de gece namazı kılsa!" sözleri ile onun rüyasını tabir etmiş, o da bu sözleri duyduğu günden itibaren gece namazlarını hiç terk etmemişti. Peygamber Efendimizin vefatında henüz yirmi yaşına girmiş olan Abdullah, bizzat Peygamber Efendimizden, babası Hz. Ömer'den, ablası Hz. Hafsa'dan ve daha birçok sahabiden hadis öğrenerek kendisinden en çok hadis nakledilen sahabiler arasında yer aldı. (İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 155-161; Aynur Uraler, *Abdullah b. Ömer ve Sünnet Hասsasıyeti*, İstanbul: 2019, s. 47-49, 55, 141, 142.)

Resul-i Ekrem'in yanı başında yetişen gencecik Müslümanlardan, âlim ve fakih isimler arasında Hz. Aişe'yi

de mutlaka anmak gerekir. Hz. Aîşe, Hz. Ebu Bekir'in kızı olarak Müslüman bir ailede yetişmişti. Baba evinde edindiği dinî terbiye, peygamber evinde kemale ermişti. Peygamber Efendimizin eşleri arasında yaşça en genç olan, öğrenmeye meraklı ve zeki olup Resulullah'a çok önemli sorular sorarak dinimizin pek çok meselesini öğrenmemizi sağlamıştır. Resulullah ile beraber Uhud Savaşı başta olmak üzere bazı gazvelere de katılmıştı. Peygamber Efendimizin vefatından sonra insanlar muhtelif sorularını ya bizzat geleerek ya da mektuplar aracılığıyla Hz. Aîşe'ye sorarlardı. (Bedrüddin ez-Zerkeşi, *Hz. Âişe'nin Sahabe'ye Yönelttiği Eleştiriler*, Çeviren ve Düzenleyen: Bünyamin Erul, Ankara: 2002, s. 25-28, 31-35.)

Peygamber Efendimiz, eğitim öğretim faaliyetlerinde gençlerin önünü açtığı gibi idari ve askerî alanlarda da gençlere şaşırtıcı derecede geniş yetkiler vermişti. Mesela Amr b. Hazm'ı Necran'a vali olarak görevlendirdiğinde Amr henüz on yedi yaşındaydı. Bilahare onu kadı olarak Yemen'e tayin etmiş, onun için feraiz ve diyet ahkâmını yazdırmıştı. (Zehabî, Şemsüddin Ebû Abdullah Muhammed b. Ahmed, *Târîhu'l-İslâm*, thk. Beşşar Awwad Ma'rûf, I-XV, Daru'l-Garbi'l-İslâmî, 2003, II, 528.)

Resulullah'ın genç yaşta ağır görev ve sorumluluklar verdiği isimlerin başında Üsâme b. Zeyd gelir. Peygamber Efendimiz, vefatına yakın zamanlarda, İslam'ı kabul eden Şam Araplarını Bizans'a karşı korumak üzere Suriye'ye bir ordu göndermeye karar vermiş ve

ordunun başına o günlerde henüz on sekiz yaşında olan Üsâme b. Zeyd'i kumandan tayin etmişti. Çoğu kimse stratejik önemi büyük olan böyle bir savaşa bu kadar genç yaşta birinin kumandasında katılmanın uygun olmayacağını zannetmişti. Ordu henüz yola çıkmadan Hz. Peygamber vefat edince Hz. Ebu Bekir, peygamberin planını hiç değiştirmede ve orduyu Üsâme komutanlığında Suriye topraklarına gönderdi. Öte yandan ona birtakım taktik ve ilkeler öğretti. Üsâme, büyük bir olgunluk ve tevazu ile Hz. Ebu Bekir'in tavsiyelerine harfiyen uydu. Bir miktar esir ve ganimet getirerek kırk gün içinde görevini tamamladı. (İbn Hacer, *el-İsabe*, I, 202- 203; Yannis Mahil, "The Prophet Muhammed and Empowerment of Youth", Uluslararası Mevlid-i Nebi Sempozyumu "*Peygamberimiz ve Gençlik*" (23-25 Kasım 2018) İstanbul: 2019, s. 186-188.) Bu dikkat çekici hadise, gençlere olağanüstü yetkiler ve zor görevler verildiğini ancak onların da bu yetkiler nedeniyle kibre kapılmayarak yetiştiren ve tecrübeli insanların tavsiyelerini dikkate aldıklarını, böylece başarıya eriştiklerini ortaya koymaktadır.

Peygamber Efendimiz (s.a.s.), elden gitmeden kıymeti bilinmesi gereken nimetlerden birinin gençlik olduğunu ifade eder. Belki de bunun tatbiki olarak hayatında gençlere özel bir yer vermiş, evini onlara açmış, kendisi gençlerin evine misafir olmuş, gençlerle birlikte yemek yemiş, onlarla yürümüş, yolculuklarında bineğine gençleri alarak yol boyu onlarla sohbet etmişti. Sorunlarını

dinlemiş, dertlerine ortak olmuş, onlar için çözümler aramıştı. (Selim Demirci, "Hz. Peygamber'in Gençleri Kendi Dünyasına Katması: Kuşaklar Arası İletişim ve Yetişkin Sosyalleşmesi Nasıl Gerçekleşir?", Uluslararası Mevlid-i Nebi Sempozyumu "*Peygamberimiz ve Gençlik*" (23-25 Kasım 2018) İstanbul: 2019, s. 288-302.) Gençlerle kurduğu güzel iletişimin yanı sıra, onlara gençlik yıllarını en verimli biçimde geçirecekleri ve tecrübeler kazanacakları önemli görevler vermekten çekinmemişti. Bu görevler öğretmenlik, kâtiplik, valilik, elçilik, zekât memurluğu, savaş kumandanlığı gibi pek çok zorlukları olan ağır görevlerdi. Resulullah'ın bu yetkilendirmesi çevresindeki herkes tarafından her zaman kolay anlaşılamamıştır. Ancak o, toplumun alışkanlıklarının hilafına, gençlerin samimiyetinden ve enerjisinden istifade etmeyi, onları yetkilendirerek geliştirmeyi tercih etmiştir. Öte yandan asr-ı saadet gençliği ile ilgili dikkat çekilmesi gereken önemli bir hususu yeneden vurgulamak gerekmektedir. Onlar tüm samimiyetleri ile iman etmiş, İslam uğrunda dünyevi refah ve konforlarından vazgeçmiş, hicret ve cihat etmiş, ömrünü ilme, ibadete ve cihada adanmış bir nesildi. Ellerine geçen makamlar ve yetkiler kendilerini şımarıklığa sevk etmemiş, Allah ve Resulü'ne itaatten, tevazu ve güzel ahlaktan hiçbir zaman ödün vermemişlerdi. Asr-ı saadet gençlerinin isimlerini tarihe kazıyan da iman ve güzel ahlak üzere kurulu samimi yaşıantılarıydı. Allah hepsinden razı olsun. ■

MEDENİYETİN İMARİ GENÇLİĞİN İNŞASI

Doç. Dr. Ömer Faruk SÖYLEV

Kütahya Dumlupınar Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Bugün küresel bir köye dönüşen dünyada, gençler kimlik karmaşalarının, sanal bağımlılıkların tüketim kültürünün, hız ve haz odaklı yaşam dayatmalarının ağır kuşatması altındadır. Modern dayatma ve meydan okumalar karşısında gençlerin hem çağın cazibesine kapılmadan hem de köklerine bağlı, dinî ve manevi değerlerine sadık kalarak bir yaşam sürdürebilmeleri öyle sıradan ve basit bir mesele değildir. Yalnızca gençlerin kişisel gelişimleri, kimlik arayışları ve yaşam konforları gibi bireysel açılardan değil, aynı zamanda insanlık onuru, kültürel miras ve değerlerin muhafazası gibi çok daha geniş boyutlarda medeniyetin geleceği bakımından da kritik öneme sahiptir.

Tarih boyunca medeniyetlerin gerek yükselişleri ve gerekse çöküşleri, sadece siyasi güç ya da ekonomik unsurlarla değil, aynı zamanda bu medeniyetleri geleceğe taşıyacak olan genç kuşakların zihinsel donanımla-

rı ve ahlaki değerleri üzerinde biçimlenmiştir. Medeniyetlerin inşası ve devamlılığı, temelde bireylerin değer dünyaları, inanç sistemleri ve sosyal sorumluluk bilinçleriyle doğrudan ilişkilidir. Bu yüzden bir medeniyetin devamlılığı, onu gelecek nesillere aktaracak genç kuşakların ahlaki yapıları, bilinç düzeyleri ve yüksek seviyede içselleştirilmiş inanç, değer ve ideallere sahip olmalarıyla yakından alakalıdır. Ne var ki modern dünyadaki hızlı değişimin sunduğu dijitalleşme, tüketim alışkanlıkları ve bireysellik gibi unsurlar, gençlerin derin kökleri bulunan geleneksel değerlerle bağlarını zayıflatma ve ortadan kaldırma potansiyeli taşıırken aynı zamanda onları, kendi kimliklerini modern değerler etrafında yeniden tanımlamaya da zorlamaktadır. Bu makalede, modern çağın meydan okumaları karşısında gençliğin dinî, kültürel ve ahlaki köklerine bağlı kalarak medeniyet imarı görevini nasıl sürdürebileceği ele alınacaktır.

Gelenek ve gelecek arasında: Kuşatma altında gençler

İlk olarak modern çağın gençliği kuşatma biçimlerini psiko-sosyal açıdan ele almak, hem problemin derinliğini ortaya koyacak hem de bu yazının ilerleyen bölümlerine sağlam bir zemin hazırlayacaktır. Zira günümüz gençliği, tarihin hiçbir döneminde olmadığı kadar çok yönlü girift bir etkileşim ve köklü değişim süreçlerinin içinde yaşamak zorundadır. Bilim ve teknoloji alanındaki baş döndürücü gelişmeler bir yandan hayatı daha da kolaylaştırıp konfor alanlarını artırırken diğer taraftan bireysel, toplumsal ve kültürel hayatta meydana getirdiği dönüşümlerle gençlerin hem iç dünyalarını hem de toplumsal rollerini olumsuz şekilde etkilemektedir. Bu çok boyutlu ve iç içe geçmiş karmaşık şekilde meydana gelen değişim unsurları, günümüzde özellikle genç nesillere yönelik kültürel, ahlaki ve bir tür zihinsel kuşatmaya dönüşmüş durumdadır. Genç

bireyler, bu çağda sadece kimliklerini inşa etmek zorunda değil, aynı zamanda onu anlamlandırmaya çalışmak ve korumak da zorundadırlar. Doğası gereği gençlik dönemi, bireyin kendini tanımladığı ve hayatın anlamını aradığı bir gelişim sürecidir. Ancak modern çağın teşvik ettiği geçmiş köklerinden ve gelecek sorumluluğundan uzak “anı yaşama” felsefesi, “haz odaklı” yaşam ve kimlikleri dejenere eden diğer popüler kültür unsurları, gençlerin sağlam bir kimlik inşa etmesini, tarihin her döneminden daha da zor hâle getirmektedir. Biraz daha açmak gerekirse dijital

ortamlarda oluşturulan yapay kimlikler ve elde edilen sanal başarılar, bireyin gerçek benliğiyle yüzleşmesini engelleyerek genç gönüllerde bir yabancılaşıma durumuna neden olmaktadır. Kendisine ve zamanla çevresine ve değerlerine karşı meydana gelen bu yabancılaşıma, psikolojik düzeyde değersizlik duygusu, varoluşsal boşluk ve anlamsızlık gibi sorunların yanında gencin sosyal çevreyle olan bağının zayıflaması ve kopmasını da beraberinde getirerek kendini inşa potansiyellerini hafif tabirle zayıflatmaktadır.

Birey merkezli bir anlayışı öne çıkaran modern yaşam, gençlerin aile ve toplumla olan bağlarının giderek zayıflamasına önyak olmaktadır. Oysa bireyin kişiliğini oluşturan değerler sisteminin en temelde şekillendiği ilk yer tereddütsüz ailesi ve sonra gerçek sosyal çevresidir. Geleneksel, sağlam, sağlıklı aile yapısının dağılması, genç ve yetişkin kuşaklar arası iletişimin azalması, sosyal dayanışma kültürünün zayıflaması, gençlerin sosyalleşme süreçlerini olumsuz etkilemektedir. Bu durumda ailesi, sosyal çevresi, yaşadığı toplumun değer ve inançlarıyla güçlü bağlar gelişt-

tiremeyen gençler, bireysel yalnızlıklarını ya da fitraten ihtiyaç duydukları “aidiyet” duygularını, “sanal” ortamlarda tatmin etmeye yönelmektedirler. Gelişim ihtiyaçlarının karşılanmasında gerçek yerine yapay ya da sanal dünyayı alternatif olarak sunan dijital teknoloji, bilgiye ulaşımı ve yeni keşifleri kolaylaştırırsa da bilinçsiz, aşırı ve kontrolsüzce kullanımı, duygusal ve zihinsel gelişimi tehdit etmektedir. Sosyal medya, gençlerin hayatını görünür olma, beğenilme arzusu, onaylanma isteği ve başkalarıyla kıyaslama üzerine şekillendirmelerine sebep olmaktadır. Bu durum odaklanma problemleri, depresyon, anksiyete ve benlik tasarımlarında bozulma gibi önemli ruhsal problemleri beraberinde getirmektedir. Bilinçli ve faydalı şekilde kullanılmadığı zaman, teknoloji kolaylaştırıcı bir imkân olmaktan öte tedavisi çabuk ve kolay olmayan bir bağımlılık nesnesine dönüşebilmektedir. Son olarak bu bölümde, modern çağın eğitim sistemlerinin ve insan yetiştirme düzenlerinin çoğu zaman gençleri sadece maddi kazanımlara, daha çok para kazanacakları meslek sahibi yapmaya odaklanmış olmalarına; yetişmekte olan genç kuşakların manevi ihtiyaçlarına, ahlaki gelişimlerine ve değer inşa etmelerine yeterince alan ve imkân tanımadıklarına da dikkat çekilmesi gerekir. Zira bu durum, bilgi ile hikmeti, kariyer ile karakteri birbirinden ayırıştıran bir insan modelini desteklemektedir. Tarih sahnesi, bilgisini hikmetle ve kariyerini karakteriyle bütünleştirememiş güç ve makam sahiplerinin kendilerinden

beklenen yeryüzünün imarı ve medeniyetin inşası şöyle dursun hüküm sürdükleri saltanatlarının kırılgan temellerini dahi koruyamayan nice Nemrutlar, Firavunlar, Ebu Cehiller ve Ebu Leheblerle doludur. Hikmetten uzak bilginin anlamsız kuru bir yüke, karakterle bezenmemiş kariyerin bencil, bozguncu bir hırsa ve bunlarla elde edilen gücün ise yıkıcı bir zulme dönüşmesi kaçınılmazdır. Bu nedenle eğitim çağındaki genç bireylerin, belirli başarılarla ulaşsa dahi hayatın ve yaşam olgularının anlamına dair zaman zaman derin boşluklarla karşı karşıya kalması olağandır.

Medeniyet dirilişinin dinamik aktörleri: Gençler

Dün, Endülüs'te İbn Rüşdler; Selçuklu'da Nizamülmülkler; Osmanlı'da Fatihler, Mimar Sinanlar ve daha niceleri hep gençlik ateşiyle yanan bir idealin temsilcileri olarak yaşadıkları çağın bütün kuşatmalarına rağmen medeniyet imarının parlak simaları oldular. Bugün de medeniyetimizin imarı, ancak bilinçli, inançlı ve eylem odaklı bir gençliğin inşası ile mümkündür. Çünkü medeniyet, sadece taş binalardan, bir araya gelen notalardan ya da tuvallerdeki fırça darbelelerinden ibaret değildir. Medeniyet, insanın inancı, ahlakı, bilgisi ve eserleriyle inşa ettiği bir ruhtur. Bu ruh en güçlü ve canlı şekilde gençlerle yeşerecek, yaşatılacak ve geleceğe taşınacaktır. Zira gençler, bir toplumun hem bugününü hem de yarınını şekillendiren en dinamik ve belirleyici kesimini oluşturmaktadır.

Medeniyetler ancak köklerinden sağlam beslendiklerinde yeni filizler verebilirler. Gençliğin dün ve yarın arasındaki dengeyi kurma becerisi, insanlığın geleceğini şekillendirecek en önemli medeniyet görevidir. Yaşadığımız çağın baş döndürücü değişim dinamikleri, yabancılaşıma, kültürel çözülme, manevi boşluk, ahlaki çöküş, sanal bağımlılık, benlik kaybı ve kimlik bunalımları gibi tehditleri barındırsa da bilgiye ulaşma, küresel iletişim ağları, dijitalleşme ve yapay zekâ gibi alanlarda daha önce hiçbir kuşağa nasip olmayan eşsiz fırsatları da beraberinde sunmaktadır. Gençlik, bireysel özgürlüklerin alabildiğine genişlediği, teknolojik imkânların yeni zirveleri zorladığı ve bilgiye ulaşmanın hiç bu kadar hızlı ve kolay olmadığı bu dinamik süreçte hem ciddi meydan okumalarla hem de büyük fırsatlarla karşı karşıyadır. Genç sineler, karşı karşıya oldukları tehdit ve fırsatlar arasında makul bir denge kurabilmesi ve gelecek adına ümit veren bir filiz olabilmesi için güçlü bir referans sistemine ihtiyaç duymaktadır. İhtiyaç duyulan bu referans sistemi hiç şüphesiz İslam'ın inanç esasları, kültürel mirası ve medeniyet birikimidir.

Yaşadığımız yüzyılda gençlerin en çok ihtiyaç duyduğu şeylerden biri anlamdır. Çünkü çağımızın tüketim kültürü, rekabet anlayışı, başarı baskısı ve nihayet yalnızlıklar; gençleri, “Niçin yaşıyorum?”, “Yaşamın anlamı nedir?” gibi temel varoluşsal kaygı ifade eden sorulara yönlendirmektedir. İslam inancı ise bireye varlıkla kurduğu

ilişkiyi en güzel şekilde anlamlandırma imkânı sunar. Bizzat Yaradan tarafından insanın yaratılma gayesi, sorumlulukları ve sınırları açıklanır tevhid inancıyla. Böylece genç bireyler için sahip oldukları bu inanç, hem zihinsel buhranları için güven veren bir sığınak hem de hayata yön veren sağlam bir pusula olur. Ayrıca İslam'ın namaz, oruç, hac, zekât gibi ibadet sistemi, modern yaşantının hız ve kaosa karşı sükûnet, disiplin ve içsel denge sağlar. Özellikle genç yaşlarda devam edilen ibadetler, bireylere hayatın zorluk ve meşakkatlerine karşı ruhsal dayanıklılık kazandırır ve ahlaki istikamet verir.

Her biri tevhid inancıyla âdetailmek ilmek örülmüş manevi kültürel mirasımıza gelince o, yalnızca geçmişe dair geleneğin bilgisi değil, şimdinin ve geleceğin de ihya ve inşa malzemesidir. Gençlik, kendi kültürüne ait manevi değerlerini tanıdıkça kimliğini inşa edebilir. İbn Haldun'un medeniyet perspektifi, Hacı Bektaş Velî'nin toplumsal adalet vurgusu, Mevlana'nın engin hoşgörüsü, Yunus Emre'nin tevazu anlayışı gibi daha nice örnekler, modern çağın dayatmaları altında bunalan genç bireylere yön tayin edebilecek evrensel mesajlar sunar. Ancak Kur'an ve sünnet dahil manevi kültürel mirasın bütün mesajları yalnızca retorik ve nostaljik bir bağlamda değil; güncel koşullarla harman ve analiz edilerek okunmalı, anlamlandırılmaya çalışılmalıdır. Aksi takdirde geçmişle bir bağ kurulsa da çağın ruhuna etkili şekilde hitap etmek, medeniyeti geleceğe taşımak mümkün olmaz. Yalnızca dinî alan-

”

Medeniyetimizin imarı, ancak bilinçli, inançlı ve eylem odaklı bir gençliğin inşası ile mümkündür. Çünkü medeniyet, sadece taş binalardan, bir araya gelen notalardan ya da tuvallerdeki fırça darbelerinden ibaret değildir. Medeniyet, insanın inancı, ahlakı, bilgisi ve eserleriyle inşa ettiği bir ruhtur. Bu ruh en güçlü ve canlı şekilde gençlerle yeşerecek, yaşatılacak ve geleceğe taşınacaktır.

da değil; ahlak, ilim, sanat, mimari ve sosyal adalet gibi alanlarda da büyük bir birikim sunan İslam medeniyeti, genç bireylere sadece tüketen bir kişi olmayı değil, aynı zamanda düşünmeyi, üretmeyi ve sorumluluk almayı da öğretir. Mesela, “İlim Çin’de de olsa gidip alınız...” (Beyhaki, *Şuabu'l-İman*, 2/253.) rivayeti, bilgiye ulaşma ve hikmeti kuşanma konusundaki geniş ufku ortaya koyarken “Komşusu açken tok yatan bizden değildir.” (Hâkim, *Müstedrek*, 4/183, [7307].) düsturu ise toplumsal sorumluluk ve dayanışma ruhuna hayat verir. 21. yüzyıl gençliğinin kişiliğini, motivasyonunu ve değer zeminini İslam dininin temel referanslarından alarak bilim, teknoloji, sanat, girişimcilik, mimari ve sosyal inovasyon gibi alanlarda İslami değerlerle uyumlu modern üretim biçimleri geliştirmesi pek tabii ki mümkündür. Nitekim inanç, değer, kültür ve medeniyetin bireyin önünde bir engel değil; bilakis yön tayin eden, anlam kazandıran ve harekete geçiren bir güç kaynağı olduğunu, farklı alanlarda kayda değer parlak başarılar elde eden bazı günümüz gençlerinin başarı hikâyeleri açıkça ortaya koymaktadır.

Sonuç olarak modern çağın fırsatlarını değerlendirirken köklere bağlı kalmak, gençliğin önünde hem bir sorumluluk hem de tarihî bir fırsat olarak durmaktadır. İslam inancı, kültürü ve medeniyeti, günümüz gençliği için modern dünyanın sunduğu imkânları bilinçli bir şekilde değerlendirme ve karşı karşıya kaldığı zorluklara karşı direnç geliştirme noktasında en önemli referans kaynağıdır. ■

Söyleşi
Mustafa Mirza DEMİR

Prof. Dr. Soner DUMAN:

“Allah’a ibadetle büyüyen genç, hayatının en zor dönemindeki sınavı başarıyla atlatmış olması bakımından takdire şayandır.”

**Peygamber Efendimizin, bir hadis-i şerifinde arşın gölgesinde gölge-
leneceğini müjdelediği yedi sınıf insan içerisinde yer alan “ibadetle
büyüyen genç” tanımlamasını nasıl anlamalıyız?**

İbadet, kişinin nefsani arzularını dizginlemek suretiyle Rabbine boyun eğ-
mesi, gerek bedeni gerekse malı vasıta kılarak Allah’ın emirlerini uygula-
masıdır. İnsanın yaratılış amacı Rabbine ibadet etmektir. Her ibadet ise
imtihan gereği birtakım zorluklar barındırabilir.

Gençlik dönemi, insanın biyolojik olarak en güçlü olduğu, nefsani arzula-
rının zirvede olduğu bir dönemdir. Bir gencin, böyle bir dönemde bir yan-

Gençlerimize, dünyada da sonsuz ahiret yurdunda da gerçek huzur ve mutluluğun, Allah'ın koyduğu ölçülere bağlı şekilde yaşamaktan geçtiği, gerçek özgürlüğün Allah'tan başkasına kul olmamakta olduğu kavratılmalıdır.

dan nefsinin gayrimeşru arzularını bastırması, onlara karşı direnmesi, diğer yandan Rabbinin emrettiği ibadetleri yaparak yetişmesi çok büyük bir fedakârlık, azim ve sabrı gerektirir. Zaten söz konusu hadiste belirtilen yedi sınıf insanın temel özelliği, imtihanların zorluklarını atlatabilen kimse olmalarıdır. Allah'a ibadetle büyüyen genç de hayatının en zor dönemindeki sınavı başarı ile atlatmış olması bakımından takdire şayandır.

Bizim için her zaman en güzel örnek olan Sevgili Peygamberimizin (s.a.s.) örnek gençliği hakkında neler söylemek istersiniz?

Peygamber Efendimiz (s.a.s.), peygamberlik görevi kendisine verilmeden önce bile yaşadığı toplumda üstün ahlakı, dürüstlüğü ve erdemli davranışlarıyla dikkat çeken bir şahsiyet olarak temayüz etmiştir. Mekke toplumu o dönemde inanç açısından büyük ölçüde şirk anlayışıyla şekillenmişti. Putperestliğin egemen olduğu bu toplumda ahlaki yozlaş-

ma da yaygın bir şekilde kendini göstermekteydi. Zina, içki, kumar, faiz, güçlülerin zayıfları ezdiği sosyal adaletsizlikler gibi pek çok ahlaki dejenerasyon ise normal karşılanıyordu. Kadınların ikinci sınıf sayıldığı, kız çocuklarının diri diri toprağa gömüldüğü, kölelerin haklarının hiçe sayıldığı bir ortamda, Peygamber Efendimiz bütün bu olumsuzluklardan uzak durarak tertemiz bir hayat sürdürmüştür.

Peygamberimiz gençlik döneminde, yanında kaldığı amcası Ebu Talib'in maddi durumu güçlü olmamasına binaen hiçbir zaman başkalarına yük olmamış, küçük yaşlardan itibaren çalışarak hem geçimini sağlamaya hem de amcasına destek olmaya gayret etmiştir. Özellikle çocukluk ve gençlik yıllarında çobanlık yaparak hayatın zorluklarını erken yaşta tecrübe etmiştir. Bu görev, onun sabır, merhamet ve sorumluluk gibi erdemleri geliştirmesine de katkı sağlamıştır.

Gençlik döneminde Mekke'nin en güvenilir insanı olarak ta-

nınması onun ne denli sağlam bir ahlaka sahip olduğunu göstermektedir. Sevgili Peygamberimizin "el-Emin" (güvenilir) lakabıyla anılması, toplumun ona duyduğu itimadı açıkça ortaya koymaktadır. Mekke'de insanlar en kıymetli eşyalarını ona emanet ederlerdi. Ticaretle uğraşmaya başladığında da dürüstlüğü ve adaleti sayesinde ticaret hayatında örnek bir kişi olmuştur. Hz. Hatice validemizin dikkatini çekmesi ve onunla evlenmesinin temel sebeplerinden biri de işte bu dürüstlük ve yüksek ahlakıdır.

Yine gençlik yıllarında, Mekke toplumundaki zulüm ve adaletsizliklere karşı duyarlılığını gösteren önemli bir hadise de "Hılful-Fudul" adlı erdemliler cemiyetine katılmasıdır. Bu oluşum, mazlumların hakkını zalimlere karşı korumayı amaçlayan bir sivil inisiyatif derneği gibi görülebilir. Bu da onun daha vahiy gelmeden önce bile adalet duygusu, zulme karşı hassasiyeti ve toplumsal sorumluluk bilincinin ne kadar güçlü olduğunu göstermektedir.

İslam davasını, ilk günden itibaren gençler omuzlamış; ayrıca Sevgili Peygamberimiz, çevresindeki gençleri ilgi ve yeteneklerine göre yönlendirmiş, İslam medeniyetinin inşasında onlara önemli görevler vermiştir. Valilik, kadılık, komutanlık gibi idari görevlerde bulunan genç sahabiler, günümüz gençlerine ne söyler? Bugün bizler, gençlerle ilişkimizde sorumluluk ve yetki dengesini yeterince koruyabiliyor muyuz?

Bir davayı insanlık nezdinde etkin ve kalıcı kılan en önemli etken, toplumdaki gençlerin o davaya sahip çıkmasıdır. Dünya tarihinde hak ya da batıl, hangi davaya gençler sahip çıkmışsa o dava toplumda mutlaka karşılık bulmuştur.

Allah Resulü (s.a.s.), peygamber olmasının verdiği fetanet ve zekâsı ile gençliğin İslam davası için ne kadar önemli olduğunu bilmesinin yanı sıra, Müslüman olan gençlerin her birinin bireysel durumunu, bilgi ve kabiliyetini de yakından takip ediyordu. Tabiri caizse o, bir “insan sarrafı” idi. Hangi gencin hangi göreve layık olduğunu, neler yapıp neleri yapamayacağını iyi biliyordu. Peygamber Efendimiz bu doğrultuda Musab b. Umeyr’i Medine’ye İslam’ı tebliğ etmek üzere gönderdi. Üsâme b. Zeyd’i 18 yaşında ordu komutanı yaptı. Muaz b. Cebel ve Ebu Musa el-Eşari’yi 20’li yaşlarında Yemen’e vali ve zekât memuru olarak gönderdi. Hz. Ali’yi Hayber’in fethinde öncü komutan yaptı. Daha buna benzer pek çok örnek zikretmek mümkün.

Allah Resulü’nün bu uygulamasından bugün bizler kendi adımıza birtakım ilkeler çıkarabiliriz, çıkarmalıyız. Gençlerin tecrübe eksikliğinden dem vurarak onları birtakım toplumsal sorumluluklardan uzak tutmak doğru değildir. Bununla birlikte bu sorumlulukları yüklerken gençlerin kabiliyetlerini, güçlerini, fırsat ve imkânları dikkate almak gerekir. Onlara güçlerinin yetmeyeceği sorumlulukları verip kendilerinde hayal kırıklığı, beceriksizlik hissi oluşturmamak gerekir. Diğer yandan hiçbir sorumluluk vermemek onları ya rahatlığa ya da kendilerine güvenilmediği düşüncesine sevk eder. Gençler sorumluluklarını yerine getirdiklerinde onları takdir etmek, ödüllendirmek, sorumluluklarını aksattıklarında nazik bir şekilde uyarmak, doğruyu göstermek gerekir.

Küresel bir köy hâline gelen dünyada, sosyal medya ve iletişim araçlarının da etkisiyle radikal düşünceler ve inanç akımları çok hızlı şekilde yayılma imkânı buluyor. Bu durum, özellikle de kimlik arayışı içerisinde olan gençleri nasıl etkilemektedir? Bizler bu durumda neler yapabiliriz?

Gençlik dönemi, insanın çocukluktan itibaren ailesinden ve çevresinden edindiği inançları, uygulamaları sorgulamaya başladığı bir dönemdir. Aynı zamanda kişinin ailesi ve okul arkadaşları gibi öncelikli muhataplarının dışına açıldığı, “kabuğunu kırdığı” bir dönemdir. Günümüzde internet ve sosyal medyanın etkisi ile her türlü inanç, fikir, tutum

ve davranış, gençlerin gündemine anında ve etkin bir şekilde girebilmektedir. Gençlikteki sorgulama dönemi kimi gençler açısından, ailesinden ve toplumdan devraldığı inançları akli temellere dayandırma, rasyonel hâle getirme, taklitten tahkike yönelme noktasında önemli bir fırsat sağlamış olsa bile özellikle sosyal medya ve iletişim araçlarının olumsuz etkilerine maruz kalan ve ilk çocukluk döneminde yeterince sağlam bir eğitim almamış gençlerde olumsuz inançlara ve yönelimlere yol açabilmektedir.

Bu durum karşısında ana babalar, eğitimciler ve gençlik çalışmalarında bulunan ve onlara olumlu inanç ve davranışlar kazandırmak için gayret gösteren herkesin uyanık olması gerekir. Bu hususta yapılması gerekenleri birkaç adımda özetlemek mümkündür:

Sağlıklı ve sorunsuz bir gençlik dönemi için ilk çocukluk dönemi çok iyi değerlendirilmeli, en başından itibaren çocuklara sağlam bir eğitim verilmelidir. Bu, âdeta vücudu sonraki dönemde alacağı mikroplara karşı koruyacak bir aşı vazifesi görecektir.

Gençliğe yönelik her türlü faaliyetlerde gençlik döneminin psikolojisi iyi bilinmelidir.

Gençler, içinde bulunduğu dünyanın ve özellikle de sosyal medyanın tehlikelerine karşı yeterince bilgilendirilmeli, başta din ve değerler olmak üzere önemli hususların sosyal medyadaki yansıtılma biçimine teslim olmamaları konusunda uyarılmalıdır.

Gençlere yönelik hem görsel hem yazılı olarak dinimizi, ahlakımızı, kültürümüzü doğru bir şekilde öğreten, tanıtan, ilgi çekici materyal üretimine mutlaka önem verilmelidir.

Gençlerle birlikte faaliyetler yapılmalı, bunun yanında onların sosyal sorumluluk projelerine katkı sunmaları sağlanarak içinde yaşadıkları toplum ve kültüre mensubiyet duyguları geliştirilmelidir.

Gençlerin özellikle camiye devamı noktasında gayret gösterilmeli, camiler gençlerin buluşma alanı olacak şekilde tasarlanmalı, imkânı olan gençler umreye ve diğer tarihî ve kutsal mekânlara götürülerek buraların önemi kavratılmalıdır.

Gençlerle birlikte okuma başta olmak üzere diğer kültürel faaliyetler (konferans, sinema, tiyatro, şiir dinletisi vb.) yapılmalı, bu tür faaliyetlerde kendi dinimiz, ahlakımız ve kültürümüz merkeze alınmalıdır.

Tarih boyunca medeniyetlerin kurulmasında, gelişmesinde ve geleceğe aktarılmasında en büyük rol hiç şüphesiz ki genç kuşakların olmuştur. Gençler, toplumu; toplumlar da medeniyetleri şekillendiriyorsa bu değişimi sağlayacak olan gençliğin inşası nasıl olmalıdır?

Gençlik döneminde kişilik inşasının temelini, “Allah’ın birleştirilmesini emrettiği şeyleri birleştirmek” şeklinde ortaya koymak mümkündür. Günümüzün en temel sorunlarının başında, insan hayatında birbirinden ayrılmaması gereken şeyler arasındaki rabitaları koparmak yatmaktadır.

”

Gençlik dönemi, insanın biyolojik olarak en güçlü olduğu, nefsanî arzularının zirvede olduğu bir dönemdir. Bir gencin, böyle bir dönemde bir yandan nefsinin gayrimeşru arzularını bastırması, onlara karşı direnmesi, diğer yandan Rabbinin emrettiği ibadetleri yaparak yetişmesi çok büyük bir fedakârlık, azim ve sabrı gerektirir.

İnsanın riayet etmesi, koparmaması gereken ilk bağ, kendisini yaratan Rabbi ile arasında var olan bağıdır. Sağlıklı bir kimlik inşasının ikinci basamağını gencin kendi fıtratı ile kuracağı bağ oluşturur. Kimlik inşasında gencin fıtratı ile yüzleşmesi son derece önemli bir basamağı oluşturur. Bu noktada yapılabilecek en önemli işlerin başında, kimlik inşası açısından tayin edici öneme sahip olan; “Ben kimim, nereden geldim, nereye gidiyorum, niçin varım?” şeklindeki varoluşsal sorularla kişiyi yüzleştirmek ve bu sorulara doğru ve tatmin edici cevaplar bulabileceği kaynaklarla genci buluşturmak.

Kimlik inşasının üçüncü basamağını gencin tabiatla buluşması oluşturur. Günümüz sanayi toplumlarında ve kentsel yaşamında insanın tabiatla olan ilişkisi günden güne yok olmakta, insanlar tabii hadiselerin etkileyici gücünü ruhlarında hissedememektedirler. Bu bakımdan genci, kısa bir süreliğine de olsa bulunduğu çevre ve alışık olduğu yaşam tarzından kopararak doğa kampları gibi faaliyetlerde tabiatla buluşturmak onun ruhunda farklı bir etki meydana getirecektir.

Modern zamanlardaki yaşam tarzının kopardığı ve örselettiği bir başka bağ ise akrabalık bağlarıdır. Çekirdek aileye indirgenen yaşam tarzları, geçim endişesi, akrabaların gerek şehir gerekse ülke olarak farklı bölgelere dağılmış bulunmaları çoğu zaman bir soya mensubiyet duygusunu bütünüyle yitirme sonucuna yol açmaktadır.

Gencin kimliğini bulması ve kişiliğini hissetmesinde en önemli noktalardan birisi namaz ve cami ile olan irtibatın muhafazasıdır.

Gencin kimliğini bulması ve kişiliğini inşa etmesinde en önemli maddelerden birisi de kuşkusuz onun aklının doğru bilgi, kalbinin doğru inanç ile doldurulmasıdır. Çocukluk çağından itibaren çocukların eğitim öğretiminde akli ikna edecek ve doyuracak doğru bilgi ile ruhu tatmin edecek doğru inanç son derece önemlidir.

Gençlerin kişilik inşasında son olarak toplumsal hayır faaliyetleri içinde yer almalarının da son derece önemli bir etkiye sahip olduğunu belirtmek gerekir.

“Özgürlük” anlayışının ötesinin hukukuna göz diktiği bu çağda, “sınırsız özgürlük” vaatleriyle çocuklarımızı ve gençlerimizi hedef alan emperyalist tahakküm karşısında nesil emniyetini sağlamak için neler yapılmalıdır?

Modern çağın özgürlük söylemi, hiçbir kayıt ve şart tanımadan, hiçbir mensubiyet ve aidiyet hissine bağlı kalmadan hareket etmek düşüncesi üzerine kurulmuştur. Bu söylem, insanın nefsinin ölçsüz arzularını ve hevasını tanıdın etmekten başka bir şey değildir. Gençlerimize dünyada da sonsuz ahiret yurdunda da gerçek huzur ve mutluluğun, Allah'ın koyduğu ölçülere bağlı şekilde yaşamaktan geçtiği, gerçek özgürlüğün Allah'tan başkasına kul olmamakta olduğu kavratılmalıdır.

Bu kapsamda modern dünyanın nefse hitap eden, ahlak sınırlarını hiçe sayan, fitratla savaşılan akımları, eğilimleri reklam, moda, sosyal medya gibi araçlarla pazarlanırken tüm bu tahakkümden etkilenmenin ancak sağlam temeller üzerine inşa edilmiş aile kurmaktan geçtiği, bunun için de gençlerin sağlıklı bir şekilde evlilik yapmalarının, yalnızca onlara değil topluma yüklenen bir vazife olduğunu göz önünde bulundurulmalıdır. Hatta bu noktada önceki sorunuza da atfen, gençlerimizin karakter inşasında önemli bir etkenin de aile ile kurulacak sıkı ve samimi bağların olacağını da belirtmiş olalım. Nitekim aile, her zaman ve her çağda en büyük sığınak, en kuvvetli kaledir.

Gençlik döneminde ortaya çıkan ikilemler, kırılmalar, manevi krizler, dinî şüphe ve tereddütlere yaklaşımımız nasıl olmalıdır sizce? Yargılamadan uzlaşmak için iletişim dilinde nelere dikkat etmemizi önerirsiniz?

Bu noktada özellikle iki hususa dikkat etmek gerekiyor:

Birincisi, gençlere yönelik kullanılacak “dil ve üslup”: Gençlerle itham edici, suçlayıcı, yargılayıcı, mukayese edici, alay edici, hakaret edici bir dille konuşmak kesinlikle ters etkiye bulunur. Onun için “anlamaya çalışan”, “değer veren”, “olumlu yönlerini öne çıkaran”, “takdir eden” bir dil kullanmak gerekiyor.

İkinci önemli husus ise “beden dili”: Asık surat, sert ses tonu, katı kalpli yaklaşım, çoğunlukla gençlerde ters teper. Kur'an,

Hz. Peygamber hakkında şöyle buyuruyor: “... Eğer kaba, katı kalpli olsaydın hiç şüphesiz, etrafından dağılıp giderlerdi...” (Âl-i İmran, 3/159.) Gençler kendi aileleri, çevreleri ve öğretmenleri içerisinde etrafına negatif enerji yayan kimseler varsa onlardan uzak dururlar. Gençler her zaman olumlu ve pozitif insanları örnek almışlardır. Kendi gençlik dönemlerimizi hatırlayalım: Dayakçı hoca, sıfırcı hoca, otoriter ana baba vs. hep itici gelmiştir. ■

Öz Geçmiş

Prof. Dr. Soner Duman, aslen Kastamonu Taşköprülü olup 1975'te İstanbul'da doğdu. 1993'te Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'ne girdi. 1998'de buradan mezun olduktan sonra aynı yıl Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İslam Hukuku Anabilim Dalında yüksek lisansa başladı. 2000 yılında yüksek lisansını, 2007 yılında doktorasını tamamladı. 2000 – 2011 yılları arasında Millî Eğitim Bakanlığına bağlı olarak çeşitli liselerde Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmeni olarak görev yaptı. 2011 yılında Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İslam Hukuku bölümünde öğretim üyesi olarak göreve başlayan Duman, 2014 yılında aynı üniversitede doçent, 2019 yılında ise profesör oldu. Hâlen aynı üniversitede İslam Hukuku Anabilim Dalı Başkanı ve öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır. İleri derecede Arapça ve iyi derecede İngilizce bilmektedir. Bugüne kadar telif ve tercüme şeklinde pek çok kitap ve makalesi yayımlanmıştır.

GENÇLİĞİN SOSYAL MEDYA İLE İMTİHANI ÇEVİRİM İÇİ BAĞIMLILIKLAR

Doç. Dr. Ekmel GEÇER

Marmara Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi

Bugün yaşadığımız “dijital çağ”, teknolojiyle olan ilişkimizi tamamen değiştirdi. Eski- den hayatımızın merkezinde fi- ziksel etkileşimler varken şimdi neredeyse her şey çevrim içi ve dijital ortamda gerçekleşiyor. Bu dönemde iletişimden eğlenceye, bilgiye ulaşmaktan

alışverişe kadar her şey çok daha kolay hâle geldi. Ancak bu kolaylıkların yanında, diji- tal dünyanın karanlık yönleri de var. Bağımlılık, sosyal me- dyaya yüzünden oluşan yanıltıcı algılar ve zararlı içerikler, genç dimağların zihinsel, sosyal ve duygusal sağlığına ciddi zararlar verebiliyor.

İnternetin yaygınlaşmasıyla akıllı telefonlar ve sosyal medya hayatımızın merkezine girdi. Artık kendimizi her an çevrim içi olmamız gerekiyor gibi hissediyoruz. Herkesin sürekli sosyal medyada aktif olma, kendini paylaşma ve “görünür” olma zorunluluğu gibi bir algı var. Bu da insanlar ara-

sındaki iletişim şekillerini, kullanıcıların kimliklerini ve onların kişisel gelişimlerini hızla değiştirmeye başladı. Bundan en fazla etkilenenler ise geleceğimizin teminatı olan gençler. Teknolojinin sunduğu kolaylıklar ve beraberinde gelen “hızlı ve emeksiz” yaşam tarzı, sosyal medyanın genç kullanıcılarını tehlikeye atabiliyor. Dijital dünyanın görünmeyen olumsuz tarafı ise aslında ciddi psikolojik sorunları beraberinde getiriyor olması.

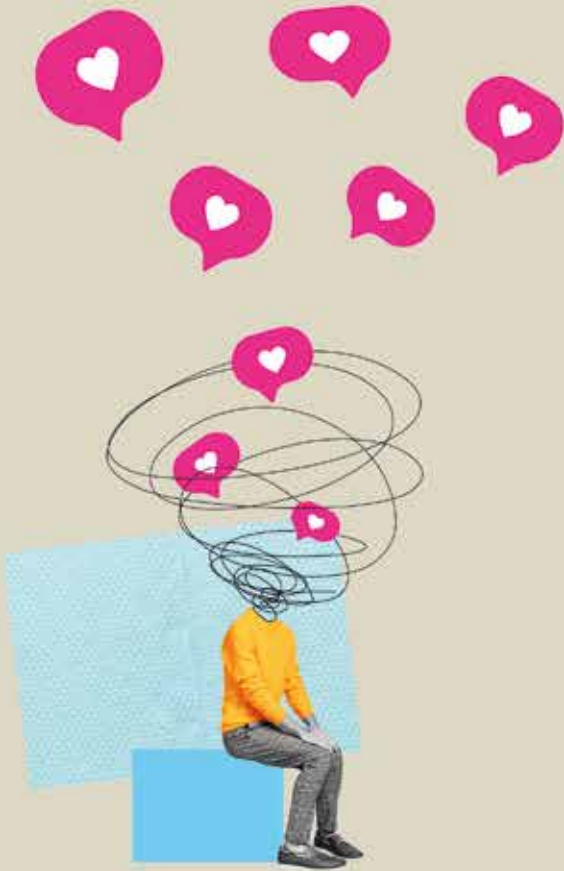
Her an bir şeyleri paylaşma zorunluluğu ve sürekli çevrim içi olma baskısı, gençler üzerinde yeni tür stresler ve kaygılar oluşturuyor. Ekranlarda daha fazla zaman geçirdikçe bilgi

bombardımanı ve seçim yapma zorlukları yüzünden zihinsel olarak erkenden tükenmeye başlıyorlar. Ayrıca “bir şeyleri kaçırmak korkusu (FOMO)”, gençlerimizi ekran başına kitleyen bir başka faktör. Sanki arkadaşlarından haber almaları, ne olup bittiğini bilmeleri, kendilerini yaşayamayacaklarmış ya da yarım kalacaklarmış gibi hissediyorlar. Bu türden mecburi hisler ve diğer sosyal medya içerikleri ise sürekli kaydırarak bir şeyleri izlemeyi alışkanlık hâline getiriyor. Dolayısıyla mental yorgunluk ve tükenmişlik artık kaçınılmaz oluyor. Zihinler sürekli uyarılıyor olsa da maalesef canlı kalamıyor. Aksine derinlemesine bir şeye odaklanmak gittikçe zorlaşıyor. Böylece gençler, gerçek hayatlarıyla dijital dünyada oluşturdukları yaşamları birbirinden ayırt etmekte zorlanıyor.

Bir diğer önemli sorun da dijital dünyanın, bilhassa da sosyal medyanın, gençlerin kendilik algısını değiştiriyor olmasıdır. Sosyal medya, insanlara sanki bir sahnede oldukları hissini veriyor; burada herkes kendini en iyi şekilde göstermeye çalışıyor. Herkesin en güzel, en başarılı ve en mutlu anlarını paylaştığı bu dünyada, insanlar genellikle gerçek benliklerinden farklı bir imaj oluşturmaya çalışıyor. Ama bu “ideal benlik” hâli, sürekli gösterilmesi gereken mükemmel bir imaj isteği, gençlerin kendilerini ciddi bir baskı altında hissetmelerine neden oluyor. Ayrıca “ideal benlik” ile “gerçek benlik” arasındaki mesafe büyüdükçe de genç bire-

yin kendiyle barışık olma, yeterli hissetme, kendi kararlarını kendi verebileceğine olan inanç seviyesi de düşüyor.

Sosyal medya platformları, kullanıcılarının paylaştığı her fotoğraf ve içerik için geri bildirim almalarına yol açar. Yani beğeni (like) sayıları, yenden paylaşımlar (repost) ve yorumlar (comment), kişinin kendini nasıl hissettiği üzerinde doğrudan bir etkiye sahip olabiliyor. Bu durum, insanların sürekli başkalarıyla kendilerini karşılaştırmasına, kıyaslamasına sebep olabilir. Kendisini, daha başarılı ya da mutlu görünen başka biriyle karşılaştırmak, düşük özsaygıya yol açar. Ama bazen de kendisinden daha kötü durumda olduğunu düşündüğü kişilerle kıyaslama yapmak, kişinin kendi gelişimini yeterli görmemesine neden olabilir. Aslında hem aşağıya doğru karşılaştırmanın hem yukarı doğru karşılaştırmanın, avantajları olduğu gibi dezavantajları da vardır. Mesela insan kendinden daha iyi birini görüp motive olabilir (yukarı doğru karşılaştırma) ya da daha az gelişim gösteren birini görüp daha iyi çalışmaya (aşağı doğru karşılaştırma) yönelebilir. Ama sosyal medyada her an karşılaşılan “kusursuz” görüntüler, kıyaslamanın bu olumlu yanlarından kişiyi uzak tutuyor. Sonuç olarak dijital dünyada özgür gibi görünen bir kimlik inşası, aslında kişiyi sürekli olarak kaygı ve stres içinde bırakıyor. Bu da gençlerin, gencecik zihinlerine rağmen büyük bir tükenmişlik hissine kapılmalarına neden olabiliyor.

İnternetin, gençler üzerindeki zihinsel ve duygusal etkileri

Bugün internet, özellikle de gençler açısından yalnızca bilgi edinmek ya da eğlenmek için kullanılan bir araç olmanın çok ötesinde bir anlam ifade ediyor. Artık dijital dünyada her şey birbirine bağlı... Düşünme biçimlerimiz, davranışlarımız ve hatta duygusal deneyimlerimiz de bu dijital etkileşimler tarafından şekillendiriliyor. Özellikle sosyal medya platformları, genç kullanıcılarına, sadece eğlence değil, aynı zamanda başkalarıyla etkileşim kurma, aidiyet duygusu oluşturma ve onaylanma gibi çok önemli psikolojik ihtiyaçlarını karşılama fırsatı da sunuyor. Ancak interneti sürekli ve kontrolsüz şekilde kullanmak, genç bireylerin dijital dünyaya bağımlı hâle gelmesine ve gerçek dünyayla bağlarının zayıflamasına yol açabiliyor. Bu durum ise birey üzerinde zamanla yalnızlık, kaygı, depresyon ve dijital bağımlılık gibi psikolojik sorunların artmasına neden olabiliyor.

İnternetin hayatımıza bu kadar güçlü bir şekilde etki etmesinin sebeplerinden biri de dijital platformların kullanıcıları sürekli ekran başında tutmaya yönelik kullandıkları yöntemlerdir. Yani bu platformlar da psikolojik bilgiyi bir anlamda istismar ediyorlar. Özellikle sosyal medya, aralıklı ve öngörülemez “ödülleri”le tasarlanmış: Paylaştığınız her fotoğraf ya da video bir şekilde beğeniliyor, yorum alıyor ve başkaları tarafından paylaşılıyor. Bu da âdeta birer dijital ödül gibi

Gençlerimize, dijital medya okuryazarlığı becerilerinin kazandırılması, onlara dijital dünyada daha bilinçli ve eleştirel bir yaklaşım geliştirme imkânı sunar. Bu beceriler, algoritmaların nasıl çalıştığını anlamayı, internet üzerindeki her içeriğe sorgusuz inanmamayı ve yine sorgusuz reddetmemeyi, mahremiyeti korumayı ve dijital etkileşimlerde eleştirel düşünmeyi her zaman canlı tutmayı içerir.

çalışıyor ve beynimizde mutluluk hormonu olan dopaminin salgılanmasına yol açıyor. Zamanla bu ödülleri almak için sosyal medya platformlarında daha fazla zaman geçirmeye başlıyor ve farkında olmadan bir sosyal medya kısır döngüsünün içine giriyoruz. Ancak bu süreçte bir tehlike ortaya çıkıyor: Dışarıdan aldığımız beğeniler ve onaylar, bizim kendi içsel değerimizi ölçmemize neden oluyor. Bu vakıyı da gençlerimiz açısından değerlendirdiğimizde şöyle bir sorunla karşılaşırız: Gençlerin, kendi değerini başkalarından aldığı onayla ölçmesi, uzun vadede içsel doyumlarını zayıflatabiliyor ve kendilerini daha kötü hissetmelerine yol açabiliyor. Başlangıçta eğlenceli bir oyun gibi görünse de bu durum zamanla yalnızlık duygusunu pekiştirebiliyor ve sosyal medya kullanıcılarını depresyona itebiliyor. Böylece gençler, sosyal medya aracılığıyla bir “ideal benlik” oluştururken diğer yandan gerçek kimliklerini bulmakta zorlanabiliyorlar ve bu durum, onlarda psikolojik olarak daha fazla yalnızlık ve stres meydana getirebiliyor.

İnternetin ve sosyal medyanın bağımlılık oluşturma potansiyeli sadece bireysel eğilimlerle ilgili değil. Dijital platformlar, insanların beğenilerine, alışkanlıklarına ve davranışlarına göre içerikler önererek bu bağımlılığı pekiştirir. Sosyal medya, çevrim içi müzik dinleme ve film izleme uygulamaları ve diğer bütün dijital eğlence platformları, kullanıcıların çevrim içi davranışlarını çok iyi analiz

edebiliyor. Yapay zekâ teknolojisi sayesinde, bu platformlar devasa veri setlerini kullanarak kullanıcıların ilgisini çekmeye yönelik içerikler sunuyor. Bu platformlar, kullanıcıların internette bıraktıkları “dijital izleri” yani tıklama, yorum ve beğeni gibi verileri topluyor. Bu veriler, kullanıcılar hakkında detaylı profiller ya da avatarlar oluşturulmasına olanak sağlıyor ve sonuçta bu platformlar kişiye özel içerikler sunarak kullanıcıyı sürekli bağlı tutmayı başararak genç kullanıcıların bağımlılığını artırmayı amaçlıyor. Bu süreç, genellikle kullanıcılar farkında olmadan gerçekleşir. Her tıklama, beğeni ve paylaşım, dijital dünyada bir veri parçası hâline gelir. Sonra teknoloji devleri bu verileri kullanarak her kullanıcıya özel içerikler sunar ve onların,

özellikle de genç bireylerin internette daha fazla vakit geçirmesini sağlamayı amaçlar.

Büyük teknoloji şirketleri, kullanıcılarını önemli bir “müşteri” gibi değil, aksine onları yalnızca “veri kaynağı” olarak görüyor. Dijital platformların sunduğu içerikler ve öneriler aslında tamamen kullanıcıların kişisel bilgilerinden oluşan devasa veri setlerine dayanıyor. Yani herkes internette gezinirken bıraktığı dijital ayak izleri sayesinde, bu teknoloji devlerine kendi davranışlarını çok net bir şekilde gösteriyor. Bu nedenle, kullanıcılar sürekli daha fazla içerik almak için ekran başında vakit geçirmeye devam ediyorlar. Aslında bu durum onları daha fazla bağlı tutmak için yapılan bir stratejiden öte bir şey değil.

Bütün bunlar, gençler açısından dijital bağımlılıkla ilgili tehlikelerin boyutlarını gözler önüne seriyor. Sosyal medya ve diğer dijital platformlar, genç kullanıcılara sadece eğlence ya da bilgi sağlamakla kalmıyor; aynı zamanda onların zihinsel ve duygusal dünyalarını da şekillendiriyor. Bu süreç, onları sürekli daha fazla etkileşim almak için idealize edilmiş bir yaşam sunmaya itiyor, ancak bu çaba genç nesilde zamanla yalnızlık, depresyon ve kimlik problemleri gibi olumsuz sonuçlara yol açabiliyor.

Peki, gençlerimiz savunmasız mı?

Elbette hayır. Yerinde, zamanında ve dozunda kullanmak şartıyla teknoloji, internet ve

sosyal medya, gençlerimiz için iyi birer imkândır aynı zamanda.

Dijital çağ, internetin, yapay zekâ teknolojilerinin hızla gelişmesi ve sosyal medyanın hayatımıza girmesiyle hem bireysel hem de toplumsal yaşamda derin değişiklikler meydana getirdi. Özellikle de gençler üzerindeki bu değişim ve dönüşümü, günlük yaşamda net bir şekilde gözlemlemek mümkün. Dijital teknolojiler, iletişimden eğitime, eğlenceden bilgiye kadar, gençlerin hayatına kolaylık ve yenilikler katmış, sınırları kaldırmış ve onlara yeni fırsatlar sunmuştur. Ancak bu teknolojilerin, onların psikolojik ve duygusal dengesini etkileyen karmaşık ve zaman zaman olumsuz yönleri de bulunmaktadır.

Sosyal medya, internet ve yapay zekâ temelli uygulamalarla birlikte gençler arasında yaygınlaşan bağımlılıklar, benlik algılarını zayıflatabiliyor; kaygı, depresyon gibi ruhsal sorunlara yol açabiliyor ve sürekli karşılaştırma yapma eğilimlerini artırabiliyor. Özellikle yapay zekânın karar alma süreçlerine müdahale etmesi, gençlerin kendilerini yeterli ve etkili hissetmelerini engelleyip sosyal ilişkilerini zayıflatabiliyor ve özerklik duygusunu zedeleyebiliyor. Yapay zekâ ve algoritmalar, onların içsel motivasyonlarını zayıflatabiliyor ve üretici düşünme gibi önemli yeteneklerini kısıtlayabiliyor.

Bu nedenle dijital teknolojilerin sağladığı fırsatların yanı sıra genç bireyin yaşamını şekillendirme gücünü tehdit eden

Sosyal medya platformları, genç kullanıcılarına, sadece eğlence değil, aynı zamanda başkalarıyla etkileşim kurma, aidiyet duygusu oluşturma ve onaylanma gibi çok önemli psikolojik ihtiyaçlarını karşılama fırsatı da sunuyor. Ancak interneti sürekli ve kontrolsüz şekilde kullanmak, genç bireylerin dijital dünyaya bağımlı hâle gelmesine ve gerçek dünyayla bağlarının zayıflamasına yol açabiliyor.

risklerin farkında olmak ve bu dengeyi bilinçli bir şekilde yönetmek oldukça önemlidir. Dijital araçları farkındalıkla ve ölçülü kullanmak, gençlerimizin olumsuz etkilerden korunmasını sağlayacaktır. Bu şekilde zamanlarını daha verimli yönetebilir, gerektiğinde kendilerine sınırlamalar koyabilir, sosyal medyadan gerektiği gibi uzak durabilir ve dijital detoks gibi sağlıklı yöntemlerle bağımlılıklardan kaçınabilirler.

Ayrıca gençlerimize, “dijital medya okuryazarlığı” becerilerinin kazandırılması, onlara dijital dünyada daha bilinçli ve eleştirel bir yaklaşım geliştirme imkânı sunar. Bu beceriler, algoritmaların nasıl çalıştığını anlamayı, internet üzerindeki her içeriğe sorgusuz inanamayı ve yine sorgusuz reddetmemeyi, mahremiyeti korumayı ve dijital etkileşimlerde eleştirel düşünmeyi her zaman canlı tutmayı içerir. Bu tür bir farkındalık, gençlerin dijital dünyada kendini korumasına ve teknolojiyi daha anlamlı bir şekilde kullanmasına olanak tanıyacaktır.

Dijital dünyanın, gençler üzerindeki olumsuz etkilerini dengelemek için ayrıca şunlar da yapılabilir: Gençlerimiz, yüz yüze ilişkileri önemseyerek fiziksel aktiviteleri günlük yaşamlarına daha fazla dâhil edebilir ve farkındalık temelli faaliyetlere katılarak böylece içsel dengeyi koruyabilirler. Bu şekilde dijital dünyadan kaynaklanan psikolojik riskler azaltılabilir ve daha sağlıklı bir ruh hâli geliştirilebilir. ■

ENDÜLÜS'ÜN YENİDEN YAZILAN HİKÂYESİ

|| Dr. Fatma Merve ÇINAR

Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

7 11 yılında, Hz. Peygamber'in vefatından henüz seksen yıl geçmişken Afrika Kıtası'nın kuzeyini doğudan batıya fetheden İslam orduları, kıta değiştirip Avrupa'ya geçmişti. Erken İslam tarihinin en anlamlı dönemeçlerinden birini simgeleyen bu sefer, İslam'ı, doğunun en batısına taşıyordu. Böylece İber Yarımadası, tüm siyasi çalkantılara, haricî saldırılara ve içeride neşet eden bölünmüşlüklere rağmen, ilmî etkilerini ve hatıralarının izini günümüzde sürmeye devam ettiğimiz uzun soluklu bir medeniyet yolculuğunun beşiği hâline gelmiş oldu. Bu büyük fetih yalnızca yeni toprakların kazanılması değil, aynı zamanda yeni bir kimliğin, yeni bir dönemin başlangıcıydı. Bu bağlamda, "Endülüs" adı da hem bir coğrafyanın hem de bu coğrafyada yeşeren medeniyetin simgesi hâline gelmiş oldu.

Endülüs, başlangıçta Portekiz ve İspanya'nın tamamını kapsayan İber Yarımadası ile Güney Fransa'ya kadar uzanan geniş bir coğrafyayı tanımlamak için kullanılmış bir isimdi. Ne var ki zaman içerisinde "Reconquista" yani İspanyolların İber Yarımadası'nı Müslümanlardan almak için başlattığı hareketin etkisiyle Müslümanların elinden çıkan topraklar giderek daralmış ve bu ad, önce daha küçük bölgelere, nihayetinde yalnızca Gırnata (Granada) ve çevresini içine alan Beni Ahmer Emirliği (1238-1492) topraklarına atıfta bulunur hâle gelmiştir. Endülüs her anlamda geçmişten günümüze hem bir coğrafya hem de bir medeniyet haritasının resmi olmuştur.

Yaklaşık sekiz asır boyunca Müslümanların siyasi nüfuzuna sahne olan Endülüs, ilk olarak Şam merkezli Emevi Devleti'ne bağlı bir eyalet konumundayken Emevi iktidarının doğuda yerini Abbasilere bırakmasının ardından önce bir emirlik, akabinde ise hilafetin ilan edildiği bir merkez hâline gelmiştir. 710 yılına kadar tamamlanan Kuzey Afrika topraklarının fethinin ardından bölge valisi Musa b. Nusayr, hedefini İber Yarımadası olarak belirlemiştir. Musa b. Nusayr tarafından keşif amacıyla Tarık b. Ziyad komutasında İspanya topraklarına gönderilen birlik, gerekli ortamın sağlanması ve hazırlıkların tamamlanmasının ardından bir sene sonra Yarımadayı fethetmiştir. Elverişli şartlar sayesinde kısa sürede ilerleyen fetih hareketleri sayesinde neredeyse iki sene içerisinde Endülüs, Müslümanların toprağı hâline gelmiştir.

Bu uzun tarihî süreçte çok sayıda isyan, savaş ve iç kargaşaya tanıklık eden Endülüs coğrafyası, Fetih ve Valiler (711-755), Endülüs Emevileri (756-1031), Mülûkü't-Tavaif (1031-1090), Murabıtlar (1090-1147), Muvahhidler (1147-1229) ve nihayetinde Gırnata Beni Ahmer Emirliği Dönemi'nden müteşekkildir.

714 yılında Musa b. Nusayr'ın oğlu Abdülaziz b. Musa'nın Şam merkezli Emevi Devleti'ne bağlı Endülüs vilayetine vali olması ile Müslümanların bölgedeki siyasi hâkimiyetleri başlamıştır. Bu dönemde, Avrupa içlerinde yapılan fetih hareketleri, dönemin dikkat çekici gelişmelerinden olmakla birlikte, 734 yılında Franklarla yapılan Balâtûş-şüheda (Poitiers) Savaşı'nda İslam ordusunun çok ağır bir yenilgi almasının ardından, Endülüs Müslümanları zaman zaman Arap-Berberi, Kaysî-Yemenî gibi asabiye savaşlarının, iç çekişmelerin ve mücadelelerin kurbanı olmuştur. 734 yılına dek genişleyen

”

Bugün hâlâ İspanya'da, geçmişle yüzleşmeye, zamanında yok sayılan bir kimliği görünür kılmaya çalışan insanlar bulunmaktadır. Bu arayış, yalnızca bir kimlik meselesi değil; aynı zamanda tarihî adaletin, kolektif hafızanın ve kültürel sürekliliğin de yeniden inşası anlamına gelmektedir.

topraklar, bu tarihten sonra keskin bir çizgiyle çizilen sınırların berisinde kalmıştır. Başka bir deyişle Pirene sıradağları İber Yarımadası'nı Fransa'dan nasıl fiziken ayırıyorsa 734 senesi de Endülüs'ü belirgin bir sınırla Avrupa'dan ayırmıştır. Tabii bu ayrılığın ticari, ilmî, sanatsal ya da kültürel olmadığı aşikârdır. Zira Endülüs iç kavgalarına, tezatlıklarla dolu tarihine nispet edercesine Batı'nın kalbinde, Doğu'nun ve Batı'nın kaynaklarını içeren zengin dünya bakışını etrafına yayan bir merkez hâline dönmüştür.

Endülüs'ün yüzyıllardır anlatılagelen hikâyesi içerisinde tarih terazisinin dengesi kimi zaman yıkıcı ithamlarla kimi zaman da gerçeği görmezden gelen şaşaalı hikâyelerle bozulmuştur. Diğer bir ifadeyle dıştan Hristiyan krallıkların zaman zaman birlik olup Müslümanlar üzerine yaptığı saldırılar hep dillendirilirken Endülüs'ü yavaşça içten çökeren bölünmüşlükler, çoğu kez görmezden gelinmiştir. Hâlbuki entelektüel arayışların zirveye taşındığı, ilmî faaliyetlerin sınırları aştığı dönemlerde ve aynı topraklarda, dinî taassubiyetlerin, mezhepsel ayrılıkların, siyasi rekabetlerin ve etnik bölünmüşlüklerin pençesinde zayıflayan tarih de Endülüs'ün bir gerçeğidir. Romantik hikâyelerin öznesi olmasına alıştığımız Endülüs tarihi, bu anlamda gerçek çıkmazları, derin yol ayrımları ve ders çıkarılması gereken ayrılıkları ile karşımızda bir ibret vesilesi hâlinde

”

**At sırtında hac
yolculuğuna
çıkan üç
İspanyol
Müslüman
kendi
deyişleriyle
Endülüslü
atalarının
izinde, onların
gittiği şekilde
ve onların
yolunda
hacca ulaşma
duasıyla yol
almaktalar.**

durmaktadır. Endülüs'ün sahip olduğu coğrafi, ilmî, kültürel ve beşerî güzelliklerini temaşa ederken büyük âlim İbn Haldun'un doğan, büyüyen ve düşen ülkeleri nasıl da isabetli bir şekilde resmettiği hatırlanır. Endülüs, döngüsel tarihin, tekrarlanan hatalar ve kadersel sonların umutlu, hazin, uzun soluklu ve ibretli bir parçasıdır. Endülüs, bir tarihin kapanan yüzü iken bile geride bıraktıklarına ad veren, kendisinden sonraya bırakılanlara yeni bir tarih yazdıran, medeniyetimizin kıymetli bir parçasıdır. Tarih sahnesinde “Endülüslülük” üzerine yeni bir aidiyet kavramı açmış olan bu medeniyet, artık İslam hâkimiyeti altında olmayan topraklarda yaşayan Endülüslüler ile zihinlerde ve hatıralarda yaşamaya devam etmiştir.

Moriskolar

Zamanın Endülüslüleri, Gırnata'nın düşüşü (1492) ile tarihte “morisko” olarak adlandırılmaya başlanmıştır. Bu geride kalış, yalnızca siyasi bir yenilginin sonucu değil aynı zamanda istemsiz bir hafıza kaybının da başlangıcı olmuştur. Öyle ki dilleri, dinleri, duaları, sesleri, umutları, adları ve tüm geçmişleri adım adım silinen moriskolar, Endülüslü olduklarını bile bilmeden yaşamaya devam etmişlerdir. Bazen anlamı unutulmuş bir dua cümlesinin içerisinde bazen de kolektif ortaklıkların keşfi ile geçmiş kimliklerini anımsayan şanslı gruplar veya bireyler hâlinde Müslüman kimliklerine dönüş yapmışlardır.

İspanya'nın sekiz yüzyıllık Endülüs tecrübesinin ardından, bu topraklardan kazınmaya çalışılan moriskoların, hatırlayamadığı ya da unutmak istediği pek çok hikâyesi olduğu bilinir. Günümüzde, bu geçmişle olan bağlarını yeniden keşfetmeye çalışan Endülüslülerin torunları, kimliklerine dair ipuçlarını tarihî belgelerde, aile anlatılarında ya da araştırmalarda aramaktadır. İspanya'nın farklı bölgelelerinde, özellikle Endülüs'ün eski merkezlerinde yaşayan bazı topluluklar hâlâ kültürel olarak Endülüs mirasının izlerini taşımaktadır. Bu izler, her ne kadar günlük yaşamda açık bir Müslüman kimliğe karşılık gelmese de yemek alışkanlıklarından mimariye, geleneksel halk ezgilerinden bazı ritüellere kadar uzanan bir sürekliliğin göstergesidir. Son yıllarda hem akademik çevrelerde hem de kültürel kimliğini yeniden tanımlamak isteyen bireyler arasında Endülüs geçmişi-ne ve bugününe dair artan bir ilgi gözlemlenmektedir.

Bütün bu gelişmeler, Endülüs hikâyesinin sona ermediğini, aksine farklı bir biçimde devam ettiğini göstermektedir. Bugün hâlâ İspanya'da, geçmişle yüzleşmeye, zamanında yok sayılan bir kimliği görünür kılmaya çalışan insanlar bulunmaktadır. Bu arayış, yalnızca bir kimlik meselesi değil; aynı zamanda tarihî adaletin, kolektif hafızanın ve kültürel sürekliliğin yeniden inşası anlamına gelmektedir. Endülüs'ün yeniden yazılan hikâyesinde, moriskolar artık yalnızca geçmişin si-

linmiş sayfalarında değil, bugünün soruları ve yarının cevapları içinde yer almaktadır.

Endülüslü hac yolcuları

Endülüs merkezli bu arayışlara verilebilecek çarpıcı örneklerden birisi de geçtiğimiz mart ayında yolu Türkiye'den geçen İspanyol Müslümanların hikâyesidir. Bu hikâye, sekiz ay sürececek at sırtında hac yolculuğuna çıkan üç İspanyol Müslüman'a; Abdallah Hernandez Mancha, Abdelkader Harkassi ve Tariq Rodriguez'e aittir. Kendi deyişleriyle atalarının izinde, onların gittiği şekilde ve onların yolunda hacca ulaşma duasıyla yol almaktalar. Aslına bakılırsa at sırtında İspanya'dan hacca uzanan bu büyük yolculuk, üç kişinin dinî seyahatinden çok daha fazlasını ifade etmektedir. Bu yolculuk, bir medeniyetin hatırlanması, aidiyetlerin hafızasının tazelenmesi, umutların diri tutulması ve yolların açılması için edilmiş bir dua niteliği taşımaktadır. Nitekim ekip tarafından "emir" olarak anılan ve Sevilla Üniversitesi Fiziki Coğrafya bölümünden yeni emekli olmuş bir profesör olan Abdallah Hernandez, kendi hikâyesini anlatırken hep bu hafızaya gönderme yapmaktadır. Onun ihtida hikâyesi, yirmi yaşında bir gencin arayışını, İslam'da bulunduğu huzuru ve 1989 yılında at sırtında hac yolculuğu için verilen bir sözü anlatırken aynı zamanda Endülüs tarihine bir atfın da altını çizmektedir. Hernandez ve Harkassi, ihtida hikâyelerinin merkezine, unutulmuş Endülüs kökenleri-

ni koymakta ve aslında Endülüslülerin hiçbir yere gitmediğini defalarca dile getirmektedir. Hac yolculuğunu olabilecek en meşakkatli şekilde ama rotaları boyunca her coğrafyada bir uyanışa vesile olarak sürdüren üç mühtedi, belki de bir öze dönüşün en canlı örnekleri olarak düşünülmelidir.

Yaklaşık beş yüzyıl sonra atalarının izinden gittiklerini söyleyen üç atlı, her yeni günde bir zorluk ve sayısız mucizenin kendilerini bulduğunu söylerken yollarda ve bilhassa ülkemizde insanların onlara gösterdiği teveccühe oldukça müteşekkirlere. Biz, henüz nihayete ermemiş bu yolculuğun güncel şahitleri olarak Endülüs tarihinin beş yüzyıl sonra yeniden bir yürüyüşün ana gövdesini oluşturmamasından mutluyuz. Doğunun en batısından kutsal topraklara uzanan bu yolda, Endülüs izinin belirginleşmesi demek, medeniyet hafızasına yapılmış bir aşı, hatıralara uzatılmış bir el, yolların engelsiz ve ötekisiz kılınması adına edilmiş bir dua demek aslında.

Endülüs'ün geçmiş günleri, üç atlının ilerleyişinde canlanırken belki onlar vesilesiyle atılan her adımda, her toprak parçasına huzur ve barış gelir. Belki her vicdanın içerisinde unutulmuş birliktelik ruhu yeniden doğar ve Endülüs, bir birliktelik simgesi olarak tüm insanlığı kucaklar. Zaten bir medeniyetin barış ve umuttan öte ne hülyası olabilir ki...

At sırtında hac yolcusu Endülüslülere selam, geçmişlerine rahmetle... ■

İYİLİĞE ÖNCÜLÜK ETMEK

Dr. Mahmut KAYIŞ

DİB Din İşleri Yüksek Kurulu Uzmanı

يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَيَأْمُرُونَ
بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ
وَيُسَارِعُونَ فِي الْخَيْرَاتِ وَأُولَئِكَ
مِنَ الصَّالِحِينَ

“Onlar, Allah’a ve ahiret gününe inanırlar. İyiliği emrederler. Kötülükten men ederler, hayır işlerinde birbirleriyle yarışır. İşte onlar salihlerdendir.”

(Âl-i İmran, 3/114.)

İnsan, kendisine ihsan edilen ömür nimetini, iyilik ve güzellik yolunda değerlendirebileceği gibi kötülük ve günahın içinde de harca-yabilir. Bu çerçevede Yüce Rabbimiz iyilik yapan kimseyi, yaptığı iyiliklerden hissedar kılacağını, kötülük yapanı da işlediği günahlardan sorumlu tutacağını haber vermektedir: “Kim güzel bir (işte) aracılık ederse ona o işin sevabından bir pay vardır. Kim de kötü bir (işte) aracılık ederse ona da o kötülükten bir pay vardır. Allah’ın her şeye gücü yeter.” (Nisa, 4/85.) Bu ayetten, güzelliklere ve iyiliklere kılavuzluk edenin ecir ve sevabını alacağı, kötülüğe rehberlik edip onun yaygınlaşması için gayret edenin de vebalini yükleneyeceği anlaşılmaktadır.

Hayat serüveninde, insanların bir kısmı hayrın ve iyiliğin öncüsü olurken bir kısmı da kötülüğe ve kötülere liderlik etmektedir. Kötülüğe öncülük edenler, kendi günahlarından sorumlu olduğu gibi aynı zamanda yanlış yönlendirip sapırdığı kişilerin günahlarından da sorumlu olmaktadır. (Nahl, 16/25.) Allah Resulü, kötülüğe öncülük eden kişilerin yüklendikleri günah ve sorumluluğu, bize Kâbil örneğiyle anlatmıştır. Onun bildirdiğine göre, “Bir can haksız yere öldürüldüğünde onun günahından Hz. Âdem’in ilk oğluna (Kâbil’e) mutlaka bir pay düşer. Çünkü öldürme âdetini ilk kez başlatan odur.” (Müslim, Kasame, 27.)

Hayrın ve güzelliğin öncüsü olmaya gayret edenler, Allah’a ve ahiret gününe samimi bir şekilde iman edip hesap günü için hazırlık yaparlar. Onlar, yalnız kendilerini kurtarmayı düşünmekle kalmayıp diğer kardeşlerinin kurtuluşu için de var güçleriyle çalışırlar. Bu bağlam-

da onları daima hayra ve iyiliğe çağırır, salih amel yapmalarına yardım eder, kötülük yapmalarına da engel olurlar. Hayrın ve iyiliğin öncüleri olan bu kişiler, verdiklerini de kalpleri ürpererek ve korkarak verirler. Çünkü onlar, Rablerinin huzuruna kesin olarak varacaklarını bilmekte ve O'nun azametinden korkmaktadırlar. (Müminun, 23/57, 61.) Ayrıca onlar, peygamberlerin ortaya koymuş olduğu örnek yaşayışı takip eden insanlardır. Zira Allah'ın emirlerine itaat etmek, yasaklarından kaçınmak, insanların hayrına olan işleri yapmak ve hayırlı işlerde yarışmak peygamberlerin en önemli özelliklerindendir. (Enbiya, 21/90.)

Hiz. Peygamber'in (s.a.s.) güzide ashabı, iyilik öncülerinin en güzel örneğidir. Zira onlar, hayır ve güzellikte yarışıp öne geçmeye çalışırdı. Bu hususun en güzel örneklerinden birisi, fakir sahabilerin zengin Müslümanların yaptıkları hayırlarla öne geçtiğini düşünerek bu konudaki üzüntülerini Allah Resulü'ne aktarmalarıdır. Bunun üzerine Allah'ın Elçisi, onlara sevabı çok olan zikirler öğretti. Bugün bizim de namazlardan sonra yaptığımız bu zikir ve tesbihatlar, fakir sahabilerin hayırdaki yarışlarının neticesi olarak Hiz. Peygamber'in (s.a.s.) mübarek ağzından dökmüştür. (Buhari, Ezan 155; Deavât 18.)

Sınırlı imkânlarına rağmen Sevgili Peygamberimizin seçkin ashabı, her daim iyilik kervanına öncü olmaya gay-

ret etmiştir. Bu bağlamda Hiz. Ömer'in (r.a.) anlattığı şu hadise dikkat çekicidir: "Resulullah bir gün bize sadaka vermemizi emretti. Bu (emir) paramın olduğu bir zamana rastladı. 'Bir gün Ebu Bekir'i geçebileceksem işte bugün geçerim!' dedim ve malımın yarısını getirdim. Resulullah, 'Ailene ne bıraktın?' dedi. Ben de, 'Bu kadarını (yarısını)' dedim. Ebu Bekir (r.a.), malının hepsini getirdi. Sonra Resulullah ona da, 'Ailene ne bıraktın?' dedi. O, 'Onlara Allah ve Resulü'nü bıraktım.' diye cevap verdi. Bunun üzerine, 'Bundan sonra seninle hiçbir şeyde asla yarışmam!' dedim." (Ebu Davud, Zekât, 40.)

Bir gün Mescid-i Nebi'ye yoksullukları, her hâllerinden belli olan bazı kişiler geldi. Onları gören Allah Resulü'nün yüzü hemen değişti. Namazdan sonra herkesin sahip olduğundan sadaka vermesini emretti. Bunun üzerine, sahabilerden her biri imkânı nispetinde ne bulabildiyse getirdi. Kısa bir zaman zarfında, mescidin ortasında iki tane yiyecek ve giyecek yığını oluştu. Bu manzara karşısında, gönlü sevinçle dolan Allah'ın Elçisi, infakta yarışan ashabına şu müjdeyi verdi: "Kim İslam'da güzel bir davranışa öncülük ederse hem (kendisi yaptığı için) sevabını, hem de kendisinden sonra o işi yapanların sevaplarını alır. Üstelik onların sevaplarından da bir şey eksilmez. Kim de İslam'da kötü bir davranışa önyak olursa hem kendi günahını, hem de kendisinden sonra onu ya-

panların günahını alır. Yine onların günahından da bir şey eksilmez." (Müslim, Zekât, 69.)

Kulun yaptığı her şeyi gören Yüce Yaradan'ın huzuruna varıldığında ve herkes dünyada iken yaptığı iyilik ve kötülükleri önünde hazır bulduğunda (Âl-i İmran, 3/30.) hayrın öncülerini, dünyada iken yapıp gönderdikleri iyilikler ve hayırlı ameller karşılayacaktır. (Bakara, 2/110.) Allah rızasını kazanmak amacıyla hayır ve iyilikte bulunanların, ihtiyaç sahiplerine yardım edenlerin, hayırlı ve güzel işlere öncülük edenlerin karşılığı tastamam verilecektir. Hatta hazırlayıp gönderdiklerinden ve yapmış olduklarından daha güzeliyle mükâfatlandırılacaklardır. (Müzzemmil, 73/20.)

Sonuç olarak hayra ve iyiliğe öncülük etmek, hem bu dünyada hem de ahirette insana huzur ve saadeti kazandırır. Bu sebeple imkân nispetinde hayra öncülük etmeye çalışmalı, hayırlı işlerde ilk olmaya gayret edilmelidir. Allah'ın izniyle hayır ve güzel işlerde öncülük edenler, cennete girişte de önde olacaklardır. Onlar, yüce derecelere ve yüksek makamlara ulaşacaklardır. Çünkü bu hususta ilahi ferman şöyledir: "(İman ve amelde) öne geçenler ise (ahirette de) öne geçenlerdir. İşte onlar (Allah'a) yaklaştırılmış kimselerdir. Onlar, Na'im cennetlerindedirler." (Vakia, 56/10-12.) İşte yarışacak olan, hayırlı işlerde yarışsın, cennete önce girmek için gayret etsin. Ya Rabbi! Bu bahtiyar kullar zümresine bizleri de dâhil eyle. Âmin. ■

ŞÜKREDEN KUL OLMAYALIM MI?

Dr. Halil KILIÇ

DİB Din İşleri Yüksek Kurulu Uzmanı

الطَّاعِمُ الشَّاكِرُ بِمَنْزِلَةِ
الصَّائِمِ الصَّابِرِ

“Yiyip şükreden kimse (sevap yönünden) oruç tutarak açlığa sabreden kimse gibidir.”

(Tirmizi, Sıfatü'l-kiyame, 43.)

“Andolsun, Allah’ın Resülü’nde sizin için; Allah’a ve ahiret gününe kavuşmayı uman, Allah’ı çok zikreden kimseler için güzel bir örnek vardır.” (Ah-zab, 33/21.) ayetini en iyi bilen Hz. Peygamber’in güzide arkadaşları, örnekliği doğrultusunda hayatlarına yön vermek için ailesine müracaat ederlerdi. İşte bir gün yine bu maksatla sahabeden birkaç kişi Hz. Aişe validemize gider, “Onda seni en çok etkileyen şey neydi?” diye sorarlar. O an bir süre sessiz kalır, gözleri dalar, hatıralarında dolaşır ve şöyle anlatmaya başlar Hz. Aişe (r.anha):

Bir geceydi... Hz. Peygamber (s.a.s.) “Ey Aişe! Bana izin verirsen bu gece Rabbime kulluk edeyim.” dedi. Ben de “Vallahî, ben sana yakın olmayı da seni sevindirecek şeyi de severim.” diyerek izin verdim. Abdest aldı, namaza durdu. Uzun uzun secdelere kapandı, göz yaşları sakalına, göğsüne ve secde yerine damladı. Sabah ezanı vakti Bilal-i Habeşi içeri girdi, onu bu halde görünce hayretle sordu: “Ey Allah’ın elçisi! Yüce Allah senin geçmiş ve gelecek tüm günahlarını affettiği hâlde neden ağlıyorsun?” Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.s.) gönülleri sarsan şu cevabı verdi: “Allah’a şükreden bir kul olmayayım mı?” (İbn Hibban, *Sahih*, c.2, 386.)

Bu söz, şükürün yalnızca bir kelime olmadığını, hayatın her zerresine işlenen bir hâl olması gerektiğini ne güzel anlatır! Zira Rabbimiz, Hz. Davud ve ailesine: “Ey Davud ailesi şükredin! Kullarımdan şükredenler pek azdır!” (Sebe, 34/13.) buyurarak şükürün bir azınlık erdemi olduğunu vurgulamaktadır. Çünkü şükür, yalnızca bir sözden ibaret değil, bir yaşam biçimidir; nimeti idrak etmek, onu verenin farkında olmak, bu bilinci yaşamına yansıtma. İşte Peygamber Efendimiz, şükredenler içinde olmayı seçmiş ve bizlere de bu kutlu yolu işaret etmiştir.

Peki, şükür neden bu kadar önemlidir?

Şükür, nimetin farkına varıp onu vereni unutmamaktır

Düşünelim... Yokluk âlemin-den varlık âlemine getirilmişiz. İnsan olarak yaratılmışız. Mümin olma şerefine erişmişiz. Akıl, sağlık, sevdiklerimiz, huzurumuz... Fakat çoğumuz bu nimetleri kanıksamış, değerini unutmuşuz. Şükür, işte bu nimetleri fark etmenin, onları vereni hatırd tutmanın önemli bir yoludur.

Şükür amellerin arkasındaki muharrik güçtür

Kendisine verilen nimetlerin farkında olan kişi, hiç şüphesiz bu nimeti verene minnettarlığını şükür ile ifade edecektir. Bu şükürün sadece dille “hamd olsun”, “şükürler olsun” demekle yerine gelmeyeceği aşikârdır. Zira dille yapılan şükür, şükürün sadece bir çeşididir. Gerçek manada şükür ise nimetin kendi cinsi ile olur. Sağlıklı bir bedene sahip olanların namaz, oruç gibi bedenî ibadetlerle; maddi imkâna sahip olanların sadaka, zekât gibi mali ibadetlerle şükürünü eda etmeye çalışması gerekir. Bu yönüyle şükür, salih amellere giden kapıyı açan bir anahtardır.

Şükür nezaketin asgari bir gereğidir

Düşünün ki biri size değerli bir hediye sunuyor. Siz ise onu alıyorsunuz, teşekkür bile etmeden arkınızı dönüp gidiyorsunuz. Ne kadar kaba bir davranış değil mi? İşte, Allah’ın bizlere sunduğu nimetleri görmezden gelmek de bundan farksızdır. “Hâlbuki Allah’ın nimetini say-

maya kalksanız onu sayamazsınız” (Nahl, 16/18.) denilecek kadar pek çok nimet verilen insanın bu nimetleri veren Yüce Allah’a şükretmemesi ve O’na kulluktan yüz çevirmesi nankörlüktür.

Şükür azaba karşı kalkandır

Kur’an-ı Kerim’de “Eğer şükreder ve iman ederseniz Allah size niye azap etsin ki?” (Nisa, 4/147.) buyurulmaktadır. Yine yaptıkları çirkin fiilin bir neticesi olarak helak olan Lut kavminden kurtarılan az sayıdaki kişi hakkında “Şükredenleri işte böyle mükâfatlandırırız.” (Kamer, 54/35.) denilmiştir. Bu ayetler de açıkça göstermektedir ki nimetlerin farkında olup Allah’ı unutmayan kulların yaptığı şükür, onları azaba karşı koruyacaktır.

Şükür nimetin artmasını sağlar

Şükür ile nimet arasında güçlü bir bağ vardır: Şükreden kulun nimeti çoğalır. Rabbimiz, “Andolsun eğer şükrederseniz, elbette size nimetimi artırırım.” (İbrahim, 14/7.) buyurarak bu hakikati açıkça dile getirmiştir. Bu ayette Arapça’da var olan tekit üslubu vurgulu bir şekilde kullanılmıştır. Ayette böylesine kuvvetli bir tekidin yapılması, şükrederek nimetlerin artacağı hususunda zerre kadar şüphe duyulmaması amacına matuftur. Öte yandan böylesine kuvvetli bir tekit, şükür konusunun ne kadar önemli olduğunu da göstermektedir. Zira önemli hususların altı kalın çizgilerle çizilir.

”

Şükür, yalnızca bir sözden ibaret değil, bir yaşam biçimidir; nimeti idrak etmek, onu verenin farkında olmak, bu bilinci yaşamına yansıtmaktır. Şükretmek, bir gün değil, bir ömür sürdürülmesi gereken bir ibadettir.

Şükür kulun kanaat etmesini ve mutlu olmasını sağlar

Şükreden insan, elindekinin kıymetini bilir, Allah’ın lütuflarını daha çok hisseder ve sahip olduklarıyla huzur bulur. Şükür, kişiyi tatmin eden, ona huzur veren bir sığınaktır.

Sonuç olarak şükretmek, bir gün değil, bir ömür sürdürülmesi gereken bir ibadettir. Günümüzü, anımızı ve yarınımızı şükürle bezediğimizde, hem dünya hayatımız huzur bulur hem de ahirette bahtiyar kullar arasına dâhil oluruz. Allah bizleri, şükürü sadece dilimizde değil, kalbimizde ve amellerimizde taşıyan kullarından eyesin. ■

DİN HİZMETLERİ VE ADANMIŞLIK AHLAKI

Prof. Dr. İbrahim Hilmi KARSLI

DİB Diyanet İşleri Başkan Yardımcısı

A danmak, bir kimse-
nin bir dava uğruna
imkânlarını, hatta ye-
ri geldiğinde kendini
feda edebilmesidir. Adanmış-
lık, her türlü musibet ve imti-
hanı göze alarak yola çıkma ka-
rarlılığını göstermektir. Bu, ifa-
de yerinde ise her kişinin değil,
er kişinin işidir. Asaletli insan-
lar ancak bu erdemli tavrı gös-
terebilirler. Bir yerde adanma
varsa orada mutlaka bir sevda
vardır. Adanmış ruhlar, dünya-
da bulunmanın ve yaşamının
muhasibesini çok iyi yapmış
kimselerdir. Onların hak dine
şahitlikleri sadece kelime-i şe-
hadet getirmekle kalmaz. Ge-
rektiğinde bedel ödeyerek ha-
kikate şahitlik ederler. Allah
Teâlâ'nın gönderdiği din, hak
yola kendisini adanmış kimse-
ler sayesinde yayılmıştır. Nite-
kim İslam, her kuşaktan böy-
le insanların fedakârlıklarıyla
bizlere ulaşmıştır. Hz. İsa'nın
havarileri Allah yoluna kendi-
ni adanmış rabbanilerdi. Onlar,
Allah'a giden yolda Hz. İsa'nın
ve Allah'ın dininin yardımcıları
idiler. (Saff, 61/14.)

İlk Kur'an nesli, İslam yoluna
kendini adanmış bir diğer mo-
del topluluktur. Onların yolcu-
luğu yedinci asırda, Allah Re-
sulü'ne vahyin gelmesiyle baş-
lar. Böylece insanlığa son bir
çağrı daha yapılır. Kısa zaman-
da yeni bir dünyanın ve mede-
niyetin pratik ve teorik temel-
leri atılır. Akide, ibadet, ahlak
ve sosyal hayatla ilgili esaslar
konur. İnsanın kavramlar dün-
yası dinî temelli olarak yeni-
den tanımlanır. Dil aynı, insan-
lar aynı, coğrafya aynı... Ama

başka bir şey olur. Akide, in-
san, hayat, kâinat, ölüm, ölüm
sonrası sil baştan tarif edilir.
İnsanın önüne madde ötesi bir
hayatın perdesi açılır, yeni bir
dünyanın müjdesi ona verilir.
Bu, Araplarca daha önce bilin-
meyen bambaşka bir şeydi.

Müminler için ölüm, hesap,
cennet, cehennem kısaca ahi-
ret hayatı hem bir uyarı hem de
eşsiz bir müjde olur. İnsanlar
artık yaşamak için yaşamaz-
lar. Bu dünyada yaşarken öbür
dünya için seferber olurlar. Ha-
yat, yeni bir anlam ve derinlik
kazanır. İnsanlar hem bu dün-
ya hem de ölüm sonrasında
yaşanacak bambaşka bir gü-
zelliğin meftunu olurlar. Tev-
hide boyanmak ve iyilikte ya-
rışmak ahabın karakteri olur.
İlk müminler, İslam'ı yaşamak
ve yaşatmak uğruna her tür-
lü çileye katlanırlar. (Âl-i İmran,
3/195.) Ahiret ve hesap şuuruyla
kendilerini terbiye eder, aki-
de ve aksiyonda bir diriliş ya-
şarlar. Dünya hayatı onlar için
bir okul olur. Ebedî kurtuluşa
ermek ve sonsuz mükâfata ka-
vuşmak onlarda gayelerin gayesi
hâline gelir.

Sahabe tarif edilmez bir tut-
kuyla Kur'an'a ve Hz. Peygam-
ber'e bağlıydı. Bu sevgi, onla-
rın zihin, kalp ve ruhlarına iş-
ledi. Böylece düşünce, duygu
ve pratikler yeni anlamlar ve
hedefler kazandı. Allah Resu-
lü'nün önderliğinde sahabe-i
kiramla gerçekleşen bu hare-
ket, her alanda bir inkılabı dö-
nüştü. Kur'an'ın yetiştirdiği ilk
nesilde adalet, merhamet, ci-
had, hasbilik, diğerkâmlık, sa-

mimilik vb. erdemler sadece
bir ideal olarak kalmadı. Aksi-
ne bunlar hayatın kendisinde
müşahhas hâle geldi, ete ke-
miğe büründü. Bu güzide şah-
siyetler, din hizmeti nasıl ya-
pılır, bunun yol ve yöntemi-
ni bizlere gösterdiler. Kısaca
onlar var güçleriyle çalışma-
yı, fedakârlık yapmayı ve bedel
ödemeyi yani cihadı öğretiler.

Yedinci asırda beşerî aktivite
planında müthiş bir enerji aç-
ığa çıktı. Bu örnek nesil, cihad
ve fetih ruhuyla Hicaz bölgesi-
ne sığmadı, çevredeki ülke ve
kitalara hızla yayıldı. İman ve
ihlasla abideleşenlerin gücü,

”

**Bir meslekte
başarılı olmanın
yolu, o mesleğe
gönülden
bağlanmakla olur.
Aksi bir durumda
ne yapan kimse
işine dört elle
sarılır ne de hizmet
verilen kimseler
bu işten memnun
kalır. Bu gerçek,
din hizmeti için de
böyledir.**

ayetlerin ifadesiyle rakamlara döküldü, savaş meydanında müminlerin, kendilerinden on kat fazla inkârcıya galip geldiği belirtildi. (Enfal, 8/65.) Böylece niteliğin niceliğe meydan okuduğu bir dönem yaşandı. Kendilerini Allah yoluna adanmış bu nesil, O'nun lütuf ve rızasını en büyük gaye edindiler. (Fetih, 48/29.) Hayatlarının her aşamasında büyük bir iştiaqla Mevla'nın hoşnutluğunu kazanma derdine düştüler. Böylece İslam davetçisinin ihlas ve samimiyetinin nasıl olması gerektiğini bizlere öğrettiler.

Bir meslekte başarılı olmanın yolu, o mesleğe gönülden bağlanmakla olur. Aksi bir durumda ne yapan kimse işine dört elle sarılır ne de hizmet verilen kimseler bu işten memnun kalır. Bu gerçek, din hizmeti için de böyledir. Bu din hizmetini, dünyada bulunuşunun bir gayesi olarak görenler üstün bir gayret ve başarı gösterirler. Elbette ki din hizmetinde birçok yeterlilik, bilgi ve beceriye sahip olmak gerekiyor. Ama temel bir şart vardır ki bu olmadığında verimli ve bereketli bir meslek hayatı mümkün değildir. O da bu mesleğe sevdâ ile sarılmaktır. Başka bir ifadeyle din hizmetlerine sadece atanmış değil aynı zamanda adanmış olmak gerekiyor. Bu anlamda din hizmeti, meslek kaygısı ve maddi hesaplâ değil, gönüllü ve hasbi olarak yapılır. Etkisi, gücü ve bereketi de buradan gelir. Aslında hasbîlik ve gönüllülük Müslümanca bir hayatın tabiatında vardır. Çünkü Kur'an sa-

”

**Bir yerde
adanma varsa
orada mutlaka
bir sevdâ
vardır. Adanmış
ruhlar, dünyada
bulunmanın
ve yaşamanın
muhasabesini
çok iyi yapmış
kimselerdir.
Onların hak
dine şahitlikleri
sadece kelime-i
şehadet
getirmekle
kalmaz.
Gerektiğinde
bedel ödeyerek
hakikate şahitlik
ederler.**

lih amel işlemeyi, Allah yolunda cehd ve gayret göstermeyi bütün müminlere yüklemektedir. Müminler de bunu ahiretlerini kazanmak için yaparlar.

İlahi kelâm, Allah uğruna, din uğruna kendini vakfetmenin metot ve felsefesini bizlere öğretir. Burada metot ihlas, hedef de asla zarar ve ziyânı olmayan ve hayaller ötesi uhrevî mükâfattır. Ancak bu bilinci kazanmak da Kur'an'ı bir tedebbür (düşünmek) ve tezekkür (öğüt almak) kitabı olarak okumaktan geçer. O, sorumluluk yükleyen bir şuurla okunduğu takdirde, bırakın din hizmeti yapanları, sıradan bir Müslüman'ın dahi bir aksiyon, diriliş ve hareket insanı olması gerektiği açıkça görülür.

Bilinmelidir ki İslâm davasına adanmışlık şuuruyla hizmet edenler, iz bırakarak bu dünyadan göçerler. Hayırla anılır, isimlerini tarihe yazdırırlar. Çünkü onlar sadece kendileri için değil, başkaları için de yaşamışlardır. Bu kimseler sadece bu dünyada hayırla anılmazlar. Onlar aynı zamanda amel defterlerinin açıldığı o günde de ebedî bahtiyarlar arasında kayıtlıdırlar. Peşine asıl düşülecek, ardından koşulacak başarı ve kurtuluş da bu değil mi? Şahsi menfaat ve ikballeri için hayat sürenler ise ancak yaşadıkları ve yiyip içtikleri ile kalacaklardır. Çünkü onlar nasiplerini zaten burada tükettiler, şanslarını kullanıp sermayelerini sıfırladılar. Ashaba gelince onlar, Allah yolunda malıyla canıyla kendile-

rini adadılar. Bu güzide şahsiyetler, şahsi ikballeri için değil, ümmetin istikbali için çalıştılar. Bütün gayeleri İslam'ın nurunu karanlıkta kalan insanlara ulaştırmak oldu. Bu sebeple de çağlar boyu Müslümanların ilham kaynağı oldular. Dolayısıyla din hizmetinde metot, ashabın hayat felsefesini kabullenmek ve onların yolundan gitmektir.

İnsan doğuştan bencil ve benmerkezci bir tabiata sahiptir. Manevi bir terbiyeden geçmediği takdirde bu onun bütün davranışlarına sirayet eder. Dolayısıyla din hizmetlerine dünyevi beklenti ve menfaatlerin karıştırılmaması son derece önemlidir. Çünkü aksi bir durumda dinin şahsi hesaplar uğruna kullanılması ve istismar edilmesi söz konusudur. Özellikle bu, din adına faaliyet gösteren, bu konuda toplumun önünde bulunan şahıs ve topluluklar açısından ciddi bir risk oluşturur. Bahsedilen durum, insanın amellerini sürükleyip götüren, maneviyatını bitirip tüketen bir hastalıktır. Bu tükeniş, ahirete kalmaz, dünyadan başlar. Çünkü dinî görevlerde bulunan bu kimseler toplumda saygınlık ve etkinliklerini kaybeder. Ancak nefsin terbiye edenler, ihlas ve samimiyeti şiâr edinenler bu saptmadan, tehlikeden kendilerini koruyabilirler.

Bahsedilen menfaatin mutlaka maddi anlamda olması da gerekmiyor. Şan, şöhret sahibi olma, daha çok tanınma, takdir edilme ve itibar görme

hisleri gibi soyut ve psikolojik dürtüler de burada belirleyici olabiliyor. Bunlar insanın hâl ve hareketlerini, dinî amel ve faaliyetlerini yönlendirebiliyor. Görünüşte dinî olsa da nefislerde başka hesaplar olabiliyor. Bahsedilen arzu ve dürtüler insanın iç dünyasından hiç eksik olmaz. Şeytan her daim bunları allayıp pullayarak ve paketleyerek insana sunar. Dolayısıyla insan ferasetli bir yaklaşımla kendini terbiye etmediği takdirde, bu hastalıklar onu manevi bir sefaletle sürükler. Nitekim bu sebeptendir ki Allah Teâlâ peygamberlerine toplumlarından hiçbir bedel beklememeleri gerektiğini tekrar tekrar hatırlatır. (Enam, 6/90.) Bütün bu uyarılar, kıyamete kadar din davetçilerine ne denli ihlaslı ve hasbi olmaları gerektiğini açıkça göstermektedir.

Adanmışlık şuuruna sahip olanların diğer bir özelliği de ebedî, uhrevi mükâfata büyük bir iştiaqla bağlanmalarıdır. Çünkü onlar, dünya ve içindékilerin izafi ve fânî değerler olduğunu görürler ve sonsuz rahmete talip olurlar. Nitekim Kur'an, gerçek ilim sahibi kimselerin bunlar olduğunu söyler. (Zümer, 39/9.) Zira bunlar, hayatın zahirine takılıp kalmaz, ötesine geçerler. Fânî olguları aşip sonsuz güzellik ve rahmetin peşine düşerler. Ancak dünyaya sırtlarını da dönmeyenler. Aksine her türlü imkânı ebediyete uzanan bir fırsat olarak görürler. Her daim hakikatini temsil etme ve onu maneviyata susamış gönüllere ulaştırma heyecanını taşırlar. Böylece geçici olanı değil ezeli ve ebedî olanı gaye edinirler. Bundan dolayı ilgili ayetleri içlerinden kopup gelen farklı his ve coşkularla okuyup dinlerler. (Araf, 7/204.)

Kendini din hizmetlerine vakfetmiş kimselerin bir başka özelliği de Allah'a aşkla bağlanmalarıdır. (Bakara, 2/165.) Her türlü zorluğa ve sıkıntıya rağmen kararlılıkla bu yolda devam etmek onların şiârıdır. Nitekim Mevlana, "Tuttuğun eli bırakma, bırakacağın eli de tutma!" der. Eğer bir kimsede, tembellik ve heyecansızlık varsa bu davaya sevdâ ile bağlanamamanın bir neticesidir. Çünkü aşksızlık, insanı köreltir; gayretini ve şevkini çalıp götürür. Ama aşk diriltir, bir ömür boyu koşturur. Beden pörsür, zayıflar, ancak kalpteki şuur ve heyecan her zaman tazeliğini korur. Dolayısıyla düşen insanı ayağa kaldıran, ayağa kalkanı yürüten, yürüyeni koşturan aşktır. Çünkü aşkla yürüyene yorulmaz. Bu anlamda ilâhî aşk sadece soyut bir duygu da değildir. Aksine bu bağlanış, içerisinde insanlıkla ilgili bir sorumluluğu ve hizmeti de barındırmaktadır. Çünkü İslam ideali aslında bir insanlık idealidir. Bu bakımdan Müslümanların hatta insanlığın dertleriyle dertlenmek, acılarıyla kederlenmek, yüce ruhlu insanların özelliğidir. Onlardaki sorumluluk duygusu, beraberinde aksiyonu, eylemi, mücadeleyi ve fedakârlığı da getirir. Mağdurun elinden tutmak, zulme engel olmak, hakkı tutup kaldırmak bu kimselerin karakteridir. ■

MERVAN MESCİDİ

Kudüs'ün mübarek toprağına vurulan İslam mührü

Kible Mescidi'nin solunda yer alan büyük taş merdivenlerden aşağı inildiğinde, Mescid-i Aksa ziyaretçilerini, aynı anda yaklaşık 6.000 kişinin namaz kılabilceğı büyüklükte bir yer altı mescidi karşılar. 4.5 dönümden fazla bir alana yayılan Mescid-i Aksa'nın bu en büyük yer altı camii, Harem-i Şerif'in güneydoğusunda konumlanan Mervan Mescidi'dir. 88 sütunun taşıdığı 12 koridordan oluşan mimari siyle âdetâ bir labirenti andıran bu heyecan verici yapı, Ömer Mescidi'nin yerine daha büyük bir cami yapılmasına karar veren Emevi halifesi Abdülmelik b. Mervan tarafından Mescid-i Aksa'nın güneyindeki eğimli arazinin kuzey ile aynı seviyeye getirilmesi amacıyla inşa ettirilmiştir. Kudüs'ü tam anlamıyla bir İslam şehrine dönüştüren imar faaliyetleriyle tanınan ve "Ebü'l-Mülûk" (Hükümdarların Babası) ünvanıyla anılan Abdülmelik b. Mervan'a ve onun Kudüs'te başlattığı mimari mirası sürdüren oğullarına ithafen Mervan Mescidi olarak isimlendirilmiştir.

Mervan Mescidi'nde bir işgalin izleri

1099 yılında Kudüs'ü işgal eden Haçlılar, Kible Mescidi'ni "Süleyman Mabedi" olarak isimlendirdikleri bir kiliseye ve askerî barınağı çevirirken Mervan Mescidi'ni ise at ahır ı olarak kullanmışlardır. Yapı, Hz. Süleyman ve onun inşa ettirdiğı ilk mescit ile herhangi bir bağı bulunmamasına rağmen, bu tarihten itibaren "Süleyman'ın Ahırları" şeklinde anılmaya başlanmıştır. Bugün dikkatli ziyaretçiler, Mervan Mescidi'nin duvarlarında ve sütunlarında Haçlı işgalinin acı izlerine tanıklık edebilir. Atları bağlamak için kullanılan büyük demir halkalar, o dönemin canlı birer hatırası olarak hâlâ yerlerinde durmaktadır. Yine, atların Mescid-i Aksa'ya rahatça girip çıkabilmesi için mescidin güney duvarına açılmış olan Babü'l-Müfred'in kemerleri de bu karanlık dönemin sessiz tanıklarındandır.

Kutsalın derinliklerinde: Mervan Mescidi'nin direnişi

1187 yılının Miraç Gecesi'nde, İsrâ ve Miraç mekânı Kudüs'ü Haçlı işgalinden kurtaran Selahaddin Eyyubi, Templier şövalyeleri tarafından ahıra çevrilen bu yapıyı temizleterek asli hüviyetine kavuşturmuş, Mescid-i Aksa'yı yeniden bir ibadet mekânı hâline getirmiştir. Uzun süre kullanılmayan ve 1917'de başlayan İngiliz manda yönetimi ile unutulmaya terk edilen Mervan Mescidi, 1967'den günümüze dek süren İsrail işgali boyunca özellikle kilitli tutulmuştur. Böylece sahipsiz ve atıl bir hâle gelen yapının siyonist işgal grupları tarafından istila edilmesini engellemek amacıyla 1996'da Ürdün'e bağlı Kudüs İslami Vakıflar İdaresi tarafından temizlenip restore edilerek ibadete açılmıştır.

Zaferlerin gururuna ve işgalin acılarına şahitlik eden bu mübarek mescit; Harem-i Şerif toprağının derinliklerinde Kadim Aksa ve Burak Mescidi ile birlikte, İslam'ın mukaddesatını beklemeye devam etmektedir. Hiç şüphesiz Mescid-i Aksa; yalnızca Kubbetü's- Sahra ve Kible Mescidi gibi ihtişamlı yer üstü yapıları ile değil, Filistin'in aziz şehitleri ile beraber toprağın altında saklı münzevi mescitleriyle de kutsalın mekânı, inancın ve direnişin sembolüdür.

Mervan Mescidi'nde Hz. İsa'nın beşiği

Mervan Mescidi'nin güneydoğu köşesindeki merdivenin ortasında yer alan, ağzı demir parmaklıklarla kaplı küçük bir odada, taş bir havuz bulunmaktadır. Hz. İsa'nın beşiği olarak isimlendirilen bu havuzun önünde küçük bir mihrap ve üstünde dört direk üzerinde duran küçük bir ahşap kubbe bulunur. Hicri 5. yüzyıla tarihlenen bu taş havuzun üstündeki kubbe 1898 yılında Sultan II. Abdülhamid tarafından yaptırılmıştır.

Hristiyanlar, bu mekânın Hz. İsa'nın vaftiz edildiği yer olduğuna inanırken Müslümanlar arasında ise burası, Hz. İsa'nın henüz kundakta bir bebekken konuşup peygamberliğini müjdelediği yer olarak kabul edilir. (Meryem, 19/27-33.)

Prof. Dr. Güldane GÜNDÜZÖZ

Kırıkkale Üniversitesi
İslami İlimler Fakültesi

SABREDENLER VE ALLAH'IN GÖRÜNMEZ ORDULARI

“Bana (doğudan esen) saba rüzgârlarıyla yardım edildi. Ad kavmi ise (batıdan esen) debûr rüzgârlarıyla helak edildi.” (Buhari, Cuma, 1035.) sözleri, Allah Resulü’nün dudaklarından dökülüyordu. Hendek Savaşı’nın zorlu günleri geride kalmış, Medine artık müşrik gruplarının çemberinden kurtulmuştu. O zorlu günlerde müminler yiyecek bir ekmek dahi bulamamışlardı. Zira şehir abluka altındaydı. Peki hadiste geçen Ad kavmi kimdi? Allah Resulü, niye müşriklerin yenilgi ve helakini onlarınkine benzetmişti? Ah, o Ad kavmi yok mu? Arapların uzak ataları... İnançsızdı onlar. Yıllar sonra bu inançsızlık Ebu Cehil’de, Ebu Leheb’de, Velid bin Mugire’de ve diğerlerinde varlık bulacaktı. Hasılı, inkâr, Mekkeli müşrikler ile Ad kavminin ortak sermayesiydi. Nuh kavminden sonra putlara tapan ilk kavimdi Ad. Onların torunları Mekkeliler için ise kutsal olan Hübel, Uzza ve Lat...

Adlılar sahip oldukları gücü, güçsüzlerin üzerinde bir zorbalık ve yıkım aracı olarak kullanmayı ihmal etmiyorlardı.

(Şuara, 26/128-130.) Onlar, “Bizden daha güçlü kim var?” diyorlardı. (Fussilet, 41/15.) Mekke’li müşrikler de aynıydı, göklerden peygamberlik gelmiş olmazdı. Gelse bile peygamberlik zenginlere verilmeliydi. Asil bir aileden bile olsa, emin olduğu herkes tarafından bilirse de kendilerinin düşünmediği birine peygamberlik verilir miydi hiç! Olacak şey miydi bu? Şimdi onu ve beraberindeki müminleri yok etmek için Hendek Savaşı’nda Medine’nin kapılarına dayanmışlardı. Bedir ve Uhud’dan istenilen sonuç alınamamıştı. Oysaki bu savaşlarda müşrikler, ordularını silahlarla donatmak için ne kadar paralar harcamıştı. Hendek Savaşı’nda kesenin ağzını daha da açmışlar, savaş teçhizatının yanı sıra, farklı kabilelerden savaşçıları toplamak için de bir yığın masraf etmişlerdi.

Mekkeli müşriklerin, Adlılar gibi gözü dönmüştü. Ad kavmi Hud Peygamber’i yalanlarken onlar son peygamber Muhammed Aleyhisselam’ı yalanlıyor ve ona türlü eziyetler ediyorlardı. Allah Resulü Mekke’dey-

ken Haberüssahîfe adı verilen boykotları ile onu ve müminleri bir kuru ekmeğe muhtaç etmemişler miydi? Hicret sonrasında da Medine’deki Müslüman varlığına dayanamıyorlar, müminlere her türlü eziyet ediyorlardı. Medine ablukadan dolayı gıda tedarik edemiyor, âdeta kapana kısılmış gibi ağır bir yoksunluğa sürükleniyordu. Sahabi Cabir, bu zorlu günlerde yaşanan bir olayı anlatır: “Hendek Savaşı’nda çukur kazdığımız günlerdi. Çukur kazarken karşımıza çıkan kocaman bir kaya yüzünden kazamaz hâle geldik. İnsanlar Peygamber Efendimizin yanına gittiler ve ‘Çukurun zemini çok sertleşti.’ diye haber verdiler. Efendimiz, ‘Çukura bir de ben ineyim.’ dedi. Sonra ayağa kalktı. Efendimizin karnı açlıktan sırtına yapışmıştı. Çünkü üç gündür hiçbirimizin boğazından bir tek lokma geçmemişti. Peygamber Efendimiz balyozu eline aldı ve kayaya vurdu. Kaya kum gibi un ufak olmuştu. Ben, ‘Ey Allah’ın Resulü! İzin ver de eve gideyim.’ dedim. İzin verdi, eve gittim. Eşim Suheyle’ye, ‘Peygamber’i bir deri bir kemik gördüm, bu

duruma dayanamıyorum, içim parçalanıyor. Evde yiyecek bir şeyler var mı?’ dedim. Eşim, ‘Biraz arpa ve ahırda bir kuzu var.’ dedi. Ben kuzuyu keserken hanım arpayı öğütüp un yaptı. Eti çömleğe koyduk. Hamuru mayalayıp fırına, çömleği de tandıra verdik. Bunlar pişmeye yakın, Peygamberin yanına vardım. Sessizce, ‘Ey Allah’ın Resulü! Evde biraz yemek var.’ dedim. ‘Yanınıza bir iki kişiyi alıp yemeğe gelmeniz...’ Bunun ardından Allah Resulü orada bulunan herkes, ‘Toparlanın.’ diye seslendi. Sır ifşa olmuştu. Şimdi azıcık bir yemek ile ne yapacaktım? Muhacirler ve ensar ayağa kalktılar. Ben eve önden vardım. Eşime, ‘Mahvolduk! Peygamber Efendimiz, muhacirler ve ensarla geliyor, hatta yanında kim varsa getiriyor.’ dedim. Eşim, ‘Endişelenme! Mademki biz evimizdeki yiyeceği Peygambere bildirdik, gerisini Allah ve Resulü bilir.’ diye beni sakinleştirdi. Allah Resulü, yanındakilerle içeri girdi. Fırının kapağını açtı, kendi eliyle çömlekten eti aldı, ekmeği fırından alıp parçaladı ve üzerine eti koyup davetlilere sundu. Nihayet herkes doymuş, geriye yemek bile kalmıştı. Allah Resulü, eşime, ‘Geri kalanı başkalarına da ikram et. Çünkü herkes açtır.’ dedi.” (Buhari, Megazi, 30.) Hz. Peygamber, zorlukların birlik ruhu ile aşılabileceğini bir kez daha öğretmişti. Öyle ya! İki kişiye yeten üç kişiye, üç kişiye yeten dört kişiye yeterdi.

Medine’nin etrafında Allah Resulü’nün kazdırdığı hendek,

müşriklerin önünü kesmiş ve şehrin dışında kamp kurmak zorunda kalmışlardı. Soğuk bir kış gecesi idi. Arabistan'da gündüz sıcaklık çok artsa da çöl geceleri soğuk olurdu. Dondurucu soğuk bazı zamanlar kum fırtınaları ile kol kola verir, dayanılmaz bir hâl alırdı. İşte batıdan esen debûr rüzgarları Ad kavminin sonunu getirirken gruplar hâlinde Medine'ye saldıran ve şehrin etrafında kazılmış hendekler yüzünden şehrin dışında kamp kurmak zorunda kalan inançsızlar, aynı kandan geldikleri ve içlerinde oğullarının, kızlarının ve kardeşlerinin bulunduğu Medinelî müminleri sırf imanlarından ötürü katletmek arzusundaydılar. Ama onların bilmedikleri bir şey vardı. Allah, her an sabreden müminlerle beraberdir. (Bakara, 2/153.)

Soğuk rüzgâr, bir kış gecesi, Hendek yakınlarındaki müşrik ordusunu eritmişti. Bu rüzgâr, inançsızların çadırlarını sökmüş, kazanlarını devirmişti. Sahabe birazcık yemekle doyarken müşrik ordusunun kazanlar dolusu yemekleri çöl kumuna karışıp gitmişti. Âl-i İmran suresinde Hendek'te yaşananlara ya da benzer şekilde Bedir ve Uhud'a bir atıf vardır: "Onların bu dünya hayatında harcadıkları malların durumu, kendilerine zulmeden bir topluluğun ekinlerini vurup mahveden kavrucu ve soğuk bir rüzgarın durumu gibidir. Allah onlara zulmetmedi. Fakat onlar kendi kendilerine zulmediyorlar." (Âl-i İmran, 3/117.) İnkârcıların itibar

”

**Müşrikler,
savaşlarda
Allah
Resulü'ne ve
beraberindeki
müminlere
karşı saldırı
için ciddi
bir harcama
yapmış
ve büyük
ordular teçhiz
etmişlerdi ama
boşuna... Onlar
bilmiyorlardı
ki Allah'ın
görünmez
orduları vardır.
Yeter ki sabırlı
olunsun,
birlik ruhuyla
hareket edilsin.**

ve otorite kazanmak için yaptıkları harcamalar âdetâ ekini yanlış zamanda yanlış yere ektiği için heba olan mahsulle benzetilmektedir. Bu mahsul nasıl fayda vermiyorsa inkâr edenin infakı da ahirette hiçbir fayda vermez.

Müşrikler, bu savaşlarda Allah Resulü'ne ve beraberindeki müminlere karşı saldırı için ciddi bir harcama yapmış ve büyük ordular teçhiz etmişlerdi ama boşuna... Onlar bilmiyorlardı ki Allah'ın görünmez orduları vardır. Yeter ki sabırlı olunsun, birlik ruhuyla hareket edilsin. Öyle ya! Nihayetinde bu harcamalar, şiddetli bir rüzgâr ile çöl kumuna karışıp gitmişti, tıpkı Adlıların İrem şehrinin kum çölüne batması ve kumların Atlantis'i olmaya mahkûm olması gibi... Uğultulu ve dondurucu şiddetli bir rüzgârla gelen kum kasırgasının Ad kavmini helak ederek (Hakka, 69/6.) onları içi boş hurma kütükleri gibi boylu boyunca devirmesi (Kamer, 54/20.) ve sonrasında Semud kavminin atalarının başına gelenlerden ibret almayarak helak edilmeleri gibi... Hem de ne helak! Hani gök başlarına yıkılmıştı, gümbür gümbür! Yer sallanmıştı, zangır zangır! Yıldırımlar düşmüştü gökten, alev alev! Şimdi ise Mekkeli müşrikleri aynı akıbet bekliyordu. Bu, bütün şirk yanlılarının ortak yazgısıdır aslında. Sabreden ve bu uğurda çaba harcayan müminler için Allah'ın orduları hazır beklemektedir. (Âl-i İmran, 3/125; Enfal, 8/9.) ■

İstanbul Bağcılar Yunus Emre Camii Kur'an Kursu Öğreticisi

Meryem ÖZDEMİR

İstanbul Bağcılar Yunus Emre Camii Müezzini Kayyımı

Halil İbrahim ÖZDEMİR

“Her gün kapı kapı açılan bir yolculuğun içerisinde bulduk kendimizi. Kur'an'ı ve ona dair ilimleri öğrendikçe bu yolculuktaki gayretimiz arttı.”

Söyleşi: Mahir KILINÇ

Görme engelinize rağmen azmederek Kur'an-ı Kerim'i ezberlediniz ve hafız olup din hizmetinde görev aldınız. Sizi bu yola teşvik eden ve gayretinizi artıran hususlardan söz edebilir misiniz?

Halil İbrahim Özdemir:

Ben ve ablam halk arasındayla tavukkarası olarak bilinen, tıbbi literatürde ise “Retinitis Pigmentosa” olarak adlandırılan genetik bir hastalıktan ötürü önce gece körlüğü yaşadık.

Zaman içinde de görememeye başladık. Benim çocukluk dönemimde görme kaybım daha da arttığı için dünya, gözümün önünden perde perde kapandı gitti. Hafızlıkla başlayan ilim yolculuğuna bizi sevk eden ve bu yolculukta kahrımızı en çok çeken, rahmetli annemdir. İlkokula kaydım yapıldı ancak bu çocuk göremiyor diye beni okuldan gönderdiler. Ailem de beni bir Kur'an kursuna götürüp kaydettirdi. Orada dinleyerek Kur'an öğremsin, diye dü-

şünmüşler. Önce yavaş yavaş Kur'an öğrendim ve sureleri ezberlemeye başladım. Hocalarım da bendeki ışığı görünce beni hafızlığa başlattılar. Tabii bu esnada beni 2 yıl boyunca her gün kursa getirip götüreren annem aslında hafızlığımın asıl kahramanıydı. Onun gayretleri bizim Kur'an'a daha sıkı sarılmamızı sağladı ve o zamanlar çok da idrak edemediğimiz, her gün kapı kapı açılan bir yolculuğun içerisinde bulduk kendimizi. Kur'an'ı ve ona dair

ilimleri öğrendikçe bu yolculuktaki gayretimiz arttı.

2012 yılında engelliler okulunda bir öğretmen bana, “Senin zihnin bayağı açık, sen neden ilkokul ve ortaokulu halk eğitimden tamamlamıyorsun?” deyince ilkokul ve ortaokulu birlikte bitirdim, akabinde liseyi açıktan tamamladım. Liseyi bitirdikten sonra da ilahiyati okudum ve müezzin kayyım olarak atandım.

Gerek hafızlık yaparken gerek din eğitimi tedrisinde gerekse şu an için yapmış olduğunuz din hizmeti görevinde karşılaşmış olduğunuz zorluklar nelerdir ve bu zorlukları nasıl aşıyorsunuz?

Halil İbrahim Özdemir:

Benim hafızlık yaptığım zamanlar gözüm görmüyordu ancak ablamın görüyordu. Dolayısıyla hafızlık yaparken ben biraz daha zorluk yaşadığımı söyleyebilirim. Aslında bu zorluklar da şimdiki teknoloji ve yayın imkânlarının olmayışından kaynaklıydı, diyebilirim. Çünkü o zaman şimdiki gibi ne Braille alfabesiyle yazılmış bir Kur'an-ı Kerim ne hafızlığa yönelik uygulamaların yer aldığı tablet ya da akıllı telefon vardı. O yüzden ezber yapacağım sayfayı boş kasetlere kaydettikten sonra sessiz bir ortama çekilip dinleye dinleye ezberledim. Elbette benim için çok zorlayıcı oluyordu. Ancak sonraki ilim öğrenme sürecinde teknolojinin daha da ilerlemiş olması, bu yöndeki zorluğu azalttı. Yine de bir

”

Kur'an'la ve ilimle daha da pekişen ve kuvvetlenen aile bağımız, hafız olmamız, ilim tahsil etmemizde önemli bir rol oynadığı gibi hayat mücadelesinde de kopmadı ve hâlâ devam ediyor.

yerden bir yere gidip gelmek sıkıntı veriyordu. Onun dışında din hizmetini ifa ederken gidip gelmek zor olacağı için caminin yakınında bir ev kiralandık ki vazifede herhangi bir aksaklık olmasın. Ezcümle şunu söyleyebilirim ki her zorluğun yanında Rabbim bir de kolaylık veriyor. Bunu hem ilim tahsilinde hem din hizmetinde bulunurken hem de hayatın her merhalesinde bizzat yaşayarak tecrübe ettim.

Sizin hafız olmanızda ve ilim yolculuğunuz sırasında ailenizin sizlere göstermiş olduğu desteklerden ve bugüne gelmenizdeki öneminden kısaca bahsedebilir misiniz? Ailenizin yanı sıra kardeşler olarak birbirinize nasıl destek oluyorsunuz?

Meryem Özdemir:

Anne ve babamız her ne kadar ilim tahsil eden kimseler olmasa da evimizde Kur'an-ı Kerim sürekli okunurdu. Bu sofranın mimarları, kalpleri Kur'an aşkıyla çarpan annem ve babamdı. Özellikle annem Kur'an okumayı bilmezdi ve okuyamamanın vermiş olduğu sıkıntıyı çocuklarım çekmesin diye bizleri okuttu. Dolayısıyla evimizde sürekli Kur'an okunur. Kardeşimin de belirttiği üzere bizimle en çok ilgilenen ve kendisini bizim ilim öğrenmemize vakfeden, rahmetli annemizdi. Kardeşimi kursa bırakır gelir, sonrasında beni götürürdü. Çünkü her geçen gün görme duyum daha da azaldığı için benim kursa gidip gelmelerim daha da zorlaş-

mıştı. Bu süreç annem hastalanıncaya kadar devam etti. Ablalarımızdan biri Arapça öğretmeni, diğeri Kur'an kursu hocası ve bir abim de imamdı. Dolayısıyla onlar bizim de ilim öğrenmede yolumuzu açan ve bizi destekleyen en önemli kişilerdi. Onlar bizlerden yaşça büyük olduklarından biz daha kursa başlamadan pek çok sureyi onların vesilesiyle ezberlemiştik. Kur'an'la ve ilimle daha da pekişen ve kuvvetlenen aile bağımız, hafız olmamız ve ilim tahsil etmemizde önemli bir rol oynadığı gibi hayat mücadelesinde de kopmadı ve hâlâ devam etmekte.

Toplumsal temel yapı taşı ve bireylerin ilk sığınak yeri olan aile, herhangi bir engeli olan kardeşlerimizin hayata tutunabilmeleri açısından neden önemlidir? Ailelere çevreleri ve toplum nasıl destek olmalıdır?

Meryem Özdemir:

Herhangi bir engeli olan insan kendisinin eksik olduğunu düşünür ve hayata karşı herhangi bir uzvundan ziyade zihnine engel perdesini çeki-verir. Bu engelli olma ve bir şey yapamama düşüncesini ortadan kaldıran ilk olarak ailedir. Çünkü engelliler için aile çok önemli bir sığınaktır. Aile, onlara kendilerini değerli hissettirdiğinde ve bir şeyleri yapabilme, başarabilme düşüncesini aşıladığında zihinlerdeki engel bir anda kalkar. Anne babanın çocukları için yapmış olduğu o yönlendirmeler ve teşvikler sadece onların ya-

rarına değil toplumun yararına da yapılmış bir hizmettir. Toplum da engelli bir çocuğa sahip ailelere elinden gelen desteği sağlamalı. Çünkü o ailelerin ne kadar zor bir görev üstlendiğinin farkında olmalı. Bir engelli ailesinin her ne kadar çocuklarına yansıtmamış olsa bile hüznü dolu bir gönle sahip olduğunu düşünerek onların yüklenmiş oldukları ağır yükü hafifletmek adına bir sorumluluk almalı.

Her çocuğun ve gencin, engelli olsun ya da olmasın, hayata kazandırılmasının topluma bir hizmet olduğunun bilinciyle hareket etmeli. Kısacası toplum kendinin özü ve yapı taşı olan aile unsuruna sahip çıkmalı ve onu kuvvetlendirmeli.

Hayatınızda ailenizle yaşadığınız belki de hiç unutamayacağınız bir anınızı bizimle paylaşabilir misiniz?

Halil İbrahim Özdemir:

Hafızlığa başlamadan önce ben Kur'an kursunda gündüzlüydüm. Sabah gider akşam gelirdim. Tabii beni rahmetli annem yürüyerek getirir götürürdü. Bir gün dışarıda çok yağmur yağıyordu. O gün ben yağmurdan ıslanacağımızı da düşünerek gitmek istemedim. Annem de dersimden geri kalmayayım diye beni götürmek istedi. Annem ısrar edince mecbur kaldım ve o sağanak yağmurda yola düştük. Ancak yağmur sele dönüşmüştü. Rahmetli annem, sırf benim ayaklarımı ıslanmasın diye beni sırtına alıp kursa götürmüştü.

O günü ve annemin o günkü çilesini hiç unutamıyorum. Onun Kur'an aşkı ve bizlere olan sevgisini o zaman çocukluk hâliyle pek anlayamasam da şimdi çok daha iyi anlıyorum. Rahmet olsun... ■

ÖZ GEÇMİŞ

Meryem Özdemir

12 Kasım 1977'de İstanbul'da doğdu. İlkokulu bitirdikten sonra Kur'an kursunda hafızlığı tamamladı. 2016 yılından itibaren açıktan okuyarak ortaokulu ve imam hatip lisesini bitirdi. 2023 yılında sınavları kazanarak Kur'an kursu öğreticisi olarak atandı.

Halil İbrahim Özdemir

20 Kasım 1982'de İstanbul'da doğdu. İlkokulu görme engelinden ötürü okuyamayınca kursa gittiğinde Kur'an'ı kasetten dinleyerek 1997'de hafız oldu. 2013 yılında ilkokul ve ortaokulu; 2017'de de liseyi açıktan tamamladı. Akabinde Anadolu Üniversitesi Açıköğretim İlahiyat bölümünü bitirdi. 2023 yılında sınavları kazanarak müezzin kayyım olarak atandı.

MUHAFAZADAN ESTETİĞE MUSHAF TEZİYİNATI

|| Fatma GÜZEL

Nazım ve nesir, duygu ve düşüncenin iki temel biçimi olarak birbirinden farklı yönler sergilese de her ikisi de insan ruhunun derinliklerini yansıtmaya veya anlamaya yönelik birer araçtır. Nazım ve nesrin ötesinde, insanın iç dünyasından süzülen ve yine o dünyaya açılan başka bir pencere daha vardır; o da sanat ve estetik aracılığıyla kendini bulan manadır. Bu mana, asırlardır Kur'an'dan ilham alan müstesna sanatlar da tezahür etmiş; tezhip, hat ve ciltleme gibi sanatlarla, kelamın derinliği estetikle buluşmuştur. Mana derinliğiyle şekil ve sanat arasında ince bir ahenk kurulmuş; böylece estetik, yalnızca bir süs değil, mananın zarif bir yansıması hâline gelmiştir.

“Allah güzeldir, güzelliği sever.”

Medeniyetimiz, güzelliği sadece estetik bir algıdan ibaret görmez; onu hakikatın, iman ve ihsanın bir yansıması olarak kabul eder. Mümin gönüllerde tezahür eden güzellik anlayışı, hayatın her alanına sirayet eder; ibadetten ahlaka, mimariden yazıya kadar her şeyi kuşatır. İşte bu anlayışın en nadide yansımalarından biri de Mushaf tezyinatıdır. Mushaflara duyulan saygı, sevgi ve hürmet, yazıyı büyük bir sanat dalı hâline getirdiği gibi bu çerçevede tezhip, ciltçilik, ahşap vb. birçok sanat dalının da ortaya çıkmasını sağlamıştır. Böylece Mushaflar, güzel sanatlara ait estetik anlayışın ve tavırların da ilk ve en önemli modelini oluşturmuştur. Ancak, bu sanatkârane kimliğine kavuşmadan önce, Mushaf'ın bir metin olarak korunması ve çoğaltılması süreci titizlikle şekillendirilmiştir. Çünkü vahiy, Efendimize (s.a.s.) gelinceye kadar ve geldikten sonra da ilahi koruma altındaydı. Tebliğ edildikten sonra ise bu koruma, Hz. Peygamber'in (s.a.s.) aldığı tedbirlerle de devam ediyordu. Gelen vahiyler hem ezberlenerek hafızalara nakşediliyor hem de vahiy kâtiplerine yazdırılarak kayıt altına alınıyordu. Vahiy kâtipleri, ellerindeki imkânlarla ilahi kelamı yazıya geçirirlerdi. Yazı malzemesi olarak safran ve gül suyuyla boyanmış, inceltilmiş deri (parşömen/rak), tahta tabletler, develerin kürek kemikleri, hurma dallarının orta damarları, ince beyaz taşlar ve kırık seramik parçaları kullanılırdı. Sert yüzeylere metal uçlu kalemle oyularak yazılırken diğer yüzeyler için kamış kalem ve siyah ya da kahverengi mürekkepler tercih edilirdi. Peygamber Efendimiz, vahiylerin ve önemli mektupların uzun ömürlü ve sağlam olması için özellikle parşömen üzerine yazılmasını arzu ederdi. (DİA, “Hat”, c. 31. s. 248-254.) En ufak bir hatayı dahi önlemek adına her yıl inen vahiyleri Efendimiz (s.a.s.), Cebrail'e arz ediyordu.

Daha sonraki süreçte bu hassasiyet, Kur'an'ın iki kapak arasında toplanması ve çoğaltılmasıyla devam etti. Böylece ilahi kelam, hiçbir kesintiye uğramadan günümüze kadar eksiksiz bir şekilde aktarıldı.

Kur'an-ı Kerim'in bugün anladığımız anlamda bir mushaf hâline gelmesi ve “Mushaf” ismiyle anılması ise yaygın kanaate göre Hz. Osman döneminde yazılıp çoğaltılan nüshalardan itibaren olmuştur. Bu nüshalar, Kur'an'ın çoğaltılmış ilk örnekleri kabul edilir. Hicri 1. ve 2. asırlarda Mushaf'a, önce harflerin harekelerini belirtmek üzere noktalar konulmuş sonraki aşamada ise bu noktalar, harfler arasındaki benzerliklerden doğabilecek karışıklıkları önlemek amacıyla kullanılmıştır. Ardından doğru telaffuzu sağlamak için harekeleme sistemi geliştirilmiştir. Özellikle Emeviler döneminde, Mushaf metninin bozulmadan korunması ve okunmasının kolaylaştırılması için bu çalışmalar titizlikle sürdürülmüştür. Zamanla sure başlarına adların

”

**Mushaf
süslemeciliği,
zahriyesinden
serlevhasına,
sure
başlarından
güllerine
kadar her bir
çizgisi, her bir
rengiyle ayrı
bir mananın
ahengini
oluşturur. Bu
sanat yalnızca
gözleri doyuran
bir sanat
değildir; ruhu
besleyen,
gönüller inşa
eden, ilahi
kelama duyulan
muhabbetin bir
tezahürüdür.**

yazılması, ayetlerin birbirinden ayırıcı işaretlerle belirginleştirilmesi, Kur'an'ın cüzlere ve hiziplere ayrılması gibi uygulamalar da gelişmiş; bu bölümler için özel şekiller kullanılmış; Mushaf, estetik unsurlarla süslenmeye başlanmıştır. Böylece, Hz. Osman döneminde belirlenen yazım esaslarına sadık kalınmakla birlikte, bunlara zamanla zarafet ve işlevsellik katacak yenilikler de eklenmiştir.

Bu süreç Mushaf yazısının gelişiminin tespiti şeklinde okunabileceği gibi aynı zamanda bir sanat disiplini içinde şekillenmesinin zemini olarak da kabul edilebilir. Zamanla hat sanatındaki üslupların gelişmesi, ciltleme ve tezhip gibi süsleme sanatlarının Mushaf'ı estetik bir bütün hâline getirmesi, kelamın güzelliğini zahirî bir ihtimamla da taçlandırmıştır.

Mushaf tezyinatında her motif bir mana üzere

Mushaf tezyinatı, sadece süsleme amaçlı gelişigüzel desenlerden ibaret değildir. Her çizgi, her renk, her motif; bir ölçünün, bir muradın eseridir. Bu sanatın içinde hem ahenk hem anlam vardır. Sayfa düzeninden başlık çerçevesine, yaldızlarından motif seçimine kadar her unsur, Kur'an'a duyulan derin saygının ve muhabbetin izlerini taşır. Bu sebeple tüm bu unsurlarla oluşan tezyinat, ne metni gölgede bırakır ne de anlamı zedeler. Aksine, içten bir tazimi temsil eder.

Zahriye

Mushaf'ın ilk sayfasıdır. Zahriye, Mushaf'a giriş kapısı gibidir; özenle işlenmiş, genellikle

le içe doğru açılan bir çiçek gibi tasarlanır. Vahyin ihtişamını hatırlatır, her yolculuğun bir başlangıcı olduğunu düşünmemize vesile olur. Akıl, kalp ve gönül birliğinde huzur veren bir kapının eşiğinde olduğu muzu hissettirir; Kur'an'la buluşmaya hazırlar.

Serlevha

Mushaf'ın baş tacıdır serlevha. Zahriyeden sonra, en gösterişli bezemelere sahip ve yazılı alanın sınırlı tutulduğu karşılıklı iki sayfa serlevha veya dibace ismiyle anılır. Hat sanatının en ihtişamlı formlarıyla işlenen bu sayfada göz okşayan renkler, Kur'an'ın ulviliğini yansıtır. Burada insan sadece bir yazıyla karşılaşmaz, âdeta "Bismillah" diyerek kalbine bir yol bulur.

Kur'an-ı Kerim'de, Fatiha suresi ile Bakara suresinin ilk ayetlerini taşıyan karşılıklı sayfalarda serlevha tezhibi, bir incelik ve ihtişam sembolü olarak yer alır.

Serlevha tezhibi, her dönemin estetik anlayışına göre şekillenerek Mushaflarda farklı üsluplarla gelişmiş ve İslam süsleme sanatının en zarif örneklerini meydana getirmiştir. Hz. Osman döneminde yazılan ve daha sonra bu nüshalara sadık kalınarak çoğaltılan Mushaflar, harekesiz ve noktasız kûfi hat ile sade bir üslupta yazılmış, sure başları ve durak işaretleri belirlenmemiştir. En erken süsleme izleri ise VIII. yüzyıla tarihlenen Mushaf nüshalarında görülmekte olup sure başlarında şerit ve geçme motifleri, ayet sonlarında ise altınla

bezenmiş daireler ve zarif desenler şeklinde karşımıza çıkmaktadır.

Daha sonraki dönemlerde Mushaf süslemesi giderek zenginleşmiş, sure başları yatay dikdörtgen tezhipli panolarla çerçevelenmiş, kenar boşluklarına zarif yarım daire veya damla biçiminde sure başı gülleri eklenmiştir.

Sure başları

Mushaf tezyinatının en dikkat çekici unsurlarından biri de sure başlıklarıdır. Surelerin adlarını, nazil oldukları yeri ve ayet sayılarını belirten bu başlıklar, başlangıçta yalnızca yazıyla ifade edilirken zamanla yatay dikdörtgen formlar içinde bezemelerle zenginleştirilmiştir. Tezhip sanatının incelikli dokunuşlarıyla şekillenen bu süslemelerde sure başlıkları; gül, rumi, hilal ve yıldız gibi motiflerle bezenmiştir. Fatiha ve Bakara sureleri dışındaki diğer tüm surelerin başı, her dönemin sanat anlayışına uygun süslemelerle şekillendirilmiştir.

Durak işaretleri

Duraklar, hattatın ayet ve cümle sonlarında bıraktığı, genellikle rozet biçiminde tezyinî noktalar. Kur'an'ı okurken nefesimizi ayarlayan, manaya yön veren istasyonlardır durak işaretleri. Hat ustalarının incelikle tasarladığı bu işaretler, okurun kelamı en doğru biçimde anlaması için âdeta bir rehber işlevi görür. İlk Mushaflarda her beş ve on ayette bir kullanılırken zamanla daha incelikli bir form kazanmıştır.

Başlangıçta, ayet sonları yalnızca üç nokta ile belirtilirken ilerleyen dönemlerde kırmızı veya altın renkli noktalar, üçgen şekilli kümeler ve rozet biçimli süslemeler eklenmiştir. (Muhittin Serin, *Hat Sanatı ve Meşhur Hattatlar*, s. 58.) Zamanla hamse ve aşere işaretleri daha büyük ve gösterişli hâle gelerek Mushaf'ın zarif süslemelerine dönüşmüştür. Helezoni, şeşhane, pençhane, mücevher desenli ve müzehhep formlarıyla her biri, kelamın inceliklerine işlenmiş bir görsel şölen sunar.

Güller

Sayfalar arasında narin bir çiçek gibi açan bu işaretler, rahmetin, sevginin ve hikmetin sembolüdür. İslam sanatında gül, Hz. Muhammed'i temsil eder; onun varlığı, onun müjdesi gibidir. Mushaf'taki güller de okuyanın gönlüne bir huzur, esenlik verir. Gül çeşitlerinden hamse, Arapça beş anlamına geldiğinden her beş ayette bir, satır hizasında ve sayfanın haşiye kısmında yer alır. On anlamına gelen aşere, on ayette bir haşiye kısmına işlenir. Aşere gülleri X. yüzyıldan itibaren kullanılmaya başlamış, XVII. yüzyıldan sonra ise kullanılmamıştır. Secde gülleri, secde ayetlerinin hemen hizasında ve sayfanın haşiye kısmında yer almaktadır. Hizip gülü, her beş sayfada bir yer alır. Her bir cüzün dörtte birine tekabül eden kısmına işaret eder. Hizip gülleri ekseriyetle XV. yüzyıldan sonra görülmeye başlanmıştır. Nısıf gülü, Mushaf'ın otuz cüzünden her birinin yarısını gösterir. Erken dönem

Medeniyetimiz, güzelliği sadece estetik bir algıdan ibaret görmez; onu hakikatin, iman ve ihsanın bir yansıması olarak kabul eder. Mümin gönüllerde tezahür eden güzellik anlayışı, hayatın her alanına sirayet eder; ibadetten ahlaka, mimariden yazıya kadar her şeyi kuşatır.

Mushaflarında yer almayan bu işaretler, XV. yüzyıldan itibaren hem yazıyla hem de süslemeli güllerle belirtilmiştir. XVI. yüzyılda kullanımı azalsa da sonraki dönemlerde varlığını sürdürmüştür. Cüz gülleri ise Mushaf'ın otuzda birini oluşturan her cüzün başlangıcını işaret eden tezyinî madalyonlardır. Erken dönem Mushaflarında da görülen bu süslemeler, XV. yüzyıldan itibaren genellikle sayfa kenarlarında daire veya yatay ekseninde yerleştirilmiş şemse formunda uygulanmıştır.

Hatime tezhibi

Hatime tezhibi, el yazması kitapların bitiş bölümünde yer alır ve eserin son sözü gibidir. Hatime sözlükte “bitirmek, tamamlamak” manasına gelir. Mushaflarda, Nas suresinin ardından bitiş duası, yazılış tarihi, yer ve hattatın imzası (ferağ kaydı) bulunur. Bitiş bölümü genellikle ikizkenar yamuk veya üçgen şeklinde bir yazı sahası içinde yer alır ve kenarlarda tezhip uygulanır. Dikdörtgen ve kare şekillerde hatime tezhibi sık görülürken, daire ve beyzi olanlara nadiren rastlanır.

İşte Mushaf süslemeciliği, zahriyesinden serlevhasına, sure başlarından güllerine kadar her bir çizgisi, her bir rengiyle ayrı bir mananın ahengini oluşturur. Bu sanat yalnızca gözleri doyuran bir sanat değildir; ruhu besleyen, gönüller inşa eden, ilahi kelama duyulan muhabbetin bir tezahürüdür. ■

ANKEBUT SURESİ

Doç. Dr. Faruk GÖRGÜLÜ

Düzce Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Ankebut suresi, Kur'an-ı Kerim'in 29. suresi olup 69 ayetten oluşmaktadır. Nüzul tertibine göre 85. sırada yer alan sure, Rum suresinden sonra Mekke'de indirilmiştir. Bazı görüşlere göre hicretten önce Mekke'de inen son suredir; ancak tamamının veya bir kısmının Medine'de indiğine dair farklı rivayetler de mevcuttur. (İbn Âşûr, *et-Tahrir ve't-Tenvir*, Tunus: Daru't-Tunusiyye, 1984, 20/199, 200.) Ankebut suresinin hemen öncesindeki Kasas suresinde Hz. Peygamber'in (Kasas, 28/85.), bu surede ise müminlerin hicretine yapılan işaretler (Ankebut, 29/56.), her iki surenin de bir kısmının hicretten sonra nazil olduğunu gösterir. İçerik açısından da bu iki sure arasında güçlü bir bağ vardır: Kasas suresinin sonunda takva sahiplerine güzel bir son müjdelenirken Ankebut suresinin başında takvalı olmanın gereklilikleri açıklanır. (Emin Işık, "Ankebut Suresi", *DİA*, İstanbul: TDV Yayınları, 1991, 3/214.)

Sure, adını 41. ayette geçen ve örümcek anlamına gelen "Ankebut" kelimesinden almaktadır. Bu ayette, Allah'tan başkasına güvenenlerin durumu, ördüğü ağa güvenen örümceğin durumuna benzetilir ve sadece ağdan ibaret olan örümcek evinin, evlerin en çürüğü olduğu vurgulanır.

Ankebut suresinde Allah'ın birliği, peygamberlik ve ahirete iman gibi temel

inanç esasları ele alınır. Sure; Hz. Nuh, Hz. İbrahim, Hz. Lut ve Hz. Musa gibi peygamberlerin kıssalarını anlatarak iman yolunda karşılaşılan zorluklara sabretmenin önemini vurgular ve müminlere teselli sunar. Ayrıca Ad ve Semud kavmiyle, Karun ve Haman gibi zalimlerin akıbetleri hatırlatılarak inkârcıların acı sonları gösterilir. Surenin ana teması, gerçek imana sahip olmak ve bu doğrultuda yaşamaktır. İnsanın başıboş yaratılmadığını, Allah'a karşı sorumlu bulunduğunu ve hayatın bir imtihan olduğunu bildiren ayetlerle başlayan sure, samimi müminlerin münafıklardan ayrılacağını belirtir. Surede namazın kişisel arınma üzerindeki etkisine dikkat çekilir ve Mekke müşriklerinin çelişkili tavırları eleştirilir. Sure, Allah yolunda çaba gösterenlere ilahi destek müjdesiyle sona erer. (*Kur'an Yolu Tefsir*, Ankara: DİB Yayınları, 2020, 4/250, 251.)

Ankebut suresi, huruf-ı mukattaa olarak bilinen harflerden "Elif-Lâm-Mîm" harfleriyle başlar. Surenin ilk ayetlerinde, insanların sadece "iman ettik" demekle bırakılmayacakları, her müminin imanındaki samimiyetinin çeşitli sınavlarla imtihana tabi tutulacağı vurgulanır. Bu ayetlerde, önceki toplumların da benzer şekilde sırandıkları hatırlatılarak bu imtihanların gerçek müminleri münafıklardan ayırmak amacıyla yapıldığı belirtilir. Sure, kötülük yapanların

yaptıklarının karşılıksız kalma-
yacağını ve bu düşüncenin bü-
yük bir yanılgı olduğunu açık-
lar. Buna karşılık, iman edip
salih amel işleyenlerin günah-
larının bağışlanacağı ve onlara
büyük mükâfat verileceği müj-
delenir. Ayrıca anne babaya
iyilik emredilirken onların Al-
lah'a şirk koşmayı dayatmalar-
ı durumunda, bu konuda on-
lara itaat edilmemesi gerekti-
ği bildirilir. (Ankebut, 29/1-8.) Su-
renin devamında münafıkların
ikiyüzlülüğü anlatılır. Münafık-
ların iman ettiklerini söyleme-
lerine rağmen içlerinde şüp-
he taşıdıkları ve gerçekte inkâ-
ra meyilli oldukları ifade edilir.
Onların müminleri kandırmaya
çalıştıkları, ancak aslında yal-
nızca kendilerini aldattıkları ve
sonunda acı bir akıbetle kar-
şılaşacakları bildirilir. (Ankebut,
29/9-13.)

Surenin 14-43. ayetlerinde
çeşitli peygamberlerin tebliğ-
leri ve kavimlerinin inkârcı tu-
tumları detaylı biçimde aktarı-
lır. Bu bölüm, geçmiş peygam-
berlerin tevhid mücadeleleri-
ni ve inkârcı toplumların karşı-
laştıkları felaketleri ele alarak
insanlık tarihinin din açısından
ibretlik yönlerini özetler. Bura-
da ilk olarak Hz. Nuh'un kav-
mi içinde uzun süre yaşadığı
ancak çok az kişinin onun da-
vetine icabet ettiği ve sonun-
da inkârcıların büyük bir tufan-
la helak edildiği anlatılır. (Anke-
but, 29/14-15.) Ardından Hz. İb-
rahim'in tevhid mücadelesine
değinilir; kavmini Allah'a iman
etmeye davet etmesine rağ-
men, onların şirk ve inkârda
direndikleri ifade edilir. (Anke-
but, 29/16-25.) Sure daha sonra

Hz. Lut'un kavminin durumu-
nu ele alarak devam eder. Bu
kavmin ahlaki sapkınlık içinde
olduğu, peygamberlerinin uya-
rılarını dikkate almadıkları ve
büyük bir azapla helak edildik-
leri anlatılır. (Ankebut, 29/28-35.)
Hz. Şuayb'ın kavmi olan Med-
yen halkının da benzer şekilde
cezalandırıldıkları belirtilir. Ay-
rıca Ad ve Semud kavimleriyle
Karun, Firavun ve Haman gibi
inkârcı kimselerin azaba ma-
ruz kaldıkları aktarılır. Bu anla-
tımlarla Allah'ın güç ve kudret
sahibi olduğu, zalimleri ceza-
sız bırakmayacağı vurgulanır.
(Ankebut, 29/36-40.)

Surenin 41. ayetinde, Al-
lah'tan başkasına sığınanla-
rın durumu, kendine en za-
yıf evi yapan örümceğin hâli-
ne benzetilir. Devamında Al-
lah'ın her şeyi bildiği, güçlü ve
hikmet sahibi olduğu belirtilir.
Allah, Hz. Muhammed'e Ki-
tap'tan vahyedileni okumasını
ve namazı dosdoğru kılmasını
emreder, çünkü namaz insa-
nı hayâsızlıktan ve kötülükten
alıkoyar. Bu ayetlerde ayrıca
ehl-i kitap ile en güzel şekilde
mücadele edilmesi öğütlenir
ve Hz. Peygamber'in daha ön-
ce kitap okumadığı ve yazı bil-
mediği hatırlatılarak Kur'an'ın
Allah katından olduğu vurgula-
nır. İnkârcıların mucize talep-
lerine karşı, mucizelerin yal-
nızca Allah'ın katında olduğu
ve Hz. Peygamber'in sadece
apaçık bir uyarıcı olduğu ceva-
bı verilir. (Ankebut, 29/42-55.)

Ankebut suresinde, batıl inanç-
lara bağlanıp Allah'ı inkâr
edenlerin hüsrana uğrayacak-
ları bildirilir. Allah'ın huzurun-

da hiçbir şeyin gizli kalma-
yacağı vurgulanır. İnkârcıla-
rın Hz. Peygamber'den azabın
hemen gelmesini istedikle-
ri, ancak ilahi azabın belirlen-
miş bir vakitte ve ansızın ge-
leceği anlatılır. Müminlere, Al-
lah'ın arzının geniş olduğu ve
O'na ibadet edebilmek için ge-
rekirse hicret etmeleri gerekti-
ği, bu durumda geçim endişe-
sine kapılmamaları öğütlenir.
Surede, her canlının ölümü ta-
dacağı ve herkesin Allah'ın hu-
zurunda hesap vereceği hatırla-
tılır. İman edip salih ameller
işleyenlere, içinden ırmaklar
akan cennet köşkleri vadedi-
lir. Ayrıca Allah'ın kudretinin ve
yarattığı düzenin inkârcılar ta-
rafından görmezden gelindiği
belirtilir. Onlara gökleri ve ye-
ri kimin yarattığı sorulduğunda
cevaben Allah diyecekleri, an-
cak yine de inkârcı tavırlarını
sürdürecekleri ifade edilir. (An-
kebut, 29/56-63.)

Surenin devamında dünya ha-
yatının geçici, ahiret yurdunun
ise kalıcı olduğu ifade edilir.
İnsanların tehlike anında Al-
lah'a yönelip felaket geçince
de inkâra döndükleri, bu dav-
ranışın nankörlüğün çarpıcı bir
örneği olduğu belirtilir. Allah'a
karşı yalan uyduranların veya
hakikati yalanlayanların en za-
limler olduğu ve cehennem-
de inkârcılar için mutlaka yer
bulunduğu vurgulanır. (Ankebut,
29/64-68.) Sure, zorluklara rağ-
men Allah yolunda mücadele
edip inançlarını koruyanların,
O'nun himayesinde ve yüksek
bir mevkiye sahip olduklarını
müjdeleyen ayetle sona erer.
(Ankebut, 29/69.) ■

POST-TRUTH ÇAĞINDA GERÇEKLİK ALGISI

Sabah gözlerimizi açar açmaz elimiz telefona gidiyor, gözümüz ekranlara lişiyor. Gün henüz başlamadan biz dijital dünyanın gündemine uyanmış oluyoruz. Sosyal medya akışları, haberler ve bildirimler zihnimize sızıyor. Her içerik bir hakikatmış gibi süsleniyor. Ama gerçekten öyle mi? Gördüklerimiz gerçek mi yoksa inanmamız istenen bir kurgu mu? Her türlü bilginin kendine yer bulduğu dijital evrende, doğruyla yanlış ayırt etmek her geçen gün daha da zorlaşıyor. Bu karmaşanın içinde gerçeğe ulaşmak, çöl ortasında bir damla su bulmak gibi kıymetli ve meşakkatli hâle geliyor.

Yaşadığımız dönem “bilgi çağı” olarak tanımlanmasının yanı sıra “post-truth” (gerçek-

lik ötesi) çağ olarak da anılıyor. 2016’da *Oxford Sözlüğü*’nün “post-truth” kavramını yılın kelimesi seçmesi, duyguların ve kişisel inançların nesnel gerçekliklerin önüne geçtiği bir dönemin başladığını gösteriyor. İnsanlar “doğru”yu değil, inanmak istediklerini arıyor. Bu yaklaşımla elde edilen veriler, bireysel yanılsamalardan öte toplumsal kırılmalara yol açıyor.

Dijital mecralarda her saniye devasa bir bilgi seli akıyor. İnsanlar bu akışta neyin doğru, neyin yanıltıcı olduğunu ayırt etmekte zorlanıyor. Kullanıcıların büyük bölümü, hatalık bilgi tüketimi içinde en az bir kez uydurma içerikle karşılaşabiliyor. Bu durum, dijital dünyada bilginin ne kadar kirlendiğini gözler önüne seriyor.

Dolayısıyla gerçeği ayırt etmek bir maharet ve emek gerektirirken dijital kaosun arka planını anlamak ve çözümler üretmek de bir zorunluluk hâline geliyor.

Peki, bu karmaşa nasıl oluşuyor? Neden doğru bilgi yerine yanıltıcı olan daha fazla yayılıyor?

Dijital platformlar, haber ve bilgilerin çok daha hızlı yayılmasına imkân tanıyan alanlardır. Ancak bu hız bilginin doğruluğunun teyit edilmeden paylaşılmasını da beraberinde getiriyor. Nitekim denir ki “Gerçek daha ayakkabısını giymeden, yalan dünyayı dolaşır.” Bu söz, çağımızda verilerle doğrulanıyor. Araştırmalara göre yalan haberler, gerçeklerden %70 daha hızlı yayılıyor. Bunun bir-

çok nedeni olmakla birlikte en önemlisi, dijital sistemlerin algoritmalarıyla kullanıcıların ilgisini çekebilecek içerikleri öne çıkarmasıdır. Böylece çarpıcı, duygusal ve sansasyonel olanlar daha görünür olabiliyor. Dezenformasyon yayanlar da bu dijital sistemi ustaca kullanıyor. Reklam hedeflemeleriyle mesajlarını inanmaya yatkın kişilere özel olarak ulaştırabiliyorlar. Böylece herkes, zaten doğru kabul etmeye meylettği yalanlarla besleniyor ve karşıt görüşleri önemsemez hâle gelebiliyor. Ayrıca bu ekosistemin görünmez aktörleri olan sahte (bot) hesaplar da yapay etkileşimlerle yalanı popüler gösterip trend listelerine sokabiliyor ve kısa sürede geniş kitlelere taşıyabiliyor.

İşin bir diğer boyutu ise insanın psikolojik yapısıdır. İnsan zihni, zaten inandığı bir bilgiyi sorgulamak istemiyor. “Onay yanlılığı” denilen bu eğilim, bireyin duygusal olarak tatmin olduğu, kendi düşüncelerine uygun olan bilgileri sorgulamadan doğru kabul etmesine yol açıyor. Bu nedenle pek çok kişi, dünya görüşüne uygun bir sahte haberi veya bilgiyi teyit etmeden paylaşabiliyor. Korku, öfke ve heyecan gibi duygular uyandıran sahte içerikler, daha çok paylaşım alabiliyor. Bir yalan tekrar edildikçe zihinler onu gerçek gibi algılamaya başlayabiliyor. Kısacası dezenformasyon, hem algoritmaların açıklarından faydalanarak hem de insani zaafılar dikkate alınarak yapıyor.

Dezenformasyon yalnızca bireyi değil, bütün bir toplumu etkiliyor ve toplumsal kutuplaşmayı keskinleştiriyor. Bu etki, zaman zaman şiddete varan sonuçlar doğurabiliyor. Hatta komplo teorileriyle beslenen yalanlar, nefret suçlarını ve çatışmaları da körüklüyor. Artık kimin neye inandığı değil, kimin neye inandırıldığı belirleyici hâle geliyor.

Dijital çağın insan ilişkilerinde açtığı en derin yara güven bunalımıdır. Bilgiye bu kadar kolay ulaşıyor olmamıza rağmen, bilginin doğruluğu noktasındaki tereddütler günbegün artıyor. Dijital mecralardaki doğru ile yanlış ayırt etmedeki zorluk, insanları huzursuzluğa ve güven bunalımına sevk ediyor. Artık haberlerin doğruluğundan çok, hangi amaçla üretildiği ve yayıldığı sorgulanıyor. Bu güven erozyonunda insanlar medyaya ve kamu otoritelerine şüpheyle yaklaşır hâle gelebiliyor. Oysa güven, toplumun birlikte düşünmesini, birlikte hareket etmesini sağlayan görünmez bir harçtır. Bu harç çatladığında, yapının tamamı sarsılır.

Mevcut bu tablo, umutsuz bir durum gibi görünse de çözüm mümkündür. Yanlış bilginin kol gezdiği bir dünyada doğruya ulaşmak için herkese görev düşüyor. Bu bağlamda karşılaştığımız her bilginin eleştirel bir gözle değerlendirilmesi önemlidir. Bir haber ya da bilgi ne kadar ilgi çekici olursa olsun veya duygularımıza hitap ederse etsin, onu mutlaka sor-

gulamalıyız. Kaynağını kontrol etmeli, farklı kaynaklardaki benzer içeriklerle karşılaştırmalıyız. Ayrıca güvenilir, saygın haber kaynaklarını takip etmek ve asılsız komplo teorileri yayan sitelerden ve hesaplardan uzak durmak da doğru bilgiye ulaşma konusunda önemlidir.

Medya okuryazarlığı, bu bağlamda en güçlü koruyucu kalınlardan biridir. Eğitim sistemlerinde medya okuryazarlığına yer verilmesi, eleştirel bakışın erken yaşlarda kazandırılması önemlidir. Bireylerin donanımının yanında teknolojik önlemler de doğru bilgiye ulaşmayı kolaylaştırabilir. Yanlış içerikleri filtrelemek, şeffaflık politikaları geliştirmek ve kullanıcıları bilgilendirmek gibi adımlar bilgi ekosisteminin temizlenmesine katkı sağlar.

Dijital çağda bilgiyle kurduğumuz ilişki, bir ahlak, bir bilinç ve bir emanet anlayışıyla şekillenmelidir. Bu emaneti taşıırken ve paylaşım yayarken hem zihnimizin hem de vicdanımızın temiz kalmasına özen göstermeliyiz. Unutmayalım ki paylaştığımız her içerik sadece bizi değil, tüm toplumu etkiliyor. Bu nedenle her bir kullanıcı, hakikate sahip çıkma noktasındaki sorumluluğunun farkında olmalıdır. Bu çağda hakikatin savunucusu olmak, yalnızca doğruları bilmek değil, onları cesaretle dile getirmekle mümkündür. Gerçek bilgiyle donanmış bir toplum, sadece bugünü değil, yarınları da sağlıklı bir şekilde inşa edebilir. ■

İyilik, hayatın akışına yayılan ve hayatı anlamlandıran bir olgudur. Sadece maddi bir yardım eli uzatmakla sınırlı kalmaz, bilakis adaletin terazisini doğru tartmak, anlayışın ve şefkatin sıcaklığını hissettirmek, empatiyle başkalarının kalbine dokunmaktır iyilik. Varoluşun derinliklerinden fışkıran bir kaynak misali, başkalarını fark etmeyi, onların dertleriyle dertlenmeyi de kapsar. Bu, yalnızca bireysel bir erdem değil, aynı zamanda dayanışmanın köprülerini kuran, barışın tohumlarını eken, hakkaniyetin ışığını yakan ve birlikte yaşamayı mümkün kılan ahlaki bir pusuladır.

İyiliğin çok yönlü doğası, farklı kavramlarla ifade edilmesinde de kendini gösterir. “Birr”, “hasenat”, “salih amel” ve “maruf” gibi kelime ve kavramlar, iyiliğin sadece tek bir yüzünü değil, sayısız tezahürünü yansıtır. Hz. Peygamber’in (s.a.s.) iyiliği “kalbin razı olduğu şey” ve “güzel ahlak” olarak (Müslim, Birr, 15; Darimi, Büyü, 2.) tanımlaması da bu derinliği teyit eder. İyilik, gönül huzurunun ve vicdani bir tatminin yanı sıra dış dünyaya yansıyan güzel davranışlar bütünüdür. Yüce Allah’ın bizleri iyiliğin öznesi olarak yaratması (Mülk, 67/2.), bu ulvi erdemin insan hayatının gayesi olduğunu ve varoluşumuzun anlamını şekillendirdiğini gösterir. Bu geniş ve derin anlamıyla iyilik, insanlığı ayakta tutan, toplumu güzelleştiren ve hayatın sürdürülebilirliğini sağlayan en kıymetli değerdir.

İyilik, sessiz bir iletişim aracı ve evrenin gizli dilidir. Sözcüklere ihtiyaç duymayan, gönül-den gönüle yankılanan bu evrensel dil, varoluşun en saf ve en temiz melodisidir. Samimi bir gülümseme, uzatılan bir yardım eli, bazen hayat kurtarır bazen de umutsuzluğun karanlığında bir meşale olur. Bazen bir çocuğun gözlerindeki pırıltı, yaşlı bir çınarın gölgesindeki huzur ve bazen de yorgun bir yabancıya uzatılan bir bardak sudur iyilik. Sınırların ötesine farklı kültür ve dillerin üzerine uzanan bir köprüdür. İyilik, “ben”den başlar, “öteki”ne uzanır ve tüm insanlığın ortak vicdanında birleşir. Farklı çehrelerde tanıdık bir

sıcaklık ve farklı diyarlarda aynı ritimle atan bir kalp olur. İçimizdeki iyilik tohumları, başkalarına uzandığında dünyanın her yanında sevgiyle çiçek açar, umudun sembolü olur.

Bu yönüyle iyilik, bizi benliğimizin dar sınırlarından çıkartıp daha geniş bir varoluş alanına taşır. Orada, kendimizi sadece kendi ihtiyaçlarımıza değil, başkalarının sevinçlerine ve acılarına da açarız. Bir tebessümle aydınlanan yüz, şefkatle uzatılan bir el, iyiliğin somut yansımalarıdır. Bu eylemler, sadece anlık bir rahatlama sağlamakla kalmaz, aynı zamanda insan olmanın özündeki derin bağları da kuvvetlendirir. İyilik, bizi birbirimize yaklaştıran, görünmez ama güçlü bir bağdır; insanlık bahçesinde açan nadide bir çiçektir. Ama bu çiçek kendiliğinden yeşermez; bilinçli bir seçim, iradeli bir yöneliş ister.

Karşılık beklemeden yapılan her iyilik, dünyayı biraz daha güzelleştirir, karanlığa ışık tutar. Bu ışık yalnızca başkalarının yolunu aydınlatmaz, aynı zamanda bizim de içimizi ısıtır, ruhumuzu besler. Hem verene hem de alana şifa olur, evrenin sonsuzluğunda yankılanan bir sevgi şarkısına dönüşür. Tınısı, ta ötelere işilir. Bunun için iyilik, bizi ve ötekini yücelten güç, hayatımıza anlam katan bir nitelik, gönül dünyamıza işleyen bir hakikat ve hatta insanın bencilliğin ötesine geçebilme iradesidir. Biz ve öteki arasındaki duvarları yıkar, bireyi insanlık ailesinin bir parçası kılar. İslam dini, özü itibarıyla tevhidle birlikte bir iyilik davetidir, doğduğu her yere güzellik ka-

İyilik, “ben”den başlar, “öteki”ne uzanır ve tüm insanlığın ortak vicdanında birleşir. Farklı çehrelerde tanıdık bir sıcaklık ve farklı diyarlarda aynı ritimle atan bir kalp olur. İçimizdeki iyilik tohumları, başkalarına uzandığında dünyanın her yanında sevgiyle çiçek açar, umudun sembolü olur.

tar, umut taşır, etrafına hayat verir, deniz feneri gibi insanı güvenli limanlara ulaştırır. Belki de bunun için iyilik emredilmiş, her iyilik sadaka sayılmış ve herkesin gerçekleştirebileceği türden iyilikler olduğu belirtilmiştir. (Buhari, Zekât, 30.) İyilik edenin iyilikle karşılaşacağı diye getirilmiştir. (Zümer, 39/10.)

Hayat, ötekiyle anlam kazanır

İnsan hayatı, çoğu kere bireysel kazanımların yanında başkalarına dokunan eylemlerle anlam kazanır. Bizler, ailemiz, dostlarımız ve toplumsal bağlarımızla örülü dünyada yaşarız. Bu ağ, karşılıklı iyiliklerle güçlenir; komşunun uzattığı yardım eli, bir tebessüm ve içten bir kucaklama, bu bağların ne kadar kıymetli olduğunu gösterir. İyiliğin içimizde uyardığı o tarifsiz huzur, kişisel çıkarın dar kalıplarına sığmayan bir dinginliktir.

Bencil bir bakış açısıyla örülen hayatlar, empati ve hayranlık duygularımızı köreltir, dünyamızı küçültür. Maddi zenginliklere sahip olsak bile başkalarıyla paylaşılmayan deneyimler kalbimizde soğuk bir yalnızlık hissi bırakır. Başka insanların acılarını, sevinçlerini ve ihtiyaçlarını göz ardı ettiğimizde, insan olmanın derin anlamından uzaklaşırız. Bu uzaklaşma, varoluşumuzun özündeki insanlık bağını zayıflatır ve hayatı salt bir bireysel varoluş mücadelesine indirger.

İyilik, bizi büyük bir bütünün parçası hâline getiren sihirli bir anahtardır. İnsanın kalbi, bir başkasına el uzattığında hafifler, genişler ve hayatın olağa-

nüstü döngüsüne katılır. Aileleri, arkadaşlıkları ve toplumları birbirine kenetleyen görünmez bağlar, iyilikle örülür ve güçlenir. Başkasının derdine derman olurken hissettiğimiz o sıcak duygu, ben ve sen arasındaki mesafeyi kısaltır, insanları ortak bir paydada buluşturur. İyilik, vereni ve alanı aynı anda rahatlatan, şefkatten örülü bir ağıdır. Ruhumuzda açılan yaralar, karşılıklı sevgi, şefkat ve yardımlaşma ile sarılır. Verenin gözyaşları ile alanın gözyaşı iç içe geçer, ortak iyileşme yaşanır. Bu, bizi ortak bir insanlık bilincine çağırır; varoluşun gerçek anlamı, kendimize, başkalarına ve tüm kâinata yaptığımız iyilikte saklıdır. Bu bağlılık, en güzel ifadesini öteki-ne yapılan iyilikte bulur. İyi komşu zor zamanlarda yardıma koşar, iyi dost sıkıntılı zamanlarda sığınak olur. Yüce Yaradan, anne babaya akrabaya, yetimlere, yoksullara, yakın komşuya, uzak komşuya, arkadaşına, yolcuya iyilik yapmayı emreder. (Nisa, 4/36.) Kısacası yakınından başlayıp halkayı genişleterek ulaşabildiğin herkese iyilik yapmak gerekir.

İnsan, kendinden ibaret değil

İnsan, dünyaya tek başına gelmiş olsa da asla kendinden ibaret değildir. Tıpkı bir nehrin kaynağına dönmek gibi varlığımızın ilk anlarından itibaren başkalarının şefkatli elleriyle şekilleniriz. Sevgileriyle büyür, deneyimleriyle öğrenir, düşüşlerimizde uzattıkları ellerle yeniden ayağa kalkarız. Kendi iç dünyamızın labirentlerinde kaybolduğumuzda, gerçek potansiyelimizi keşfetme fırsatını kaçırmaz, hayatın sunduğu

zenginliği ıskalarız. İnsan, ancak başkalarıyla kurduğu bağlarda, onların hayatlarına dokunduğunda gerçek kimliğine ve potansiyeline kavuşur.

Bizler, aynı gökyüzüne uzanan farklı dallar gibiyiz; köklerimiz aynı topraktır. Birimizin acısı, tüm insanlığın kalbinde yankı bulmalıdır. İşte bu yüzden empati, en kıymetli hazinemizdir. Başkalarının duygularını hissettiğimizde, kendimizi daha iyi anlar, varoluşumuzun daha geniş bir anlam taşıdığını kavrarız. Kendi dertlerimizin karanlığında kaybolmak yerine, başkalarının hayatlarına ışık tuttuğumuzda, kendi varlığımızı anlamlandırır, dünyaya anlam katarız.

Bizler, bir orkestranın farklı enstrümanları gibiyiz. Her birimizin kendine özgü bir sesi, bir yeteneği var. Ancak birlikte uyum içinde çaldığımızda, muhteşem bir senfoni ortaya çıkarırız. Birbirimize destek olarak, birbirimizden öğrenerek daha büyük bir amaca hizmet ederiz. İyilik, benliğimizin sınırlarını aşabilme potansiyelimizdir. Sadece kendimize iyilik yapmak, içimizdeki insanlık ateşini canlı tutan kolektif yaşamışlığın aydınlığını gölgede bırakır. Hayatımız, diğer varlıklara dokunma, yaşamlarına anlam katma gayretiyle anlam kazanır.

İyilik, tıpkı bir tohumun filizlenmesi gibi içimizdeki potansiyeli ortaya çıkarır. Tıpkı bir çiçeğin açması gibi hayatımıza renk ve koku katar. Tıpkı bir kuşun uçuşması gibi bizi özgürleştirir ve sınırların ötesine taşır. İyilik, merhamet ve sabrımızı güçlen-

dirir. Bu, karakterimizi şekillendirir; bizi daha anlayışlı, cesur ve dengeli kılar. Başkalarının derdini de görebilen bir bakış açısı geliştirir, zorluklara karşı bizi daha dirençli yapar. Hayatımızın, daha yüce değerlere bağlı olduğunu hissettirir.

Unutmayalım ki veren el, alan elden üstündür. Çoğumuz iyiliği ötekenden bekleriz. Sevilirsek severiz, gelene gider, verene veririz. Oysa gerçek iyilik, karşılık beklemeden yapılan, içten gelen bir eylemdir. Bu iyilik, kendi başına bir bahar müjdecisi olsa da çevresine yayıldığında, etrafa umut ve iyimserlik aşılar. Başkalarına iyilik, yalnızca onların hayatında fark oluşturmaz, aynı zamanda içimizde öyle derin memnuniyet bırakır ki ruhumuzun en karanlık köşelerini bile aydınlatır. İşte bu yüzden insan, asla kendinden ibaret değildir; iyiliği çoğaltarak tüm insanlığı iyileştirecek ve tüm dünyayı güzelleştirecek potansiyele sahiptir. Önce kendi kalbinde iyilik ve sevgi çiçeğini yeşertir, bu çiçek başkalarının bahçesinde açtığında hayat bir başka güzelliğe kavuşur. Bu sayede insanlık, bireysel varoluşun ötesinde, varlıkların birbirine dokunduğu, acının paylaştığı, sevincin çoğaldığı bir bütüne dönüşür. Bizler de bu hikâyenin tanıkları olarak tüm insanlığın paylaştığı umudu ve iyiliği yeniden keşfeder ve dünyayı yeniden inşa ederiz.

Bencilliğin zincirlerini kırmak

İnsan bazen içindeki boşluğu doldurmak için sonsuz imkânlarla sahip olmayı düşler. Yine

“Yüce Allah’ın bizleri iyiliğin öznesi olarak yaratması, bu ulvi erdemin insan hayatının gayesi olduğunu ve varoluşumuzun anlamını şekillendirdiğini gösterir. Bu geniş ve derin anlamıyla iyilik, insanlığı ayakta tutan, toplumu güzelleştiren ve hayatın sürdürülebilirliğini sağlayan en kıymetli değerdir.”

de kendi kabuğuna çekilip bu imkânlar arasında kaybolduğunda, kalbin derinliklerinde tarifsiz bir eksikliğin belirdiğini hisseder. Kişinin dünyayı yalnızca kendisinden ibaret sanması, etrafındaki insanlara duyduğu güven ve sevgi bağlarının zayıflamasına yol açar. Bu noktada ruh, bencilliğin dar sınırları içinde soluk almaya çalışır.

Oysa kalpler arasında kurulan güçlü bağlar, insanın acılarına merhem olduğu gibi hayata anlam da katar. İyilik, bu bağları kuran ve besleyen köprü gibidir. İçten bir tebessüm ya da samimi bir yardım eli, güvensizliğin sert duvarlarında ince bir çatlak oluşturur. Tam da bu çatlak sayesinde ışık sızar ve ruh, beklediğinden çok daha sıcak bir sevgiye, paylaşım kavuşur.

İyilik, insanın bencillığe sarılı zincirlerini kırar, çünkü karşımızdakinin derdiyle dertlendimizde kendi yükümüz de hafifler. Başkalarının umutlarını yeşertmek, aynı zamanda kendi umudumuza su vermektir. Bu döngü, bireyi yalnızca kendini düşünen bir varlık olmaktan çıkarır ve şefkatle beslenen bir toplumsal yaşamın tohumlarını atar.

İnsanın kendine de iyilik etmesi, bu zincirleri kırmanın ilk adımıdır. Ruhun derinliklerine yapılacak bir yolculuk, saklı ihtiyaçların ve özlemlerin keşfedilmesini sağlar. Kendine gösterilen anlayış ve şefkat, kişiyi dış dünyaya daha açık, daha duyarlı bir hâle getirir. Yeter ki bu iyilik, sadece bireysel konfor alanı oluşturma aracı olmasın; aksine, kalpteki merhameti büyüte-

rek başkalarının ıstırabına da kulak verebilsin.

Toplumsal yaşam, insanlar arasındaki bu gönül alışverişiyle canlanır. Her paylaşım ve her tebessüm, ruhun çok öte-lerde unuttuğu bir melodiyi yeniden seslendirir. Acılar paylaşıldıkça hafifler, sevinçler ise çoğalarak çiçek açar. Böylelikle, bencil zincirlerin sarmaladığı kalpler özgürleşir ve güven duygusu, hayatın tüm renklerini daha parlak gösterir.

Doğanın sessiz cömertliği, iyiliğin evrensel diline işaret eder. Ağaç, gölgesini ve meyvelerini karşılıksız sunar, güneş ise ışığıyla her şeye can verir. Bu sessiz armağanlar bize, insan olmanın özünde de aynı cömertlik tohumunun saklı olduğunu fısıldar. O tohum yeşerdiğinde, bencilliğin zincirleri birer birer kırılır ve geriye, sevgiyle dolup taşan bir kalp kalır. ■

NEFHANIN MANAYA ULAŞMASININ ADI

Ney Sanatı

Tekemmül için dünyaya gönderilmiş insanın hikâyesine benzer, neyin serüveni. Bir damla sudan yaratılan insan misali sazlıklarda hayat bulur, tekâmül yolculuğunda, üzerinde insanın serencamı okunur. Kamışın yolculuğu neyde nihayetlenir. İnsana ise nefsin mertebelerinde erişilen mün-teha neticesinde insan-ı kâmil denir. Tasavvufta ney ve insan-ı kâmilin bütünleşmesi bu yüzdendir. Dokuz aylık bir yaratılışın dokuz boğumlu bir neyde çağrışımı da şüphesiz hayret vericidir ve o da tıpkı beşer misali olgunlaşması ile işlevsel hâle gelir. Elbette ki bunun için her şeyden önce zaman gerekir. İnsan ve ney... Muhakkak ki dosdoğru olmalı, elif gibi dik durmalıdır. İşte bu yüzden kamışlar ateşle ısıtılarak olması gerektiği gibi eğriliklerden doğruluğa çıkarılır. Artık belli bir olgunlaşmaya erişmiş olan kamışın içinin talaşlardan boşaltılması aşamasına geçilir. Bu cihette, insanın da nefsinin kötü

duygulardan arındırması akla gelir. Arınmak... Vazifesini hakkıyla icra edebilmeye mani ne varsa onlardan sıyrılmak. Arınmak... Kemale erişmek yolunda fazlalıklardan ve aşırılıklardan kurtulmak.

Bu yolculuktaki en önemli aşamalardan biri de şüphesiz, kamışın sadasına mana kazandıran, perde aralıklarının tespiti sonrası, yedi deliğin açılması işlemidir. Erzurumlu İbrahim Hakkı Hazretleri *Marifetname* isimli eserinde yedinci makam olan nefs-i kâmilede bahseder, bu makamın sahibinin sözleri, ilim ve hikmet içerir der, lezzet ve halavet verdiğinden bahseder. Onu görenlerin kalbine, Allah Teâlâ'nın zikri ve fikrinin geldiğini söyler. (Erzurumlu İbrahim Hakkı, *Marifetname*, Veli Yayınları, 1981, s. 748.) Bu hakikatleri okurken akla "ney"nin gelmemesi hiç mümkün müdür? Ney, sesiyle dinleyenlere huzur verirken aynı zamanda ilahi bir feyze kapı aralar. Allah aşkıy-

la doldurur yürekleri. Zikir ve tefekkür ile aydınlatır zihinleri. Bir neşve ile buluşturur içli nağmesine kulak verenleri.

Mevlana hazretleri onu en doğru şekilde dinleyen ve çağrısına en iyi kulak veren olarak ne de güzel ifade etmiştir;

Dinle, bu ney nasıl şikayet ediyor; ayrılıkları nasıl anlatıyor.

Diyor ki: beni kamışlıktan kestiklerinden beri feryadıyla erkek de ağlayıp inlemiştir kadın da.

Ayrılıktan şahrem şahrem olmuş bir gönül isterim ki iştihak derdini anlatayım ona.

Aslından uzak kalan kişi, gene buluşma zamanını arar.

Dünya üzerindeki fena damgası ruhlara acı yudumlatırken ilahi aşka erişenin dermana kavuşacağını fısıldar âdeta. Neyin lahuti nefesi ve sesi ile bu hakikate erişmek ve onu cihana ilan etmek nasibine erişmiştir Hazreti Mevlana. Onun yolunda ilerleyen milyonlarca aşk ehli, bugün neyin tüm fânilere haykırdığı hakikati dinleyerek ulvi manalara erer. Tasavvuf yolunda nice güzel mertebeler kat eder.

Ney bir musiki aletinin ötesinde manalar taşır. Tekke musikisinde yer alması şüphesiz bu sırdandır. Mevlevi ayinlerinin vazgeçilmez olması elbette ki manidardır.

Neyde bulunan yedi adet deliğin tasavvuf düşüncesinde “yedi esmâ” olarak yorumlanması ve neyin insan-ı kâmilî temsil etmesinin yanında Mevlana Celaledin-i Rumi’nin, “Dinle neyden ...” ifadesiyle başlayan *Mesnevi*’sinin ilk on sekiz beytinin neye ayrılması, bilhassa Mevleviyye tarikatında neye farklı bir yer kazandırmış, bu sebeple ney bu tarikat- ta “nay-ı şerif” diye anılmıştır.” (Uygun, Mehmet Nuri, “Ney” *TDV İslam Ansiklopedisi*, c.33, s. 68-69.)

Evet, her şey dönerken, âlem âdeta bir tavaf içinde seyrederken, semazenlerin ruhuna iştihak veren bir nefhanın mana bulmasıdır ney.

Yapımı bir zanaattan öte sanat olarak karşımıza çıkar. Zira her bir ney benzersiz ve bir tane- dir. Öyle ki ehli, inkişafını tamamlayan ney ile hakikati yeni fısıldamaya başlayanın arasındaki feyzin farkını bile bilir. Varlık âleminde zahir olduktan sonra, tıpkı insanın her dem kemale giden yolculuğu gibi inkişaf âleminde ilerler.

Neyin sırrını, feyzini tarife kelimeler kifayet etmez. Lakin onu en güzel, bir neyzen tavsif ve tarif eder. Hayat emaresi olan bir nefes, ney ile ittisal ettiğinde, hayatın sırrını fısıldar dinleyenlere.

İlk dönem neyzenleri olarak Kutbunnayi Hamza Dede, Kutbunnayi Şeyh Osman Dede, Abdülbâki Nâsır Dede, Kazas- ker Mustafa İzzet Efendi, Yusuf Paşa, Üsküdarlı Salim Bey, Salih Dede, Efendi Veli Dede zikredilebilirken; yakın tarihte Giriftzen Asım Bey, Nurullah Kılıç, Rauf Yekta Bey, Gavsî Baykara, Halil Dikmen, Neyzen Tevfik, Süleyman Erguner, Hayri Tümer, Ulvi Erguner, Aka Gündüz Kutbay, Doğan Ergin, Fuat Türkelman, Ahmet Yakupoğlu ve Niyazi Sayın ve onların izinde giden nice kıymetli isimleri hürmetle anmak gerekir. Nefesi cihana hakikati fısıldayan, hak ehlinde olabilmek duasıyla... ■

TÜRK İSLAM EDEBİYATINDA KUR'AN ÇEVİRİLERİ

|| Ali AYGÜN

İslamiyet'i seçen Türk boylarının başlangıçta karşılaştığı en büyük problem şüphesiz, yeni girmiş oldukları dinin gerekliliklerini anlama ve hayatlarının bir parçası hâline getirme sürecinde yaşanmıştır. Yeni bir dinî muhite giren Türkler, kutsal kitapları olan Kur'an'ın mealine ihtiyaç duymuş, bu ihtiyaç bir süre sonra Kur'an metninin hemen altına kelime kelime yapılan çevirilerle giderilmeye başlanmıştır. Karahanlılar döneminde başlayan çeviri faaliyetleri Anadolu'ya yerleşen Türkler tarafından da devam ettirilmiş, bugün elimize birçok kütüphanede muhafaza edilen çeşitli Kur'an mealleri ulaşmıştır. Cumhuriyet döneminde ise Kur'an'ın tamamen veya bir kısmının Türkçeye manzum çevirilerine rastlanmaya başlanmıştır.

Giriş

Türk İslam edebiyatının kaynağı dindir. Edip ve şairler, dinî her konuda eser vermişlerdir. Divan ve mesnevilerinin baş kısmında tevhid, münacat ve

naatlara yer veren ve bunu bir gelenek hâline getiren şairlerimiz, Hz. Peygamber'in (s.a.s.) hayatının her safhasını da ayrı birer edebî tür olarak işlemişlerdir. Mevlid, siyer, miraciye, mucizename, hilye, kırk ve yüz hadisler gibi daha birçok konu, edebiyatımızın manzum dinî konuları arasında önemli bir yere sahiptir. Divan ve mesnevilerde olduğu kadar bu edebî türler içerisinde de yeri geldiğinde ayet ve hadislerden iktibaslarla bulunmuşlardır. Özellikle mutasavvıf şairlerin eserlerinde ayet ve hadisleri çok yoğun bir şekilde kullandıkları dikkati çekmektedir. Fakat bu eserlerde yer alan ayetler, manzum birer çeviri şeklinde değildir. (Alim Yıldız, *Kur'an Meâlleri Sempozyumu* (Ankara: DİB Yayınları, 2007), II/87-88.)

Hz. Peygamber ile ilgili edebî türler meydana getiren ve özellikle manzum kırk ve yüz hadis tercümeleri yapan şairlerimiz, ayet mealleri ve dolayısıyla Kur'an çevirisi için benzeri bir edebî tür meydana getirmemişlerdir. Edebiyat tarihimiz içerisinde bilebildiğimiz

kadarıyla sadece bir tane manzum kırk ayet çevirisi yapılmıştır. Her ne kadar satır arası Kur'an mealleri yapılmış olsa da divan edebiyatı sahasında eser veren şair ve yazarlarımız, Kur'an'ın tercümesi etrafındaki tartışmalar ve Kur'an tercümesinin hassasiyetinden dolayı bu işten uzak kalmayı tercih etmişlerdir. (Yıldız, *Kur'an Meâlleri Sempozyumu*, II/88.)

Mevcut bilgilere göre Kur'an, önce Farsçaya tercüme edilmiştir. Samanoğulları hükümdarlarından Mansur b. Nuh (961-976) Kur'an'ın Farsçaya tercümesini resmî olarak ele almıştır. Aralarında Türk asıllı bilginlerin de bulunduğu Horasan ve Maveraünnehir âlimlerini toplayarak Kur'an'ın Farsçaya tercümesinin caiz olup olmadığı hususunda onlardan fetva aldıktan sonra, oluşturulan heyet, Kur'an'ı, Taberi'nin 40 cilt olan *Câmiu'l-Beyân* adlı tefsirinin kısaltılmış şekliyle beraber Farsçaya çevirmiştir. (Abdülkadir İnan, *Kur'an-ı Kerim'in Türkçeye Tercümeleri Üzerine Bir İnceleme* (Ankara: DİB Yayınları, 1961), 7-8.) Bu tercü-

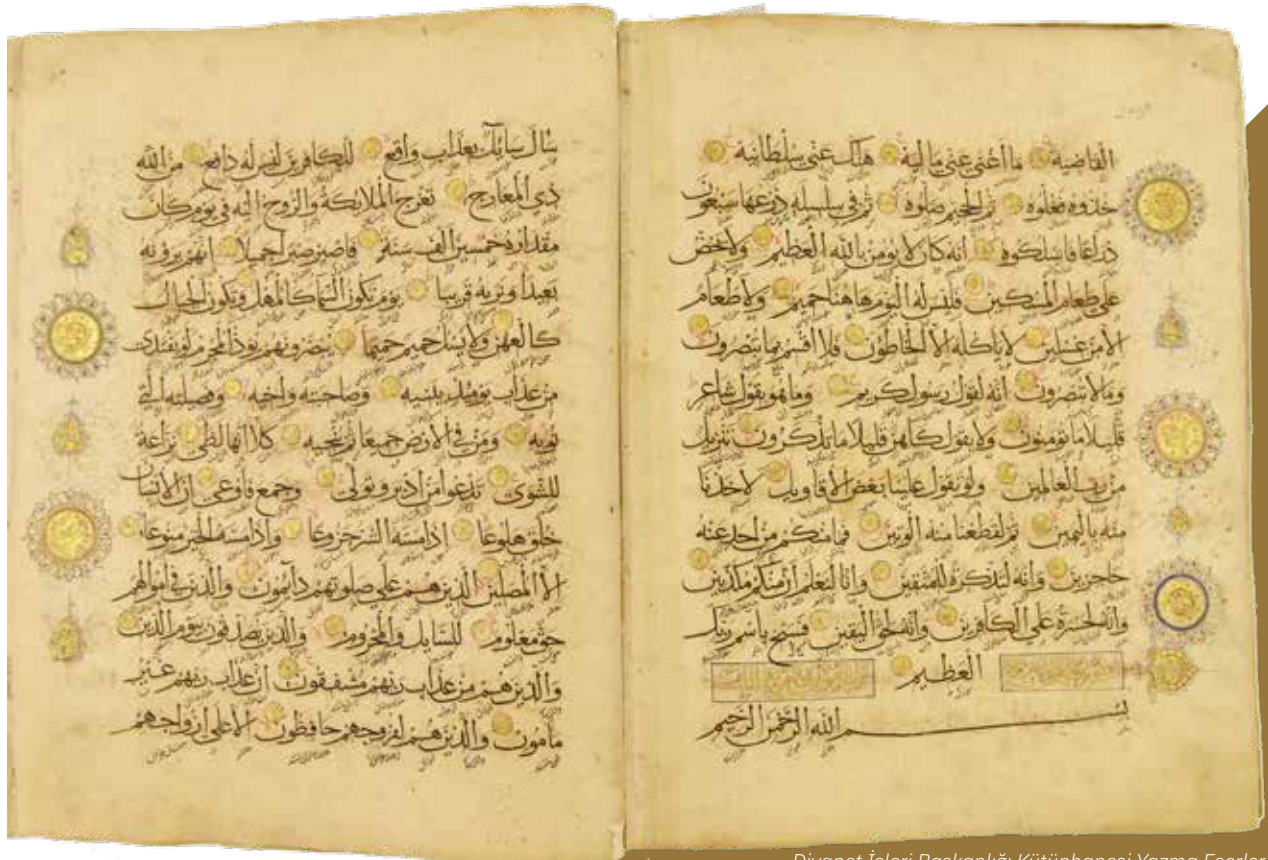
me, Kur'an'ın zamanımıza ulaşan ilk çevirisi olup satır arası bir nitelik taşımaktadır. Farsça kelimeler, Farsçanın söz dizimi kuralları dikkate alınmaksızın Arapça kelimelerin altına yazılmıştır. Bu ilk Farsça Kur'an meali, Türkçe ilk Kur'an meali için de bir model olmuştur. (Yaşar Şimşek, *Eski Anadolu Türkçesi Satırarası Kur'an Tercümesi* (Kırıkkale: Kırıkkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2017), 1.) Kur'an-ı Kerim'in Türkçeye yapılan ilk çevirisinin nerede ve kim tarafından yapıldığı bilinmemektedir. Günümüze ulaşan nüshalar arasında en eski olanları Karahanlı Türkçesi özellikleri göstermektedir. Karahanlılar dönemine ait satır arası ilk Türkçe meal İstanbul'da Türk ve İslam

Eserleri Müzesi 73 numara kayıtlıdır. Üzerine araştırmalar yapılan ve çoğaltılan bu nüsha yöntem olarak Arapça metnin hemen altına kelime kelime çevirinin eklenmesiyle oluşturulmuştur.

Satır arası mealler

Satır arası meallerde kelimelerin anlamı, orijinal metnin yazılı olduğu satırların arasına, her kelimenin anlamı asıl kelimenin altına gelecek şekilde yazıldığı için bu çeviri metodu "satır arası" olarak isimlendirilmiştir. Bu tarz çeviride satırlar, tercümeyi de içine alacak aralıkta yazılmıştır. (Ali Yilmaz (ed.), *Türk-İslâm Edebiyatı* (Ankara: Grafik Yayınları, 2020), 255.)

Satır arası meallerde Arapça her kelimeye Türkçe karşılık bulunması esas olduğu için bu çevirilerde Türkçenin ifade gücünü ve zengin kelime hazinesini görmek mümkündür. İslami terimlere Türkçe karşılıklar verilirken müellif veya müstensih'in tasarruflarında bulunması, tercüme edilen eserin kutsal bir kitap olması hasebiyle sınırlı olmasına rağmen her nüsha Türkçe söz varlığı çalışmaları için oldukça ehemmiyetlidir. Satır arası Kur'an meallerinde Arapça bütün kavramlara bir karşılık verilmesi esastır ve ayrıntılı açıklamalara genellikle yer verilmez. Bazı istisnai durumlarda Arapça kavrama karşılık gelen Türkçe kelimeler için açıklama yazıldığı görülebilir.

Diyanet İşleri Başkanlığı Kütüphanesi Yazma Eserler Koleksiyonu'nda mevcut 12. yüzyıla ait satır arası bir meal.

Satır arası meallerden Anadolu Türkçesiyle yazılanların en eskisi Türk ve İslam Eserleri Müzesi 40 numarada bulunan nüshadır. Muhammed b. Hamza tarafından yapılan bu Kur'an meali Ahmet Topaloğlu tarafından metin ve sözlük olarak yayımlanmıştır. (Ahmet Topaloğlu, XV. Yüzyıl Başlarında Yapılmış Satırarası Kur'an Tercümesi (İstanbul: Millî Eğitim Basımevi, 1976).) Topkapı Nüshası üzerinde doktora çalışması yapan Yaşar Şimşek, zikredilen nüshanın söz varlığında görülen bazı farklılıklar dışında Anadolu sahasında yapılan çevirilerle çeşitli açılardan benzer olduğunu söylemektedir. Şimşek, Anado-

lu sahasında yapılan satır arası Türkçe çevirilerini dört kolda toplamaktadır. Buna göre her koldaki çevirinin diğer çeviriler ile az veya çok benzerlikleri bulunmaktadır. Bu benzerliklerin olması da gayet doğaldır. (Şimşek, Gazi Türkiyat Türkoloji Araştırmaları Dergisi 24 (2019), 62.)

Kur'an meallerinde şiirin kullanımı

Divan edebiyatında Kur'an'ın şiirsel bir çevirisi pek görülmez. Kur'an'da: "Biz o Peygambere şiir öğretmedik. Bu ona yaraşmaz da. O(na verdiğimiz) ancak bir öğüt ve apaçık bir Kur'an'dır." (Yasin, 36/69.) buyrulması Kur'an'ın nazmen çevi-

risinden uzak durulmasına sebep olmuş olabilir. Ayrıca nazmın bir ölçü ve kafiye dayanağı ve Kur'an'ın anlamının bir şekil içerisinde sıkıştırılmasındaki zorluğun nazmen tercüme engel olduğu söylenebilir. Klasik şiirde ayet iktibaslarının bir kısmı mealen iktibas olsa da bunlar, tercüme niyetiyle yapılmadığından ayetin manzum çevirisi olarak görülemez. Klasik tercüme geleneğimizde müstakil bir manzum Kur'an çevirisine rastlanmasa da kısmi olarak sure ve ayet çevirileri bulunmaktadır. XV. yüzyılda yaşamış olan Hatiboğlu Muhammed, Muslihuddin Mustafa b. Muhammed tarafından ya-

Diyanet İşleri Başkanlığı Kütüphanesi Yazma Eserler Koleksiyonu'nda mevcut 17. yüzyıla ait satır arası bir meal.

pılmış olan Mülk suresi tefsirini Türkçeye manzum olarak çevirmiş ve *Letâyifname* adını vermiştir. (M. Esad Coşan, *Hatiboğlu Muhammed ve Eserleri* (İstanbul: Server Yayınları, 2011), 55.) Okçuzade Mehmet Efendi (ö. 1630) manzum kırk hadis çevirisi ile birlikte bir de manzum kırk ayet çevirisi yapmıştır. (Yıldız, *agm.*, II/88.)

Kur'an'ın tamamen veya kısmen Türkçeye manzum çevirileri Cumhuriyet döneminde gerçekleşmiştir. Bu dönemde yapılan Kur'an tercümelerinden biri Mehmet Akif'e aittir. Manzum olup olmadığını bilemediğimiz bu çalışma, bir şairin kaleminden çıkması yönüyle ve tamamen manzum olmasa bile en azından yer yer manzum kısımların bulunabileceği itibarıyla önemlidir. Kur'an'ın manzum tercümesiyle ilgili önemli bir çalışma, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi emekli öğretim üyelerinden merhum Emin Işık'ın çeşitli dergilerde yayımlanmış *Alak*, *İnşirah*, *Tin*, *Fil* ve *Kureyş* surelerinin manzum çevirileridir. Işık bu tercümelerinde mümkün mertebe orijinal metne sadık kalmaya çalışmıştır.

Son dönemlerde yapılan manzum bir çeviri ise Mahmut Kaya'nın *Kur'an'dan Esintiler* adlı eseridir. Bu eser, 58 sure ile yoğun mesaj yüklü bazı ayetlerin manzum çevirisidir. Kaya'nın çalışmasında metne sadık kalmaya azami gayret gösterdiği görülmektedir. Çeviride mısra ve beyti tamamlamak veya kafiye tutturmak için meal dışı kullanılan kelimele- rin kolayca fark edilmeleri sebebiyle italik yazıldığı dikkati çekmektedir. Meal dışı kullanı-

Kur'an-ı Kerim'in Türkçe çevirileri, temelde bir ihtiyacın tezahürüdür. Karahanlılar ve Cumhuriyet'in ilk dönemlerindeki gibi sonraki dönemlerde de aynı ihtiyacın devam ettiği görülmektedir. Her dönemde dil ve üslup bakımından bu ihtiyacın yenilendiğini söylemek mümkündür.

lan kelime ve cümlelerin ayetlerin mefhumuna uygun olmasına özellikle dikkat edildiği anlaşılmaktadır. Mealde Arapça metne yer verilmesi, meal ile metnin karşılaştırılmasına imkân sağlamaktadır. Dil ve üslup bakımından daha şiirsel, kısa ve anlamca yoğun ayetlerden müteşekkil olan Mekki surelerin mealde yer almasına dikkat edilmiştir. Şiirselliğin ön planda olduğu bu mealde, şiirsellik uğruna mananın değişmesi veya zaafa uğramasına izin verilmemeye gayret edilmiştir. Mahmut Kaya'nın meali, hece ölçüsü nazım tekniğine uygun olarak yapılmıştır. Şiirsellik, kafiye ve rediflerle sağlanmıştır. Bazı ayetlerin asıl metinlerinden kaynaklanan şiirsel ifadeler, müellif tarafından Türkçeye güzel bir şekilde aktarılmıştır. Ayrıca bir suredeki konu değişikliğinin kolayca fark edilmesi için ayetler arasına bir nakış konulmuştur.

Sonuç

Kur'an-ı Kerim'in Türkçeye ilk çevirileri, Karahanlı Türkçesine, satır arası yöntemle yapılmıştır. Kur'an'ın tamamen veya kısmen Türkçeye manzum olarak çeviri denemeleri ise Cumhuriyet döneminde gerçekleşmeye başlamıştır.

Kur'an-ı Kerim'in Türkçe çevirileri, temelde bir ihtiyacın tezahürüdür. Karahanlılar ve Cumhuriyet'in ilk dönemlerindeki gibi sonraki dönemlerde de aynı ihtiyacın devam ettiği görülmektedir. Her dönemde dil ve üslup bakımından bu ihtiyacın yenilendiğini söylemek mümkündür. ■

ERDEMLİ HAYATIN SACAYAĞI

Abdurrahman AKBAŞ

DİB Başkanlık Müşaviri

İnsanın hayatiyetini devam ettirmesi hususunda bedeni oluşturan her uzvun ayrı bir önemi ve değeri vardır. Ancak üç uzuv var ki onlar, insanın onurlu, sağlıklı ve huzurlu bir ömür sürmesi noktasında daha büyük bir role ve öneme sahiptir. Kişinin hem biyolojik ve psikolojik durumu hem de hayatın niteliği ve kalitesi hususunda belirleyici olan bu uzuvların hep birlikte sağlıklı olması, insanın sıhhat ve izzetine; herhangi birinin bozulması ise hastalık ve zilletine sebebiyet verebilmektedir. Dolayısıyla bu uzuvların hakkına riayet edilmesi ve varoluş gayeleri doğrultusunda emanet bilinciyle muhafaza edilmesi, insanın temel sorumluluklarından. Bu sorumluluğun ifası da her birinin kendine has meşru gıdalar ve uygun yöntemlerle sürekli ve düzenli bir şekilde beslenmesiyle mümkündür.

Söz konusu uzuvlardan birincisi, inanç ve duyguların karargâhı olan kalptir. Resul-i Ekrem (s.a.s.), “Vücutta öyle bir et parçası vardır ki o iyi/düzgün olursa bütün vücut iyi/düzgün olur; o bozulursa bütün vücut bozulur. Dikkat edin! O, kalptir.” (Buhari, İman, 39.) buyurmuştur. İnsanın ruhsal boyutunu temsil eden kalbin gıdası zikirdir, Allah’ı anmaktır. Her daim Allah’ı anarak verdiği nimetlere şükretmek ve her hâlükârda O’na hamd etmektir. Çünkü kalp, ancak Allah’ı anmakla tatmin olur, huzur bulur. (Rad, 13/28.) Allah’ı anmanın zirvesi ise Allah’ın her hâlde muttali olduğu bilinciyle yaşamaktır. Bu da kalbin iman nuruyla tezyin edilmesini ve tüm kötü duygulardan arındırılmasını gerektirir. Zira insan, kalbinden bozulur. Allah ile irtibatını koparan bir kalbin sahibi, varoluş gayesini ve sorumluluklarını da unuttur. Beyhude bir hayatın müptelası olur. Kanaat ve şükür bilmez, her şeye tamah eder. Huzuru dünyevi arzu, heves ve ihtirasların peşinden gitmekle bulacağı vehmine kapılır. Oysa huzuru her şeyin geçici ve sınırlı olduğu bir dünyada aramak, daha fazla huzursuzluk sebebidir.

İkinci uzuv, insanın düşünsel yönünü temsil eden beyindir. Tıpkı kalp gibi sürekli beslenmeye ihtiyaç duyan beynin gıdası bilgidir. Bilgi, beynin en önemli işlevi olan tefekkürün de temel dayanağı ve hareket noktasıdır. İbn Haldun, beyni değirmen taşına benzeterek sürekli yeni bilgilerle beslemek gerektiğini, aksi hâlde boş kalan beynin değirmen taşı misali kendini öğütmeyle başlayacağını ifade eder. Bu yüzden varoluşsal işlevini hakkıyla yerine getirebilmesi için beyni sürekli ve düzenli olarak bilgiyle beslemek gerekir. Bilginin sahih ve faydalı olması da bir zarurettir. Zira yanlış bilgi, yanlış düşüncelerin; yanlış düşünceler de yanlış davranışların sebebi olur. Allah zikrinden mahrum kalan kalbin olumsuz duygular ve batıl inançlarla kuşatılması gibi doğru bilgidен mahrum kalan beyin de zamanla sapkın anlayış ve düşüncelerin karargâhı hâline gelecektir. Bu durum, kişinin her türlü yönlendirme ve aldatma girişimi karşısında savunmasız ve çaresiz kalmasına; haricî etkilerle onur ve haysiyetini kaybetmesine ve düşük bir hayata mahkûm olmasına sebebiyet verecektir. Nitekim Cenab-ı Hak, “Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu?” (Zümer, 39/9.) fermanıyla insanın değerini bilgi sahibi olmasına bağlamaktadır.

Bahsedilen uzuvlardan üçüncüsü midedir. İnsanın biyolojik varlığının sürdürülebilirliği kadar sağlık ve şahsiyetinin muhafazası da mideden geçmektedir. Midenin gıdasının yemek

ve içmek olduğu malumdur. Burada mühim olan, beslenme hususunda kemiyet ve keyfiyet bakımından belli kriterlerin gözetilmesidir. Bu noktada İslam, keyfiyet bakımından, “tayyip ve helal olma” şartını; kemiyet açısından da “dengeli ve ölçülü olma” ilkesini öne çıkarmaktadır. Nitekim Yüce Allah, “Ey iman edenler! Eğer siz ancak Allah’a kulluk ediyorsanız size verdiğimiz rızıkların iyi ve temizlerinden yiyin ve Allah’a şükredin.” (Bakara, 2/172.) buyurarak midenin dinen necis kabul edilen ve haram kılınan gıdalardan korunmasını emretmektedir. Hz. Peygamber de “İnsanoğlu karnından daha kötü bir kap doldurmamıştır. Aslında insanoğluna, onun sırtını dik tutan birkaç lokma yeterlidir. Mutlaka daha fazlasına ihtiyacı olursa hiç olmazsa midenin üçte birini yemeye, üçte birini içmeye, üçte birini de nefes almaya ayırsın.” (Ahmed b. Hanbel, IV/132; Tirmizi, Zühd, 47.) hadisiyle helalinden beslenmenin ölçüsünü açık bir şekilde ortaya koymaktadır. Esasen bu, “yemek için yaşamak” yerine “yaşamak için yemek” düsturunun nebevi ifadesidir. Fitratlarındaki güdü sebebiyle bütün canlıların ortak paydası olan yiyip içme hususunda insanı diğerlerinden ayırtıran nokta da bu olsa gerektir.

Diğer taraftan başta kalp ve beyin olmak üzere bütün azaların sıhhati, midenin helal gıda ile usulünce beslenmesiyle doğrudan ilişkilidir. İnsanın yiyip içtiklerinin yalnız bünyesine değil duygu ve düşüncelerine

rine, tavır ve davranışlarına etki ettiği müsellem bir hakikattir. Bu sebeple “İnsan, yediğidir” denmiştir. Dolayısıyla insan, maddi ve manevi bakımdan hayat kalitesini artırmak, izzet ve onurunu teminat altına almak için midesini helal ve temiz olan gıdalarla ölçülü bir şekilde beslemek durumundadır. Bu aynı zamanda bedenin insan üzerindeki en temel hakkıdır. Bu hakka riayet etmeyenler, kendilerine zulmetmiş olacaklardır. Çünkü temiz ve helal olan nimetleri ölçüsüzce yiyip içenlerin zamanla biyolojik sağlıklarını kaybetmeleri ve ölçülü olsalar bile temiz ve helal olmayan şeyleri yiyip içenlerin de manevi hastalıklara düşür olmaları kaçınılmaz bir sonuçtur.

Hasılıkelam, kalp, beyin ve mide, erdemli hayatın sacayağını oluşturmaktadır. Bunlar arasında sıkı bir bağıntı (korelasyon) vardır. Sağlıklı, onurlu ve erdemli bir hayat yaşamak isteyenlerin, bu uzuvların hakkına layıkıyla riayet etmesi ve hiçbirini ihmal etmemesi gerekir. Zira midesini ihmal eden sağlığını kaybeder, hayatta kalamaz. Beynini ihmal eden işiğini kaybeder ve hakikati göremez. Kalbini ihmal eden istikametini kaybeder, mutmain olamaz. Buna mukabil, kalbini Allah zikri, beynini doğru bilgi, midesini helal lokma ile sürekli ve düzenli bir şekilde besleyen kimse, iyiyi kötünden, doğruyu yanlıştan, hakkı batıldan, güzeli çirkinden ayırt edebilecek bir ferasete, basirete ve erdeme ulaşır. ■

19 MAYIS

ÖNCESİ ve SONRASIYLA

Alparslan AKÇA

19 Mayıs 1919... Bu tarihin, öncesi ve sonrasıyla birlikte değerlendirildiğinde, Anadolu halkının zor zamanlarda verdiği varoluş ve yeniden diriliş savaşı ve toplumun Millî Mücadele ruhunda önemli kırılma anlarından olduğu görülür.

19 Mayıs 1919 ve sonraki süreç, bizlere Türk Kurtuluş Savaşı'nı hatırlatır.

Millî Mücadele'yi, Erzurum ve Sivas kongreleriyle kararlaştırılan, Mudanya Mütarekesi'yle sonuçlandırılan Kurtuluş Savaşı'nı... Türk'ün bağımsızlık mücadelesinin,

vatanımızın düşman işgalinden kurtuluşunun miladı; Anadolu'nun birlik ve beraberliğinin yeşerdiği tarihtir 19 Mayıs.

I. Dünya Savaşı'nda yedi düvelin saldırdığı Osmanlı İmparatorluğu, dar bir geçitten geçiyordu. İstanbul'da işler karıştı. Anadolu'nun birçok ili işgal altındaydı.

O esnada Karadeniz'in durumu da pek iç açıcı değildi. Samsun'da, Havza, Vezirköprü ve Merzifon civarlarında gemi azya alan Rum Pontus çeteleri, bölgedeki halka zulmediyordu. Çete saldırıları, yağmalamaları iyice artmıştı. Fakat İtilaf Devletleri bunun tam tersini, Türklerin bölgedeki Hristiyanlara saldırılar düzenlediğini iddia ediyor; bu yönde propaganda yapıyordu.

Anadolu için Samsun'un stratejik önemi çok büyüktü:

Samsun hem doğal bir liman hem de Karadeniz'in Anadolu'ya açılan kapısıydı.

Mustafa Kemal Paşa, yakın arkadaşları olan Ali Fuat Cebesoy, Ali Fethi Okyar, Kazım Karabekir ve Rauf Orbay gibi önemli isimlerle İstanbul'da sık sık bir araya geliyor, milletin geleceğiyle ilgili planlar tasarlıyordu. Nihayet 30 Nisan 1919'da 9. Ordu Müfettişliği'ne tayin edilen Mustafa Kemal Paşa bu görevi, Anadolu'daki kurtuluş mücadelesinin kıvılcımı için önemli bir fırsat olarak görüyordu.

Mustafa Kemal, resmîyette Karadeniz bölgesindeki karışıklığın sebeplerini araştırmak ve gerekli teftişini gerçekleştirmek üzere

18 subayla birlikte Bandırma Vapuru'yla 16 Mayıs 1919'da İstanbul'dan Samsun'a hareket etti.

Akıllarındaki tek düşünce olan bağımsızlık ve Anadolu'nun düşman işgalinden kurtuluşu ülküsüyle vapura rota çizen subaylar,

19 Mayıs 1919'da Samsun'a ayak bastı. Böylece Millî Mücadele'nin ilk adımları da burada atılmış oldu. Aynı zamanda bu olay, Samsun'un merkez ilçelerinden birine de İlkadım adının verilmesine neden olmuştur.

Takip eden süreçte gerçekleştirilen Havza Genelgesi (28 Mayıs 1919), Amasya Tamimi (22 Haziran 1919), Erzurum Kongresi (23 Temmuz - 7 Ağustos 1919) ve Sivas Kongresi (4 - 11 Eylül 1919) gibi kongreler, genelgeler ve toplantılarla atılan her adım, ayrı birer kırılma noktaları oldu. Böylece vatanın düşman işgalinden kurtuluşu ve milletin bölünmez bütünlüğü hususlarındaki direnç ve azim, atılan her adımda kartopu misali büyüyerek devam etti.

Nihayetinde Müslüman Türk milletinin küllerinden yeniden doğarak kanıyla ve teriyle inşa ve imar ettiği bağımsız bir devlet oldu.

Bu tarih günün, "19 Mayıs Atatürk'ü Anma, Gençlik ve Spor Bayramı" olarak her yıl kutlanması da halkımızın Millî Mücadele ruhuna gösterdiği vefa duygusunun remzidir.

UBADE B. SAMİT KUDÜS'ÜN İLK KADISI

|| Enbiya YILDIRIM

İslam'ın ilk yıllarında Müslüman olmak, her türlü riski göze almak demektir. Bu sahabilerin bir özelliği de her durum ve şartta Allah Resulü'nün yanında bulunmalarıydı. Çünkü onlar, bir beklenti olmaksızın son hak dine inanmıştı. Ubade b. Samit de bunlardan biriydi.

İslam'ın öncülerinden

586 yılında Medine'de doğdu. Ensarın Hazrec kolundandır. Peygamberimizin davetinin on birinci yılında otuz beş yaşındayken annesi Kurretül Ayn ile birlikte hac mevsiminde Mekke'ye geldi. Resulullah ile buluşup Müslüman oldular.

Nübüvvetin on ikinci yılında bu sefer İslam'a gönül vermiş on

iki Medineli Müslümanla birlikte gelerek Birinci Akabe Biatı'nda bulundu. Allah Resulü burada onlardan söz aldı. Onlar da Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmamak, hırsızlık etmemek, zina yapmamak, çocukları öldürmemek, iftira etmemek, iyi ve doğru bir işte Hz. Peygamber'e karşı gelmemek hususunda ant içtiler. Ardından Resulullah onlara şöyle buyurdu: "Eğer sözünüzde durursanız sizin için Cennet vardır. Şayet bunlardan bir şeyi örtbas eder de yapmazsanız işiniz Allah'a kalmıştır; dilerse azap eder, dilerse affeder." (Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 22754.) Zor şartlarda hem de nefse ağır gelecek vaatlerde bulunmak çok değerlidir. Bu da Allah Resulü'ne biat

eden sahabilerin ihlasını göstermektedir.

Yılmadan Medine'de İslam davetini sürdüren Ubade ve arkadaşları, bir sonraki yıl İkinci Akabe Biatı'nda tekrar buluştu. Bu sefer yetmiş küsur Müslümanı temsilen gelmişti. Toplantı sonunda seçilen on iki temsilciden biri oldu. Demek oluyor ki Medine'de müminlerin sayısı hızla artmaktaydı. Bu toplantıda Efendimize verdikleri sözü, kendisi şöyle anlatmaktadır: "Biz Resulullah'a darlıkta, varlıkta, neşeli ve kederli zamanlarımızda keza başkası bize tercih edildiğinde dinleyip itaat etmeye, emirlik hususunda ehil olanla kavga etmemeye ve nerede olursak olalım hakkı söyleyeceğimize,

Allah yolunda hiçbir kınayıcının azarından dolayı geri adım atmayacağımıza biat ettik.” (Müslim, *Sahih*, 41, 1709.) Görüldüğü gibi Allah Resulü, aralarındaki birliği güçlendiriyor ve her zaman ahlaklı yaşamaları gerektiğini öğretiyordu. Böylece dönecekleri şehirde halkı yaşantılarıyla etkileyecekler, birbirleriyle dayanışma içinde olarak da muhtemel saldırılara mukavemet edeceklerdi. Öyle de oldu ve Medine’de İslam’ı anlatmak için çeşitli sıkıntılara maruz kaldığından dolayı “ensarın muhacirleri” diye anılanlardan oldu.

Medine’de davet çalışmaları

Ubade, Allah Resulü’nün hicretine kadar annesiyle beraber o kadar gayretli çalıştı ki pek çok insanın hidayetine vesile oldular. Tebliğ çalışmaları sırasında ilginç bir olaya da imza attı: Yakın arkadaşı Ka’b b. Ucre’yi ısrarla İslam’a davet etti ancak bir türlü ikna edemedi. “Nasıl bir formül bulayım?” diye düşünürken Hz. İbrahim’in yöntemini uygulamaya karar verdi. Evde yokken Ka’b’ın evine girip putunu paramparça etti. Evine dönen Ka’b manzara karşısında müthiş öfkelen-di ancak yapıları yorumlamaya çalışınca putun kendisine bile bir faydası olmadığını anladı. Kısa süre sonra da İslam’ı kabul etti.

Resulullah’ın gelişinden sonra

Hz. Peygamber Medine’ye hicret ettikten sonra -diğer sahabiler arasında yaptığı gibi-

”

Hz. Ubade hayatının son döneminde görevlerden uzaklaşıp Filistin’de uzlete çekildi. Hastalanıp yatağa düşünce bütün aile efradını ve komşularını çağırarak ölmek üzere olduğunu, bugünü geçiremeyeceğini söyleyerek hepsinden helallik istedi. Ardından onlara, vefatından sonra cenazesini bekletmemelerini ve dua etmelerini vasiyet etti.

onunla Ebu Mersed el-Ganevi arasında kardeşlik tesis etti. Böylece hem ona göz kulak olacak hem de geçimini temin etmesine destek sağlayacaktı. Hayber fethedilene kadar Müslümanlar arasındaki bu

dayanışma devam etti. Buranın fethinden sonra elde edilen geniş arazileri Hz. Muhammed (s.a.s.) müminler arasında paylaştırdı ve böylece herkesin kendi ayakları üzerinde durması sağlandı.

Eğitim faaliyetleri başlıyor

Bilgeliği yanında okuryazar da olan Hz. Ubade, Resulullah hayattayken Kur’an’ın tamamını ezberleyen Medineli beş sahabiden biriydi. Bu kabiliyetinden dolayı Allah Resulü Medine’ye gelir gelmez onu vahiy kâtibi yapmıştı. Ardından Resulullah’ın emri üzere Abdullah b. Said b. As ve Hafsa bint Ömer gibi sahabilerle beraber halka okuma yazma öğretmeye başladı. Bir anlamda kurslar düzenledi. Görev çerçevesinde Suffe’de okuma yazmayı özellikle de Kur’an okumayı öğretiyor, bunun yanında öğrencilerin her türlü sorunuyla da ilgileniyordu. Buradaki öğrencilerin sayısının yüz civarında olduğu ve bunların devamlı değiştiği biliniyordu.

Yiğitliği

Resulullah’ın Bedir, Uhud, Hendek, Beni Kurayza ve benzeri bütün gazvelerine iştirak etti. Bedir Savaşı’nın ardından Hz. Peygamber, Müslümanlara bilenen, arkalarından işler çeviren ve mümin hanımları rencide edici faaliyetlerde bulunan Beni Kaynuka Yahudilerinin Medine civarındaki kalelerinden ve yerleşim yerlerinden sürülmesi emrini verdi. Bu hususta da Hz. Ubade’nin komutasındaki Müslümanları görev-

lendirdi. Onu tercih etmesi hiç şüphesiz hikmetler barındırmaktaydı.

Bunun yanında Müslümanların her hususta Peygambere itaat edeceklerine ve onun emrinden çıkmayacaklarına dair ant içtiği Rıdvan Biati'nde ve Hudeybiye Antlaşması'nda Resulullah'ın yanında bulundu. Huneyn Savaşı'nda büyük yararlılıklar gösteren Hz. Ubade, Mekke'nin fethi sırasında ise ensar birliğinin kumandanlığını yaptı. Tebuk Gazvesi'ne de malı ve canıyla destek oldu. Veda Haccı'nda da Sevgili Peygamberimizin yakınındaki sahabelerden biriydi. Velhasıl Kutlu Elçi'nin (s.a.s.) hep yanındaydı.

Kendisine tevdi edilen bazı görevler

Allah Resulü, kabiliyetinden ve güvenilir olmasından dolayı onu çeşitli yerlere elçi olarak gönderdi. Ayrıca hukuki meselelerdeki birikiminden dolayı da zekât memuru olarak görevlendirdi. Bir defasında yola çıkacağı zaman Hz. Peygamber, son derece dikkatli olmasını, milletin verdiği zekâtı olduğu gibi getirmesini tembihleyip "Ebu'l-Velid! Kıyamet gününde bağırarak bir deveyi, böğüren bir ineği, meleyen bir koyunu omzuna yüklenmiş hâlde Allah'ın huzuruna gelmekten sakın." diyerek uyardı. Mali işin ahiret boyutundan korkan Ubade de böylesi bir görevi bir daha üstlenmeyeceğini ve bundan uzak duracağını söyledi. (Humeydî, 919.)

”

Huneyn Savaşı'nda büyük yararlılıklar gösteren Hz. Ubade, Mekke'nin fethi sırasında ise ensar birliğinin kumandanlığını yaptı. Tebuk Gazvesi'ne de malı ve canıyla destek oldu. Veda Haccı'nda da Sevgili Peygamberimizin yakınındaki sahabelerden biriydi. Velhasıl Kutlu Elçi'nin (s.a.s.) hep yanındaydı.

Resulullah ile yakınlığının bir başka penceresi

Hz. Ubade, Resulullah'ın süt teyzesi Ümmü Haram bint Milhan ile evlendi. Evleri de Kuba bölgesindeydi. Allah Resulü bu bölgeye geldiğinde öğle vaktinde uyumak ve ikinci vakitlerinde dinlenmek için onların evlerini zaman zaman ziyaret ederdi. Bu da aralarındaki bağın ne kadar güçlü olduğunun bir başka delilidir.

Resulullah sonrası

Ubade (r.a.), Hz. Peygamber'in vefatından sonra cihad yanında ilmî ve idari faaliyetleri bir arada yürüttü. Hz. Ömer zamanında Suriye seferlerine katıldı. Fetihlerden sonra Suriye valisi Yezid b. Ebu Süfyan'ın kendilerine İslam'ı, Kur'an'ı ve fıkıhı öğretmek üzere hocalar göndermesini isteyen mektubu üzerine Hz. Ömer, onunla birlikte Ebu'd-Derda ve Muaz b. Cebel'den oluşan üç kişilik bir heyet oluşturup Suriye'ye gönderdi. O da görevi çerçevesinde Humus'ta çalıştıktan sonra yeni fethedilmiş olan Filistin'e geçerek burada muallimlik yaptı. Bu görevi sırasında Kudüs kadılığına atandı. Böylece şehrin ilk kadısı oldu. Bu görevi esnasında Kur'an ve hadis eğitimi ile vaazlar vermeyi sürdürdü. Çünkü Hz. Ubade aynı zamanda dava adamıydı.

Sonrasında Suriye valiliği görevine getirilen Hz. Muaviye ile birlikte Bizans seferlerine katıldı. Bu seferlerden birinde, ticari bir meselede maslahatı gözeterek hüküm verdiği

söyleyen Muaviye'ye karşı bu işlem türünün faiz olduğunu söyledi ve aralarında bir anlaşmazlık oldu. Sefer tamamlandıktan sonra da Medine'ye geri döndü. Lakin Hz. Ömer ona, kendisi gibi insanların bulunmadığı toprakların hayırsız olacağını söyleyerek onu geri dönmeye ikna etti. Bu arada valiye de mektup yazarak o meselede Ubade'nin haklı olduğunu, ayrıca üzerinde otorite kurmaya çalışmamasını tavsiye etti. Böylece birikiminden ve ihlasından istifade etmesini, onun Suriye bölgesinde bulunmasının bir bereket olduğunu gösterdi. Çünkü o sadece emr-i bi'l-maruf nehyi ani'l-münker görevini yerine getiriyordu.

Bir süre sonra, İslam'ın bölgede yeni olması nedeniyle hem dinin öğretilmesi hem de sıkı bir düzen kurulması amacıyla Hz. Ömer tarafından Humus'a vali tayin edildi. Bu görev sırasında Lazkiye'yi oldukça ilginç şöyle bir yöntemle fethetti: Şehrin kalesi son derece muhkemdi. Kale kapısı da geçilecek gibi değildi. Şehri fethetmelerinin imkânsız olduğunu anlayan Ubade, ordusuna çekilme emri verdi. Gece karanlığında ise geri gelip hendeklere saklandılar. Durumdan habersiz olan Lazkiyeliler sabah kale kapısını açtı. İnsanlar hayvanlarını otlatmak için dışarı çıkarmaya başladı. Bunu fırsat gören Müslümanlar kapıyı kapatmalarına imkân vermeden içeri girdiler. Fetihten sonra ilk yaptığı şey ise bir cami inşa etmek oldu. Bugüne kadar yeni-

lenerek ayakta kalan Pazarbaşı Camii onun eseridir.

Hz. Ubade, Lazkiye'nin ardından Cebele'yi fethetti. Tartus ile İskenderiye'nin fethinde de komutan olarak görev aldı. Fetihter yanında kazanılan yerlerin imarında da vazife üstlendi. 28 (648-49) yılındaki Kıbrıs seferine de eşi Ümmü Haram'la birlikte katıldı. Karaya çıktıktan sonra eşine binmesi için bir binek yanıştırıldı lakin 86 yaşındaki validemiz hayvana biner binmez katır onu üzerinden attı. Yere düştü ve boynu kırılıp şehit oldu. Ubade, ilerleyen süreçte Mısır'ın fethinde de büyük yararlılıklar gösterdi.

Ömrünün son demleri

Hz. Ubade hayatının son döneminde görevlerden uzaklaşıp Filistin'de uzlete çekildi. Hastalanıp yatağa düşünce bütün aile efradını ve komşularını çağırarak ölmek üzere olduğunu, bugünü geçiremeyeceğini söyleyerek hepsinden helallik istedi. Ardından onlara, vefatından sonra cenazesini bekletmemelerini ve dua etmelerini vasiyet etti. (*Hayâtu's-Sahâbe*, IV, 58.) Oğlu Velid'e ise ayrıca Allah'a ve kadere, hayır ve şerrin Allah'tan olduğuna inanmasını öğütledi ve bunu Resulullah'tan işittiğini söyledi. (Tirmizi, *Sünen*, 2155.) Böylece ona, hayatın zorluklarına dayanmayı, isyan etmemeyi hatırlatmış oldu. En son olarak işittiği bir hadisi rivayet etmeden ölmekten çekindiğini belirterek Allah Resulü'nün, "kelime-i şehadet getirerek ölenin ebedî cehen-

nemde kalmayacağını" buyurduğunu aktardı. (Müslim, *Sahih*, 47, 29.) Muhtemelen insanların gevşeklik göstermelerinden çekinerek o güne kadar bu hadisi rivayet etmemişti.

34/654 yılında yetmiş iki yaşındayken vefat etti ve Remle'ye defnedildi. Bütün kaynaklar onu uzun boylu, geniş omuzlu, koyu esmer tenli, yakışıklı, güzel giyinmeyi seven, zengin olmasına rağmen zahidane yaşamayı tercih eden, ihtiyaç sahiplerini özellikle de muhacirleri gözeten biri olarak anlatır. Allah Resulü'nden 181 hadis rivayet etmiştir. Radiyalahu anh... ■

”

Bilgeliği yanında okuryazar da olan Hz. Ubade, Resulullah hayattayken Kur'an'ın tamamını ezberleyen Medineli beş sahabiden biriydi. Bu kabiliyetinden dolayı Allah Resulü Medine'ye gelir gelmez onu vahiy kâtibi yapmıştı.

YENİ DÜNYADA AİLE KALABİLMEK

“Aile, hem yuvamız hem de sınavımızdır.”

Psikiyatrist R. D. Laing

Bugünün dünyasında aile, yalnızca bir kurum değil, aynı zamanda bireyin psikolojik sağlığını sürdürebilmesi için temel bir güvenlik alanıdır. Ancak bu alan, dijitalleşme, bireyselleşme, ekonomik baskılar ve kültürel çözülme gibi çok yönlü tehditler altında sarsılmaktadır. Psikolojik, ahlaki ve kültürel perspektiflerden bakıldığında, ailenin çözülmesi yalnızca bireyleri değil, toplumun tüm ruh sağlığını doğrudan etkileyen bir kriz hâlini almıştır.

Bireyin ahlaki gelişimi ve iç denetim sisteminin kökeni, çocukluk dönemindeki aile ilişkilerine dayanır. Bu bağlamda aile, yalnızca sevginin değil, aynı zamanda sınırların ve değerlerin öğretildiği ilk sahnedir. Bugün bu sahne giderek daha belirsiz hâle gelmektedir.

Özellikle dijital medyanın etkisiyle aile içi bağlar zayıflamakta; bireyler aynı evin içinde fiziksel olarak yakın ama duygusal olarak uzak yaşamaktadır. Bu durum, “teknolojik yalnızlık” dediğimiz yeni bir psikolojik sorunu doğurmuştur. Sherry Turkle’in, *Yalnız Beraberlik (Alone Together)* adlı eseri, teknolojinin insanları nasıl bağladığını ama aynı zamanda nasıl yalnızlaştırdığını derinlemesine işler. Aileler

artık aynı odada bile birbiriyle göz teması kurmadan zaman geçirebilmektedir.

Aileyi tehdit eden unsurlar sadece teknolojiyle sınırlı değildir. Ekonomik krizler, savaşlar, göç, pandemi gibi küresel çalkantılar da aile sistemlerini doğrudan etkiler. 2020 yılında yapılan bir araştırma, pandemi döneminde ebeveyn stres düzeylerinin, çocukların psikolojik sağlamlıklarını ciddi şekilde etkilediğini ortaya koymuştur. Anne babanın yaşadığı kaygı, çocuğun ruhsal bağışıklığını doğrudan belirlemektedir.

Bir başka tehdit ise aile kavramının içinin boşaltılmasıdır. Popüler kültür, aileyi ya sürekli idealize etmekte ya da değersizleştirmektedir. Bu iki uçlu anlatı, gerçek aile hayatının iniş çıkışlarını gölgelemekte ve bireylerde yetersizlik hissi uyandırmaktadır. Oysa gerçek aile, çatışmaların da yaşandığı ama bağın kopmadığı bir yerdir. Güçlü ilişkiler, kriz zamanlarında değil, krizlerle nasıl başa çıkıldığında şekillenir.

Aile aynı zamanda bir hafıza alanıdır. Anılar, değerler, hikâyeler, travmalar ve umutlar burada toplanır. Kuşaklar arası aktarımlar sadece genetik değil, psikolojik mirası da kapsar. 2007 yılında yapılan bir araştırmada, büyükanneleri ve büyük-

babalarıyla yakın ilişkiler kuran çocukların empati düzeylerinin daha yüksek ve kimlik gelişimlerinin daha sağlam olduğunu göstermektedir.

Ailenin bu dönüştürücü etkisi yalnızca çocuklar için değil, yetişkinler için de geçerlidir. Evlilik ya da ebeveynlik, bireyin kendi çocukluğuyla yüzleşmesini sağlar. Kimi zaman eşin sesi insanın annesinin ya da babasının sesiyle karışır. Kimi zaman çocuk, ebeveynin eksik kalan yönlerini tamamlamaya çalışır. Bu yüzden aile, aynı zamanda bir aynadır.

Peki, bu kadar kırılgan bir yapıyı nasıl koruyabiliriz?

İlk olarak iletişimi yeniden inşa etmeliyiz. Gerçekten dinlemek, yargılamadan duymak, karşılık beklemeden var olmak... Bunlar küçük ama dönüştürücü adımlardır. “Empatik anlayış” kavramı burada oldukça değerlidir. Aile bireyleri birbirini anlamaya niyet ettiğinde bağlar güçlenir.

İkinci olarak birlikte geçirilen kaliteli zamanı artırmak gerekir. Kalite derken yalnızca birlikte vakit geçirmekten değil, anlamlı paylaşımlardan söz ediyoruz. Ortak sofralar, birlikte yürüyüşler, oyunlar, ritüeller... Bunlar, psikolojik bağların çimentosudur.

Üçüncüsü, çocuklara sadece bilgi değil, duygu aktarımı da yapmalıyız. “Bugün nasılsın?” sorusunun cevabını gerçekten merak etmek, bir çocuğun duygusal zekâsını büyütür. Bir çalışmada, çocuklukta duygularını ifade

etme fırsatı bulan bireylerin, yetişkinlikte daha düşük depresyon ve anksiyete seviyelerine sahip olduğu bulunmuştur.

Dördüncüsü, aileyi ideal değil, “gerçek” bir yer olarak kabul etmeyi öğrenmeliyiz. Her ailede kırgınlıklar, hatalar, çatışmalar olur. Mesele, bu çatışmalarda nasıl kaldığımız ve sonrasında nasıl onardığımızdır. “Yeterince iyi ebeveyn” kavramı burada yol göstericidir. Mükemmel olma baskısını değil, yeterince iyi olmanın şefkatini taşımalıyız.

Son olarak aileyi sadece biyolojik bir birliktelik değil, bir duygusal emek alanı olarak görmeliyiz. Aile tıpkı bir bahçe gibi emek ister, zaman ister, bazen budama, bazen yeniden ekme gerekir.

Modern zamanın hızla akan nehirlerinde aile, bir sabit gibi görünse de aslında suyun en çok çarptığı kıyılardan biridir. Kültürel çözülme dediğimiz olgu, yalnızca değerlerin dönüşmesi değil, anlamın da aşınmasıdır. Geleneksel olarak kuşaktan kuşağa aktarılan aile değerleri (sadakât, sorumluluk, saygı, birlikte yaşlanma ideali vb.) yerini daha bireysel, anlık ve çoğu zaman daha yalnız ilişki biçimlerine bırakmaktadır.

Kültürel çözülmenin temel taşı, anlamların öznelleşmesidir. Bir zamanlar toplumların üzerinde uzlaştığı “iyi anne”, “ideal baba” ya da “mutlu aile” imgeleri, artık bireyden bireye farklılık göstermektedir. Bu

çok seslilik değerlidir; ancak aynı zamanda ortak dilin ve kolektif değerlerin yitimi anlamına da gelir.

Kültür yalnızca geçmişi değil, yön bulmak için ihtiyaç duyduğumuz bir pusulayı da temsil eder. Geleneksel değerlerin yeniden üretilmesi, körü körüne bir muhafazakârlık anlamına gelmemelidir. Bilakis, değerlerin dinamik doğasını kabul ederek onları yeniden yorumlamak gerekir. “Sadakat” artık kör itaat değil, duygusal şeffaflıkla beslenen bir bağlılık olabilir. “Otorite” korku değil, rehberlik eden bir duruş olabilir. “Ebeveynlik” artık sadece öğretmek değil, birlikte öğrenmek anlamına gelebilir.

Kültürel çözülmenin görünmeyen etkilerinden bir diğeri de çocuklarda ve gençlerde köklenememe duygusudur. Bağlanma kuramcıları, bir çocuğun kendi değerlerini inşa edebilmesi için önce bir “güvenli liman”a sahip olması gerektiğini vurgular. Aile, bu limanı temsil eder. Eğer kültürel değerler sarsılırsa çocuklar kendilerine yön bulmakta ve aidiyet hissetmekte zorlanırlar. Modern kültürdeki “her şeyi seçebilirim” özgürlüğü, bir noktadan sonra “hiçbir şeyde karar kılamamak” karmaşasına dönüşebilir. Bunu engellemenin yollarından biri, evin içine anlam taşıyan küçük semboller, ritüeller ve sözlü gelenekler yerleştirmektir. Dededen kalan saat, babaanne-nin anlattığı masallar, ailece cemaatle kılınan namaz, bir-

”

Aile, hem bireylerin hem de toplumların sağlam temeller üzerinde durabilmesi için vazgeçilmez bir kurumdur. Günümüzün hızla değişen ve çeşitli tehditlerle dolu dünyasında, aileyi korumak ve güçlendirmek, her zamankinden daha önemli hâle gelmiştir.

likte yazılan bir yemek tarifi defteri... Kültür böyle yaşar. Aile böyle kök salar.

Aileyi yeniden düşünmekten ve yeniden inşa etmekten korkmamalıyız. Çünkü aile, sabit kalması gereken bir yapı değil, birlikte gelişebileceğimiz bir ilişkiler ağıdır. Modern tehditler karşısında kök salabilmek için esnek olmak zorundayız. Ve unutmamalıyız ki bir çocuğun en büyük şansı, kırılma anlarını onarmayı bilen bir yetişkinin şefkatidir.

Sonuç olarak aile, hem bireylerin hem de toplumların sağlam temeller üzerinde durabilmesi için vazgeçilmez bir kurumdur. Günümüzün hızla değişen ve çeşitli tehditlerle dolu dünyasında, aileyi korumak ve güçlendirmek, her zamankinden daha önemli hâle gelmiştir. Ailenin sadece biyolojik bir birliktelik değil, aynı zamanda bir sevgi ve güven kaynağı olması gerektiğini unutmamalıyız. Kültürel çözülme ve dijitalleşme gibi zorluklar, aileyi tehdit etse de doğru iletişim, duygusal bağların güçlendirilmesi ve birbirini anlama çabası, bu zorlukların üstesinden gelmek için en güçlü araçlarımızdır.

Ve unutmayalım ki “En güçlü aileler, birbirlerine karşı duydukları sevgi ve bağlılıkla inşa edilir, ancak bu bağlılık her zaman özveri gerektirir.” (Stephen R. Covey, *Etkili Ailelerin Yedi Alışkanlığı*). Aileyi güçlendirmenin, anlamını derinleştirmenin ve korumanın yolu, her bir bireyin bu bağa katkı sunmaya istekli olmasıyla mümkündür. ■

BİR İHTİDA ÖYKÜSÜ

Ayşenur GÜNDÜZ

Cezaevi Vaizi

Medrese-i Yusufiye'den cezaevi mescitlerine... Kapalı, açık, denetimli serbestlik, cezaevi kavramları altında cezaevi mescitleri personelerinden mahkûmuna kadar herkesi kucaklayan, rahatlatan, yaratıcısıyla hemhâl eyleyen secde mekânları...

Rabbin karşısında belini бүkerken günahların, suçların, yanlışların; 'karşısında daha önce neden eğilmedim' diyerek günahlarından arınma, yine Rabbin karşısında

secdede ona en yakın hâlde iken 'nasıl oldu da bu yakınlığı zamanında yakalayamadım' demenin pişmanlığını yaşama yeri mescit.

İbadetin tadını alanlar, salavat halkalarına katılanlar, cemaatle ikindi namazı kılmak için birbiriyle yarışanlar, her duada âminlerini gözyaşlarına katanlar... İşte çeşitli sebeplerle cezaevlerine yolu düşenlerin pişmanlıklarını yaşadığı bu ulvi

mekânlar: Cezaevi mescitleri.

Bir manevi rehber olarak bütün faaliyetlerimizi mescitlerde yapıyoruz. Her türlü eğitim, temizlik, edep-adap, görgü kuralları, namaz, ilmihâl bilgileri bazen de kültüfzik hareketleri, ilahiler... Hepsi mescidimizin duvarlarında yankılanıp mahkûmların yüreklerine nağme nağme işleniyor.

Mahkûm hakkında hükmedilen ve duvarların arasında kesilen cezanın bitmesini bekleyen, bilsin veya bilmesin Allah'ın kulunu yine yeni-

den Allah’a kul eden, onu suçlarından, hatalarından, günahlarından arındırarak tertemiz yapan hatta ondan hafız çıkartan, secde mekânıdır mescit.

“Mescitleri imar edenler onaranlar, temizleyenler, ihya edenler...” hakkındaki müjdeleri duydukça orada yıllarını geçiren mahkûmlara da bir nebze olsun huzur ve inşirah veren yer değil midir, cezaevinde mescit?

Çeşitli milletlerden gelen mahkûmların cehalet ve yalnızlık karanlığında kalanlarını kucaklayan, sarmalayan, tanıştıran, kelime-i şehadeti söyleyip ihtida etmesine vesile olan, insan olduğunu, yeryüzünde “Allah’ın halifesi” sıfatıyla yaşadığını idrak ettiği sığınaktır cezaevinde mescit.

Allah’ın kelamıyla buluşup Kur’an’ın kelime kelime öğrendiği, ezberlendiği, okurken gözyaşlarına boğularak titrek sesle, “Allah’ım, beni affet!” denildiği yerdir cezaevinde mescit.

Mescide gidiyorum. Uzunca bir koridor, revir, müşahede odası, disiplin odası ve boş bir odayı geçtikten sonra beklenen manevi terapi odası, mescit... O koridor aynı zamanda sağlıklı sollu uzunca kuyrukların oluştuğu yol, dertliler kuyruğu... “Geçmiş olsun hanımlar.” diyorum, benden dua isteyen, hasta olduğu için mescide gelemediğini bildiren, revir sırası bekleyen hanımların yanından geçerken.

Ve mescitteyim. “Ey secde edilen yer! Nerede olursam olayım, Rabbimin beni görevle çağırdığı güzide mekân!”

Mescide sağ ayağımla girmeye çok ama çok dikkat ediyorum. Hanımlara, “Mescide sağ ayağınızla girin, bu sünnettir.” dedikten sonra herkes birbirini kollar oldu. Özellikle de beni dikkatle izliyorlar. Bakalım hocaya söylediğini kendisi yapıyor mu, diye. Bütün imtihanlarımız keşke böyle kolay olsa.

Mescidimiz cezaevinin en büyük odasıdır. Ben dâhil herkesin rahatladığı, birbiriyle kaynaştığı, güldüğü, ağladığı, el açıp yalvardığı müstesna mekân... Saf saf olup hep beraber namaz kıldığımız, arındığımız, âdeti muvahhidliğimizi temessül ettirdiğimiz kutlu mekân...

Bir mahkûm vardı. Onu da bu mescitte tanıdım. Uzun boyuyla ve kocaman yüreğiyle mescide gelişini, ateş gibi gözleriyle pürdikkat Rabbimin kelamını dinleyişini, yarım Türkçe ile sorular soruşunu hiç unutamıyorum. Ah, diyorum... “Ne zaman Müslüman olacaksın?” diye soruyorum, gözlerini benden kaçırıyor ama gözlerindeki ışıltıyı görüyorum. Kur’an kursuna yazılıp Kur’an okumayı öğrendiği haberleri geliyor bana. Dua ediyorum onun için, Müslüman olsun istiyorum. Ona, “Müslüman mı oldun yoksa?” diye soruyorum, “Yok, rahatlıyorum böyle.” diyor. Tamam, peki, diyorum. Oysa o bir bilse içimde kopan fırtınaları, özlem ve isteğimi, onun için ettiğim duaları!

Nihayet bir gün dualarım kabul olmuştu.

Bir hafta izinliydim, cezaevine de gidememiştım. O ise bir hafta boyunca beni beklemiş. Meğer Müslüman olma-

ya karar vermiş ama bu kararını kimseye söylememiş. “Önce Ayşenur Hocama söyleyeceğim, onun da çok sevineceği bir karar bu.” demiş. Bir hafta kimseyle konuşmadan öylece yolumu beklemiş. İznim bitti, cezaevine gittiğimde hocam nerede kaldın, arkadaşımız seni bekliyor, dediler. Allah’a sonsuz hamdüsenalar olsun.

Ey mescit, ey kutsal mekân! Sen nelere şahit oluyorsun! Şimdi de onun İslam’a girmesine, Müslüman olmasına şahitsin!

Karşımda ağlıyor ama gözleri yine çakmak çakmak... “Ben Müslüman oldum, hocam.” diyor. Hep beraber kelime-i şehadet ve tekbirler getiriyoruz. Bütün kelimeler tükeniyor, gözyaşları sel olup akıyor. Ne mutlu, Allah’ın mescitlerini dolduranlara! Kalpten kalbe, gönülden gönüle sevgi yolları döşendi. Bu yolların sonunda bir Hristiyan kendi hür iradesiyle, araştırarak, mukayese yaparak, İslam’ı seçerek Müslüman olmaya karar verdi.

Onun için çok güzel bir program hazırladık. Müftü Bey bir ihtida belgesi hazırlayıp getirdi. Cezaevinin yönetim kadrosu, personelden bazıları, mahkûmlar ve duygu dolu anlar... Mutlulukla ve huzurla bakıyorum etrafıma, “Ey secde edilen yer! Nerede olursam olayım, Rabbimin beni görevle çağırdığı güzide mekân!” diyorum yine. “Buna da şahit oldun ya, güzelliklerin sığınağı olan ey güzel mekân!” ■

BUHÂRÎ VE MÜSLİM'DEN İNCİ MERCAN HADİSLER

Mustafa Mirza DEMİR |

açıklamalı olarak bütün insanlığa sunan bereketli metinlerdir.

Saadet asrında yaşanan ve oradan sonsuza uzanan, Hira'dan yeryüzünün tamamına ve tüm zamanlara yayılan nebevî örnekliğin remzi olan hadisler ve hadis ilmi, İslam tarihi boyunca hep kıymet görmüştür. Hadislerin muhtevası kadar önemli olan bir diğer husus ise muhteviyatı (hadis metinleri) nakleden kişilerin (ravi) güvenilirliğidir. Ravilerin incelenmesi, güvenilirlik derecelerinin araştırılması, hadis naklinde zayıf ve yetersiz olanların tespit edilerek rivayetlerine tedbir alınması ise muhaddislerin ana gayesidir. Zamanla ravilerin güvenilirlik derecesine göre hadislerde sıhhat kategorileri (sahih, hasen ve zayıf hadis gibi...) belirlenmiş, bu sınıflandırmalara göre de hadis metinlerinin derlendiği eserler kaleme alınmıştır.

İslami literatürde "sahih hadis" dendiğinde akla gelen iki büyük isim, Muhammed b. İsmail el-Buhari (256/870) ile İmam Müslim el-Kuşeyri'dir (261/875). Bu iki âlimin *es-Sahih* adlı eserleri, İslam âlimleri tarafından hadis kitaplarının en güvenilir ve sağlamı olarak kabul edilir. Yaklaşık 7500'er sahîh hadisi ihtiva eden bu iki önemli eserin üzerinde ittifak ettiği (ortaklaşa rivayet ettikleri) hadisler ise "müttefekun aleyh" olarak adlandırılır. Türkiye Diyanet Vakfı yayınları arasında yerini alan, Mısırlı ilim adamı Muhammed Fuâd Abdülbâkî'nin derlediği *Buhârî ve Müslim'den İnci Mercan Hadisler* (kla-

sik literatürdeki adıyla *el-Lü'lû'ü ve'l-Mercân*) isimli iki ciltlik eseri, iş bu müttefekun aleyh hadisleri bir araya getirmeyi amaçlıyor. Daha önce yapılan tercümelerin aksine, çeviri esnasında aşırı uzun cümlelerden ve gereksiz kelime kullanımından kaçınılarak büyük bir titizlikle hazırlanılan ve metinlerin anlaşılır ve açıklayıcı olmasına büyük önem verilen eserin tercümesi, dört kişilik ehil bir heyet tarafından gerçekleştirildi. Sonrasında gerek Arapça gerekse Türkçe metinlerin tashih ve son okumalarında, ilmî ve edebî redaksiyonunda epeyce hatırı sayılır bir ekibin titiz çalışması sonucu iki ciltlik bu kaynak eser, raflardaki yerini aldı. Birinci ciltte biyografiler, müellifin ön sözü ve kitabın yazımında benimsenen yöntem gibi başlıklardan sonra "İman", "Temizlik", "Bayram Namazları", "Zekât", "Oruç", "İtikâf" ve "Hac" gibi ahlaki ve amelî başlıklar altında sahîh hadislerle yer verilmiş. İkinci ciltte ise "Alışveriş", "Vasiyet", "Yargı Kararları", "Adap" ve "Selam" gibi başlıklar altında içtimai hayata dair sahîh hadisler alıyor.

İslami ilimler alanında önemli bir yeri olan ve modern dönemde kıymetini yıllarca yitirmeyen Muhammed Fuâd Abdülbâkî'nin *Buhârî ve Müslim'den İnci Mercan Hadisler* adlı kitabının iki ciltlik tercümesini okurlarımızın istifadelerine sunar, herkese bereketli okumalar dileriz. ■

Genel itibarıyla Hz. Peygamber'in mübarek sözlerini, emir ve yasaklarını ihtiva eden "hadis", İslami ilimlerin içerisinde çok önemli bir yer tutar. Allah Resulü'nün (s.a.s.) zatını, yaşayışını ve sünnetini öğreten hadisler sayesinde, yüce kitabımız Kur'an'da hiç bahsedilmeyen ya da yer yer temas edilse de hakkında detaylı bilgi verilmeyen ahiret ve kabir hayatı, yeniden dirilme, mahşer, hesap, mizan, cennet ve cehennem hayatı gibi mevzular hakkında bilgi sahibi olmaktayız. Yine hadis-i şeriflerde muhteva olarak güzel ahlak, maneviyatımızı olgunlaştıracak kurallar, düzenli ve huzurlu bir aile hayatı, sosyal hayatı ve ticari münasebetleri düzenleyen hükümler gibi içtimai meseleler aydınlatılır. Böylece hadisler, inanç konularından ibadet hayatına, hak hukuktan ahlaka kadar uzanan geniş bir çerçevede Kur'an'ın uygulamalı hâlini

DIYANET TV

MUKABELE

HER GÜN
07.00 - 15.00

FREKANSLAR

4A(HD)

FREKANS: 12.380 MHZ
POLARİZASYON: DIKEY (V)
SEMBOL ORANI: 27.500
FEC: 3/4

FREKANS: 12.422 MHZ
POLARİZASYON: YATAY (H)
SEMBOL ORANI: 30.000
FEC: 3/4

4A(SD)

Digitürk - 68. kanal

D-Smart - 104. kanal

Kablo - 555. kanal

TV+ - 133. kanal

tv8 - 49. kanal

X f @ y | diyanettv

“Hani o gençler mağaraya sığınmışlardı da,
‘Ey Rabbimiz! Bize katından bir rahmet ver ve içinde
bulunduğumuz şu durumda bize kurtuluş ve doğruluğa
ulaşmayı kolaylaştır.’ demişlerdi.”

(Kehf, 18/10.)

